

VIRGIL
A E N E I S E.

FORDITOTTA

GYURITS ANTAL,

A SZATMÁRI KIR. FÖGYMNASIUM RENDES TANÁRA.

Pest, 1866.

KIADJA LAMPEL RÓBERT.

19174

Pest, 1866. Nyomatott Vodianer F.-nél.

ELŐSZÓ.

Folyó beszédben fordítani a classicus költőt nem hálátlan feladat; nagyban előmozdítatik ez által az eredeti szöveg tanulmányozása, s könnyebben megismerkedünk magának a költőnek szellemével és művészetével.

Nem tekintve azt, mennyi élvezetet nyújthat az ily fordítás annak, ki az eredeti szöveget olvasni nem képes, tagadni nem lehet, miként legtöbb hasznát veszi ennek a tanuló ifjúság az által, hogy előre megismerkedik az egésznek tartalmával és az által, hogy összehasonlítván a két szöveget, minden egyéb segédszer nélkül a latin szövegnek megértésére vezetetik és pedig önerejéből. Ezen eljárás mellett fél év alatt két könyvet végezni a legkönnyebb feladat; ezt magam is tényleg bebizonyítottam.

A fordításban azon elvet tartottam szem előtt, hogy az eredeti szövegnek minden árnyalata ki legyen fejezve magyarul, a költői képlet költői-

leg, hol ezt a nyelv természete engedi, — és hogy a magyar fordításnak meglegyen kellő hangzatos-sága, mi nélkül minden fordítás izetlen maradna. Latin mondatot szó szerint fordítani nem lehet; a szó szoros értelmében vett magyarságba önteni át az egészet tiltja a kitüzött cél. Lehet azért a fordítás magyar s tükrözheti mégis az eredetinek sajátosságait. Ennyit tájékozásul.

A latin szövegen sokat javított már a kritika s az értelmezés sok helyütt finom összevetést kíván; sok helyen Homernak görög szövege világosít fel kellőleg, kit sok tekintetben mintául vett fel a latin költő. Mindezt tekintetbe venni a tanárnak dolga. Nekem fő irányadóul szolgált a Weidmannféle berlini kiadás 1862-ik évből, melyet az értelmező tanárnak nélkülöznie nem szabad.

December 1. 1865.

Gy. A.

P. VIRGILIUS MARO

AENEISÉ-nek

ELSŐ KÖNYVE.

TARTALOM.

Aeneas Troja feldulatásának hetedik évében, midőn Sici-liából Olaszországba evezne, az Aeolus által, Juno kérelmére, támasztott vihar következtében, melyet azonban Neptunus lecsendesített, hét hajóval Afrika partjaira vettetik, a többi tizenhárom hajó szanaszét szóratván. Venus panaszkodik Jupi-ternek azon méltatlan szenvedések miatt, melyeket az ő népé-nek Juno boszuja miatt kiállani kell. Jupiter őt megvigasz-talja, előadván Aeneasnak és maradékainak jövődöbeli boldog-ságát; egyszersmind elküldi Mercuriust, hogy a karthagoiak szívét az érkezendő trojaiak számára megnyerje. Aeneas Acha-tes társával a vidéknek kémlelésére kiindulván, anyjával, a va-dásmódra öltözött Venussal találkozik, ki őket felhővel körül-vevé Karthagoba utasítja. Itten Aeneas legelőször is a tem-plomba megy s a trojai háboruból felrajzolt jeleneteken elbá-mul; csakhamar többi társai is, kiket a vihar által elveszettek-nek vélt, oda jönnek s Dido előtt barátságos fogadtatásért könyörögnek. Aeneas is megismerteti magát, s a királynéknak kegyeivel halmoztatik el. Mindnyájan a királyi lakban ven-dégséghez ülnek, hová az atyjától oda hívott Ascanius helyett Venus Cupidot küldi el, ki Dido szívét Aeneas iránt szerelemre gyulaszsa. Vendégség közben Dido felkéri Aeneast, hogy Troja feldulatását s azótai szenvedéseit beszélje elő.

1—7. Harczokat énekelek s a férfiut, ki a végzet által kényszerítve²⁾ Trojának partjairól³⁾ először jött Italiába s a lavinumi partokra, sokat hányatott ő szárazon és tengeren az istenek akaratából, mert Juno a kegyetlen nem tudta feledni haragját, sokat szenvedett ő harczokban is, míg alapithata várost⁵⁾ s bevihette isteneit Latiumba, a honnan veszi eredetét a latin nép, albán atyák s a dicsőséges Romának falai.

8—11. Musa adjad elő az okokat, minő fenség által lön sértve s mit fájlalt Juno, az istenek királynéja, hogy a kegyelet erényével tündöklő férfiut annyi viszontagságokba sodorta s annyi fáradalomokba keverte. Ily nagy boszút forralhat egy istenségnek keble?

12—33. Volt egy régi város, Tyrusnak gyarmata

---

²⁾ v. Aeneas mint istenfélő férfiu azon eszköz volt az istenség kezében, melyet felhasznált arra, hogy a romai birodalomnak megvesse alapját. Egy másik istenségnek utjában állhatott ezen terv s haragudhatott Aeneásra ennek minden vétke nélkül.

³⁾ v. Troja, kisebb Phrygia tartománya kis Ásiában, melynek fővárosa volt Ilium, így neveztetvén Ilus királyról, közel Ida hegyéhez. Neveztetik még e város Trojának Troje nevű királytól; Dardaniának Dardanustól, Troje ősétől és Teucriának Teucertől, Dardanus ipától. Belvára Pergamumnak is hivatik.

Lavinumi part így neveztetett Laviniáról, Latinus király leányáról, ki Olaszországban Aeneas neje lett.

⁵⁾ v. A város alatt Lavinium értetik, hol elsőben szállott meg Aeneas, és a hová a trojai vallást azaz: isteneket bevitte. Aeneas fia, Julius, Hosszu Albát építette, s ennek véréből származott Romulus, Roma alapítója.

birta, Karthago¹³⁾, szemközt Italiával s a Tiberis tor-
kolatával jó távol, kincsekben gazdag s a harcz mes-
terségében megedzett; melyet, mint mondják, min-
den egyéb vidékek fölött inkább kedvelt Juno, mel-
lőzve még Samost is.¹⁶⁾ Itt őrzék fegyvereit s szekerét;
s már akkor szeretettel csüggött rajta s azon volt,
hogy ha nem ellenzi a végzet, népeknek légyen urává.
Hallotta ugyanis, hogy nemzet fog származni a trojai
vérből, mely felforgatja egykoron Tyrusnak várát; s
ezen nép messze terjedő hatalmat alapít magának s
győzhetlen leszen a harczokban, miután feldulta Li-
byát; így pergetik az orsót a Párkák.²²⁾ Ettől ret-
tegvén s eszmélve a hajdani harczra Saturnus leánya,
melyet Troja ellen támasztott s viselt az általa ked-
velt argivokért²⁴⁾ — mert a gyűlölet s égető fájdalom
még mindig nem szűnt meg marczangolni keblét;²⁵⁾ s

---

¹³⁻¹⁴⁾ v. T y r u s phoeniciai város, honnan Dido Afrikába
gyarmatot vitt s Karthagot építette. — T i b e r i s olaszországi
folyó; Romától nem messze szakad a tengerbe.

¹⁶⁾ v. S a m o s sziget közel a joniai tengerhez. Itt nevel-
kedett Juno, s ismerkedett meg Jupiterrel; azért itten különös
tisztelőben állott.

²²⁾ v. P á r k á k hárman voltak: Klotho, Lachesis, Atro-
pos, kik az emberek életének fonalát nyujták, gomboliták és
elmentsék.

²⁴⁾ v. A r g i s görögországi város neve: innen a görögök
argivusoknak is neveztetnek.

²⁵⁻²⁸⁾ v. Paris Priamusnak és Hekubának fia, minthogy
igazságszeretetéről ismeretes volt, ítélő bírónak választatott
Juno, Pallas és Venus istenasszonyok által egy arany alma fe-
lett, melyet Peleus lakodalmában Eris, vagyis a visszavónás

mélyen vésve maradt lelkébe Parisnak ítélete s a gyalázat, hogy szépsége semmibe vétetett, és a gyűlölt nemzetség s az elragadott Ganymedes tiszte. Mindezek által boszura gyulva az egész tengeren hányatott trojaiakat, kik a danaok s a kegyetlen Achilles³⁰⁾ elől megmenekültek, messze vetette Latiumtól, s több évig a végzet által késztetve bolyongtak szanaszét minden tengeren. Ennyi bajba került Romának megvetni alapját!

34—49. Alighogy Sicilia partjairól kieveztek jó kedvvel a tengerre s szeldelték rézzel a sós hullámokat, már is Juno keblének még mindig sajgó fájdalomában erre fakad : Én tehát mint legyőzött fél álljak el megkezdett műventől, s nem tudnám távol tartani Italiától a teukrok³⁸⁾ királyát? Mert ellenem a végzet. És Pallas képes volt felperzselni az argivok hajóraját, őket pedig a hullámokba temetni az egy Ajaxnak,⁴¹⁾ Oileus fiának, vétke és dühöngése miatt? Ő a

---

istennője ezen felirással hajított közikbe : A legszebbiknek a d a s s é k. Paris az almát Venusnak ítélte; miért is Juno megboszankodván, az egész trojai nemzetnek kérelhetlen ellensége lett. Szintugy haragudott G a n y m e d e s r e, ki igen szép gyermek s Trosnak fia lévén, Jupiter őt, sas alakra változván, az Ida hegyéről magával az égbe ragadta, és Hebe, az ifjuság istennője helyett az istenek asztalánál pohárnokká tette.

³⁰⁾ v. A c h i l l e s Peleusnak Thetistől született fia, ki a görögök közt legnagyobb vitéznek tartatott s a ki Hectort, Priamus fiát, a trojaiak közt a legvitézebbet megölte.

³⁸⁾ v. T e u c r i a = Troja.

⁴¹⁾ v. Két A j a x volt a görög vitézek között, egyik Telamonnak, a másik O i l e u s locrii királynak fia. Minthogy

felhőkből Jupiternek cikázó villámát lesujtva, szét-szórta a hajókat, felkorbácsolta szelekkel a tengert, s átfurva keblét, midőn a lángokat okádta, forgószél által hegyes sziklához szegezte; én pedig, ki az isteneknek királynéja, s Jupiternek nővére és hitvese vagyok, egy néppel annyi éveken át viselem a háborút. S fogja-e majd ezután valaki Junonak istenségét imádni vagy oltáraitra áldozatot rakni mint könyörgő?

50—64. Ilyeneket forralva böszült szívében az istennő, elment a viharok hazájába, hol a déli szelek szerte dühöngnek, Aeoliába.⁵²⁾ Itten Aeolus király tágas barlangban zárva tartja az egymással küzdő szeleket és zugó viharokat, s mintegy börtönben meglánczolva fékezi azokat hatalmával. Ezek nyugtalan-kodva nagy morajjal üvöltnek a hegynek rekeszei körül; magas várában ül Aeolus, kormánybotját tartva kezében, s kérleli őket és haragjukat csitítja; ha így nem bánna velők, a tengert, a földet s a mélységes eget magokkal ragadnák és a légben messze sepernék. Ettől félve a mindenható atya, setét üregekbe zárta el azokat, s teher gyanánt magas hegyeket helyezett föléjük, s királyt rendelt nekik, ki a megállapított egyes-

---

ezen Ajax, Troja bevételekor Cassandrát, Priamusnak szüz és jós tehetséggel bíró leányát Pallas templomában erőszakosan megsértette, a tengeren hazatértekor Pallas vihart támasztván, hajóit elsüllyesztette, magát Ajaxot pedig villámmal sujtotta.

⁵²⁾ Aeolia Olaszország és Sicília közötti szigetek. Azt tartja a rege, hogy Aeolus a szelek királya ott lakott, mert ezen szigetek füstölgései már harmadnappal előre hirdeté a szélvészt.

ség szerint, midőn neki parancsoltatik, a gyeplőt szoritni vagy megereszteni tudja. A kihez Juno ekkor könyörögve ezen szavakat intézte :

65—75. Aeole, miután az istenek atyja és a halandók királya neked hatalmat adott felkorbácsolni vihar által a hullámokat és lecsillapítani azokat, irányomban ellenséges nép a tyrrheni⁶⁷⁾ vizeken hajózik, Iliumot s ennek levert védisteneit vive magával Itáliába : bocsásd neki a szeleket és sülyeszd el hajóikat, vagy szórd őket szanaszét és hányd el testeiket a tengeren. Vannak nekem termetre gyönyörű nympháim,⁷¹⁾ tizennégy, kik közül alakra a legszebbiket Deiopeát, hozzád adom nőül örökre s átengedem neked, hogy ezen szolgálatért vele tölthessed egész éltedet és szép magzatnak tegyen atyjává tégedet.

76—80. Aeolus pedig ekképen válaszolt : A te dolgod, királyné, akaratomat nyilvánítani ; az enyém pedig teljesíteni parancsaidat. A mi kis tekintélylyel bírok, az uralmat, Jupiter kegyét általad nyerem, általad foglalok helyet az istenek vendégségében, s felhőknek és viharoknak teszel engem urává.

80—101. Ezeket mondván, az üreges hegyet rá irányzott botjával oldalt nyomja : s a szelek, mintegy csapatot képezve, a mely részről nyílás támadott, kirohannak és viaskodva bejárják a földet. Rányom-

---

⁶⁷⁾ Tyrrhenumi tenger a Középtengernek egy része, mely Olaszországnak délről fekszik.

⁷¹⁾ v. N y m p h á k tulajdonképen a vizeknek istenszszonyai ; azonban a főbb istennők körül szolgáló némberek is nympháknak nevezettek.

maszkodnak a tengerre s ezt egészen fenekéből felkavarják együtt Eurus,⁸⁵⁾ Notus s a gyakrabban viharos Africus, s a tornyosuló habokat a partok felé hõmpolygetik. Ezt követi az emberek jajgatása és a kötelek recsegése. A felhök csakhamar elborítják az eget és a napot a trojaiak szemei elõl; komor éj lepi a tengert. Megdõrdülnek az égsarkok, egymásután cikázik a villám s minden az elkerülhetlen halálra mutat. Aeneas tagjait azonnal megkapja a hideg borzadály; felsóhajt s kezeit az égre emelve ezen szavakra fakad: Oh százszorta, ezerszerte boldogok, kik õseik szemeláttára Trojának dicsõ falai alatt lelhették a halált! oh legvitézebb a görögök közt Diomedes!⁹⁷⁾ nem tudtam én Ilium térein elesni s a te jobbod által veszteni életemet? a hol Achilles fegyvere által vérzett el a hõs Hector,⁹⁸⁾ hol a derék Sarpedon¹⁰⁰⁾ fekszik, hol Si-

---

⁸⁵⁾ v. Eurus keleti — Notus vagy Auster déli szél; Afrika szele dél és nyugot között fú.

⁹⁷⁾ v. Diomedes Tydeus fia, az argosi görögök vezére a trojai hadban, ki Aeneást megsebesítvén majdnem megölte.

⁹⁸⁾ v. Hector Priamus és Hecuba fia, a trojaiak vezére, ki az ostromnak tizedik évében az ifju Achilles által megöletett, s lábainál fogva a szekér hátuljához kötötetvén, Patroclus sirja és Trojának falai körül teste háromszor meghurczoltatott; s miután tizenkét napig temetetlen maradt volna, Priamus által aranyért visszaváltatott.

¹⁰⁰⁾ v. Sarpedon Jupiter fia Laodamiától, Lyciának királya; ki a görögök ellen Priamusnak segítségére ment, és Patroclustól megöletett.

Simois Troásnak folyója, mely az Ida hegybõl ered, s a trojai mezõkõn keresztül folyik.

mois folyamnak árja annyi vitéznek besodort testét, sisakát és pajzsát hőmpolygeti.

102—123. Ekképen tűnődvén, a süvöltő éjszaki szélvész szembe kapja a vitorlát s hullámokat hány az egekre. Széttöredeznek az evezők, oldalt fordul a hajó, s azonnal roppant tömeg meredek vízhegy zuhanik rája. Egyik hajó a hullámnak csucsán lebeg; a másiknak a tenger feneké mutatkozik a lelohadó hullámok közt, fenekig tajtézik a tenger. Hármat elkapva az alszél, a lappangó szirtekhez csapkod — ezen szirteket, melyek a tenger színe fölött nyulnak, oltároknak¹⁰⁹⁾ nevezik az italusok s roppant gerinczet képeznek a tenger színén — hármat pedig Eurus a magas tenger-ről sekély és sziklás helyekre hajt, siralmas látvány, s a fővénytortatba szegez s feltölti körültek a homokot. Az egyik hajót, mely a Lyciusokat¹¹³⁾ vitte és a hűséges Orontest, magának Aeneásnak szeméi előtt hanyatt fordítja egy iszonyu hullám: a kormányos kibukik fejével lefelé; a hajót pedig ugyanott a hul-

---

¹⁰⁹⁾ Oltároknak (arae) neveztek a romaiak némely szirteket Afrika és Sicilia között. Itt győzte le tengeri harcban Q. Lutatius Roma építtetése 512. évében a poenusokat; azon feltétel alatt fejeztetvén be az első poenus háboru és köttetvén meg a béke, hogy az Afrika és Olaszország közti szigetek mind Roma uralma alá jussanak. Minthogy a békekötések rendszeren oltároknál szoktak végbemenni, ezen szirtek oltároknak nevezettek el.

¹¹³⁾ v. Lyciusok kis Ázsiának népei voltak, kik a trojaiaknak segítséget vivén, miután királyuk Sarpedon meghalt, Orontes vezérlete alatt Aeneas mellé állottak. Bővebben előfordul VI. k. 334. v.

lám háromszor körülforгатja s a tekergő örvény a mélybe lerántja. Itt-ott uszkál egy két ember a végtelen vizeken; hősök fegyverei, hajóromok s nagybecsű trojai holmik mutatkoznak a hullámok között. Ilioneusnak, a hős Achatesnek¹²⁰⁾ szilárd hajóját, s a melyen vitetett Abas és az öregebbik Aletes, megroncsolta már a zivatar; bordáik szétbomolva, valamennyibe tódul a víz s a kapott hasadékok következtében szinte alámerülnek.

124—131. Ekközben észrevevén Neptun¹²⁵⁾ a tengernek iszonyu háborgását, a viharnek dulakodását s hogy fenekéből fel van forгатva a tenger, haragra gyul s lecsillapítandó a tengert, nyugodt arczczal a víz színére kibukkant. Látja, miként Aeneásnak szétszórva hajói az egész tengeren s a hullámok és menykövek által majd megsemmisítvék a trojaiak. Nem is volt titok a testvér előtt Junonak haragja és cselei; miért is magához intvén Eurust és Zephyrt,¹³¹⁾ ekképen szólítja meg őket :

132—141. Annyira elbiztátok magatokat származástokra, hogy már az eget és földet hirem nélkül, ti Szelek, fölforgatni merészlitek s ily roppant hullámokat torlasztani bátorkodtok? Majd iszen —! Ámde előbb lecsillapítom a hullámokat. Jövöre tegyetek ilyesmit, megadjátok az árát. Hordjátok magatokat s

¹²⁰⁾ v. A c h a t e s Aeneasnak meghitt barátja; Ili-neus, A b a s, A l e t h e s szinte fő emberek.

¹²⁵⁾ v. N e p t u n u s a tenger istene s Junonak testvérbátyja, Saturnus atyától és Opis anyától.

¹³¹⁾ Z e p h y r nyugoti szél.

mondjátok meg a ti királytoknak : Nem neki jutott a sors által a tengernek uralma és a hatalmas szigony¹³⁸⁾, hanem énnekem. Az ő országa a borzasztó szirtek, hol ti tanyáztok Eure; azon királyi lakban hánykolódjék Aeolus és börtönbe zárva a szeleket, gyakorolja az ő hatalmát.

142—156. Így szólott s hamarább mint elmondotta, lecsillapítja a felduzzadt tengert, eloszlatja a fellegeket s visszaadja a verőfényt. Cymothoe¹⁴⁴⁾ s Triton egyesült erővel letaszítják a hajókat a sziklák csucsairól; maga is Neptun leemeli azokat szigonyával, utat nyit azoknak, mérsékli a tengert, s könnyű fogatjával¹⁴⁷⁾ bejárja a tengernek sima felszínét. Valamint a nagy néptömegben, midőn gyakran lázadás támad s dühöng a hitvány pór nép; repül a kő és a kanócz, fegyvert szolgáltat az indulatosság, s ekkor történetesen istenfélő, jámbor, érdemtelen férfiú jelenik meg köztök, elhallgatnak s reá fordítják minden figyelmöket; s ő kormányozza őket szavaival s megnyugtatja keblüket : ekképen csillapodott le a tengernek minden forrongása, a hogy szétnézve a tengeren Neptun s derült ég mellett haladva igazgatta a lovakat s könnyű szekeren repülve megereszté a gyeplőt.

¹³⁸⁾ v. Szigony, Neptunnak háromágu vasvillája.

¹⁴⁴⁾ v. Cymothoe tengeri nympa, Nereus és Doris leánya. — Triton kisebb tengeri isten, Neptun és Amphitrite fia, testének felső része ember, alsó része pedig halformájú; Neptunnak trombitása; áll pedig a trombitája csigahéjból.

¹⁴⁷⁾ v. Neptun kocsijába két tengeri ló fogatik, melyeknek hátsó lábai nincsenek.

157—179. A kifáradt trojaiak a legközelebbi partok felé tartanak s Afrika partjaira vitetnek. Van ottan egy félreeső hely : öblöt képez a sziget oldalival, melyekhez ütődve a tenger hullámai megtörnek s kanyarulatokba szétválva visszahúzódnak. Mindkét oldalról nagy tömeg szikla s két kőszál nyulik fenyegetve az égbe, melyeknek tövében zaj nélkül pihen a tenger; fölötte pedig fáknak lombjai rengenek s' a sűrű erdőség rémes árnyat vet lefelé; átellenben függő sziklák közt van egy barlang, ebben édes vízforrás, természeti sziklapadok, nympháknak lakása. Itten a megpihenő hajókat nem szükség megkötni s horgonyt bocsátani a fenékre. Ide evezett be Aeneas az egész rajból összeszedett hét hajójával, s a szárazföld láttára megörülve kiszállnak a rég óhajtott partra a trojaiak, s a sós nedvtől átázott testtel leheverednek. Először is Achates szikrát csahol ki a kovából, száraz galyakba fogja föl a tüzet, száraz tápszert rak körül s kicsóválja a lángot. Ezután a megnedvesedett gabonát és a szükséges eszközöket kifáradva a sok viszontagság által kihordják, s a megmentett gabonát tüznél szárítják és kövel szétzuzzák.

180—197. Aeneas ekközben fölmászik egy sziklacsucsra s szétnéz mindenfelé a tengeren, ha vajjon nem pillantaná-e meg a szelekkel küzdő Antheust,¹⁸¹⁾ a trojai hajókat, vagy Capyst vagy Caicus jelvényeit a hajónak magas kormányán. Ámde hajót nem lát,

¹⁸¹⁾ v. Antheus, Capys, Caicus Aeneas elveszett hajóinak vezérei. A jelvény alatt a hajók hátuljára feltűzött pajzsok vagy más fegyvernemek értendők.

hanem a parton bolyongó három szarvast, melyeket nagy farka követ s szanaszét legelésznek a völgyben. Megállapodott, s ivét és repülő nyilait, mely fegyvereket a hű Achates vitt utána, kézbe vevén, először is magokat a nyájvezetőket teríti le; melyek ágbogas szarvakkal megrakott fejüket magasan hordák, azután az egész nyáját zaklatva nyilaival beriasztja azokat a sűrű erdőbe; nem is szünt meg addig nyilazni, míg dadalmasan le nem terített a földre hét roppant nagyságu állatot, hogy ezeknek száma a hajóknak számával legyen egyenlő. Ekkor visszaindul a kikötőbe s elosztja társai közt a prédát. Szintugy a bort, melylyel a vendégszerető Acestes¹⁹⁵⁾ Sicilia partjain megtöltötte hordaikat, midőn elbucsuztak tőle a hőstől, kiosztja köztök s a buslakodókat ezen szavakkal vigasztalja :

198—207. Bajtársak, — hiszen emlékeztek az eddig türt nyomoruságokra — még gonoszabb dolog is ért titeket, mindezeknek véget vet az isten. Ti már közel jártatok a böszült Scyllához²⁰⁰⁾ és morgó szirtjeihez, láttátok a cyclopsok²⁰¹⁾ sziklatanyáit; bátorodjatok újra, üzzétek el magatoktól a komor bút, édes dolog lesz egykoron megemlékezni ezekre. Annyi

---

¹⁹⁵⁾ Acestes Sicilia királya, trojai vérből eredett, s azért Aeneas nagy szivességgel fogadta.

²⁰⁰⁾ v. Scylla veszélyes szirt a siciliai szoroson; a sziklát csapkodó habok zugása ebugatás gyanánt hallatszik. Bővebben erről a III. k. 420. v.

²⁰¹⁾ v. Cyclopsok Sicilia lakosai az Aetna hegy körül. Bővebben III. k. 569. v.

veszélyekkel küzdve, annyi viszályok után Latiumba fogunk érni, hol a sors nyugalmas menhelyet jelöl ki számunkra; itten fog föléledni Troja hatalma. Ne csüggedjeteK s reméljeteK a jobb sorsban.

208—222. Ekképen szólott s mélyen leveretve a butól, arca reményt szinlel s elfojtja keblében a fájdalmat. Azok a prédának esnek s készülnek az étkezéshez: lenyuzzák a vadakat és a belrészeket kiveszik; némelyek darabokra vagdalják s nyársra huzzák a még remegő hust; mások az üstöket helyezik el s szitják a tüzet. Azután étkezve erőre kapnak, s heverészve a gyepen ó-borral s kövér vadhussal töltöznek. Miután éhök lecsillapult s el lön takarítva az étel, hosszas beszédben tanakodnak elmaradott társaik sorsa felől, remény és félelem közt ingadozva, vajjon élnek-e még, vagy a végsőig jutottak s utánok már hiában kiáltának. Főleg pedig Aeneas, a kegyes, majd a hős Orontesnek, majd Amycusnak sorsán kesereg magában és Lycusnak kegyetlen sorsát siratja, a vitéz Gyast s a vitéz Cloanthust.

223—253. Vége volt már a tanakodásnak, hogy Jupiter a magas égből letekintve a vitorlázható tengerre, a mellette elterülő szárazföldre, partokra s a körölte lakó népekre, az égnek ormán Lybia országaira szegezte szemeit. S őt, ki nagy gondokat forgatott lelkében, a szomorgó Venus, könybe borulva levén ragyogó szemei, ekképen szólítja meg: Oh, ki örök hatalmadnál fogva az emberek és istenek dolgait igazgatód s haragodnak menyköve rettent, mit véthetett ellened oly iszonyut Aeneas és a trojai nép, hogy annyi

nyomort szenvedve, Italia miatt a világ minden zuga zárva előttök? Hisz megígérted, hogy idő folytán megújulván itten Teucernek vére,²³⁵⁾ abból romaiak és hősök származnak, kiket a tenger és a szárazföld fog uralni, minő változás a te szándékokban, atyám? Troja enyészte és romlása fölött azzal vigasztaltam magamat, hogy gyász végzete megfordul jobbra idővel²³⁹⁾; s ime ugyanazon balsors üldözi a már annyi nyomort szenvedett férfiakat. Nem vetsz-e véget, hatalmas király, mindezen dolgoknak? Antenornak,²⁴²⁾ a görögök kezei közül megmenekülvén, szabad volt eljutni az illyr partokra s minden baj nélkül megjárni Liburnia beljét s tulmenni a Timavus forrásain, hol kilencz nyilásból a hegynek nagy morgása közt szökell ki, mint kiömlő tenger és a vidéket zajgó hullámokkal messze elönti. S mégis Padua²⁴⁷⁾ várost alapítá itten,

---

²³⁵⁾ Dardanus Jupiter fia Electrától a tuskusok királyának nejétől, Olaszországból ment Phrygiába, s itt Teucer királynak veje lett, ki után az országot örökölvén Dardania városát alkotta, mely későbbben Trojának hivatott. Innen van, hogy a trojaiak teucusok- és dardanidáknak is neveztetnek. Teucer vérenek megújulása tehát azt jelenti, hogy Teucernek vagy is Dardanusnak maradéki visszakerülnek Olaszországba, ott ismét uralomra vergődve.

²³⁹⁾ v. Hogy t. i. Trojának enyészését Roma dicsősége fogja enyhíteni.

²⁴²⁾ v. Antenor Priamus nőtestvérétől származott, kőről az mondatik, hogy Trojat elárulta volna. Ő az adriai tengeren utazott, s Illyricum nyugoti részében Liburniában telepedett le.

²⁴⁷⁾ v. Antenor a Venetusok tartományában építé Paduát, és a Henetusoktól, az ő utitársaitól nevezte el népét.

megtelepíté a trojaiakat, nevet adott népének, szegre akasztotta a trojai fegyvereket és most, miután háborítlan békének örvendett, csendesen nyugszik. És mi, kik magzatod vagyunk, kiket égbe helyezni ígértél, megfosztva hajóinktól, rettenetes dolog! egy Junonak haragja miatt elveszünk és Italia partjaitól messzevetődünk. A kegyeletnek tehát ez a jutalma? így adod vissza nekünk a hatalmat?

254—296. Rámosolyogva az emberek és istenek atyja azon nyájas arcczal, minővel a zivatar után derüt hoz az égre, megcsókolta leányát s azután így szól: Cytherea,²⁵⁷⁾ ne félj, tiednek végzete nem fog megváltozni kedvedért; látni fogod még Lavinumnak ígért falait és városát, és a nemeslelkű Aeneast felmagasztaltan a csillagok közé fogod hozni; épen nem változott szándékom. Ő ugyanis — már csak elmondom neked, mivel ezen gond nyomja szivedet, s messzire feltárva előtted a végzetnek titkait megfejttem — kemény háborut fog viselni Italiában, megfékezi a vad népeket, törvényt szab nekik és városokat épít, míg a harmadik nyár²⁶⁵⁾ fogja őt üdvözölni mint uralkodót, s három tél mulik el a rutulok meghódoltatása óta. Ascanius gyermek azonban, ki most Julusnak is hivatik — Ilus volt, míg Iliumnak vára fenállott — a gördülő hónapokból keletkezett harmincz hosszú évet fog

²⁵⁷⁾ Cytherea azaz: Venus.

²⁶⁵⁾ Három nyár és három tél alatt három év értendő, a mig t. i. Aeneas uralkodott Lavinumban. Miképen történt légyen halála, bizonytalan. Utána fia Ascanius uralkodott.

tölteni az uralomban, átteszi Lavinumból fejedelmi lakását s Hosszu-Albát fogja építeni nagy erélylyel. Itt azután háromszáz egész évig fog uralkodni Hector²⁷³⁾ nemzetsége, míg a királyi szüz, Iliá papnő Mars istenségtől kettős gyermeket fog szülni a világra. Utóbb Romulus²⁷⁶⁾, a dajkáló farkas verhenyes bőrének örvendő, tartja fenn a nemzetséget, hatalmas várost alapít, s népét romainak nevezendi saját nevééről. Ezeknek én se határokat, se időt nem szabok, végtelen birodalmat és uralmat engedtem nekik. Sőt maga a keményszivű Juno, ki mostan a tengert, földet és eget remegéssel tölti be, jobbra fogja változtatni véleményét s velem együtt fogja kegyelni a romaiakat, a világnak urait, a togás népet.²⁸²⁾ Így tetszett nekem. Jöni fog majd az évek folyamában azon kor, a midőn

---

²⁷³⁾ v. Hector vére azaz : a trojaiak. Iliá, vagy Rhea Sylvia Numitornak, az albanusok királyának leánya, kit Amulius testvére a tróntól megfosztván és elkergetvén, a leányt, hogy szüz maradjon, Vestának tiszteletére szentelte. Ott azonban Iliá Mars istentől Remust és Romulust szülte. Az ikreket, Amulius parancsára, Faustulus pásztor a vadak prédájára kitévén, őket a rege szerint nőstény farkas nevelte fel, vagyis inkább Acca Laurentia Faustulus neje, ki gonosz erkölcsi miatt lupá néven nevezetett, a mi magyarul rossz erkölcsű személyt és nőstény farkast is jelent. Ők felserdült korukban a nagyatyjokon elkövetett méltatlanságot megboszulandók Amulius megölték, s Romát alapíták.

²⁷⁶⁾ Romulus igazi neve R o m u s lehetett, onnan van R o m a.

²⁸²⁾ v. A t o g a fejér, bő felső-öltöny, a romaiak nemzeti öltözete.

Assaracus²⁸⁴) nemzetsége leigazza Phtiát s a hires Mycenaet, s a legyőzött argivok fölött uralkodik. A trojai dicső vérből származni fog Caesar²⁸⁶), kinek birodalma az oceánig, hire az egekig fog terjedni, Julius, mely nevezet a nagy Julustól marad rá. Őt a keletnek zsákmányaival terhelten egykoron itt az égben fogadod el minden bizonynyal; hozzá is fognak könyörögni fogadalmakkal. Ekkor a háboruk megszűn-
vén, megszelidülnek a kegyetlen századok; az öshűség, Vesta²⁹²), Remus s testvére Quirinus fognak igazságot szolgáltatni; Marsnak kapui²⁹⁴) kemény závaral és vasrudakkal fognak bezáratni; belül pedig az

^{284—285}) v. *A s s a r a c u s* maradék vagyis a trojaiaktól származott romaiak, mert Assaracus, Capys és Anchisestől származott le Aeneas. — *M y c e n a* Görögország városa, hol Agamemnon uralkodott. — *P h t i a* Thessalia tartománya és városa, Achilles hazája és birtoka. Azt akarja itt értetni a költő, hogy Róma meghódítandja Görögországot.

^{286—290}) v. Az itt mondottak nem annyira Julius Caesar-ról mint Augustusról illenek, mert ő harczolt dicsően a keleten Aegyptusban, és ő állította helyre a békességet. Mivel pedig Julius Caesar őt fiának fogadta, őt is Juliusnak lehet mondani, ki t. i. nevét a nagy Julustól örökölte. Arra is czéloz a költő, hogy Augustus az istenek sorába fog helyeztetni.

²⁹²) v. *V e s t a* azaz: a vallásosság, mely tűz azaz: Vesta által ábrázoltatik. *R e m u s s t e s t v é r e Q u i r i n u s* (Romulus) vagyis: a testvérek egyetértők lesznek, nem fognak egymásra agyarkodni, nem ölik meg egymást, mint Romulus megölte volt Remust.

²⁹⁴) v. *M a r s n a k k a p u i*: Jánus temploma a háboru alatt szüntelen nyitva állott, midőn pedig a béke helyreállította, azok bezáratnak.

istentelen düh²⁹⁵) a kegyetlen fegyvereken ülve s száz meg száz láncgörcsökkel hátrakötött kezekkel, rettenetesen fog dulni vérhábos ajkkal.

297—304. Így szól s Maja²⁹⁷) fiát leküldi az égből, hogy Karthagonak vidéke s új kapui nyiljanak meg vendégszeretettel a teukroknak, ne hogy Dido mit sem tudva a végzetről, tova üzze őket határaitól. Repül azonnal a tágas légben, szárnyaival evezve s Lybia partján csakhamar megállapodott. Teljesíti a parancsot, szelidülnek a punoknak vad szivei az isten akaratára; főleg a királyné jó indulattal és szívélyességgel kezd viseltetni a teukrok iránt.

305—324. A kegyes Aeneas ez alatt az egész éjen át gondolkozva, a mint pitymallott, föltette magában kiszállni, megtekinteni az új partokat, vajjon kik lakják, emberek vagy vadak, mert látja, hogy kopárság, s hirt adni mindenről társainak. A fáknak rémárnyékai által minden oldalról környezett hajóit az erdők kanyarulataiban kivájt szikla alatt rejtette el; ő maga egyedül Achatés által kísértetve megindul, széles vashegyű két kópját forgatva kezében. Szembe jött vele anyja az erdő közepett bajadon alakjában, és spartai szüznek³¹⁵) fegyvereivel, vagy a miként a

---

²⁹⁵—²⁹⁶) v. Apelles ily módon festette a hadnak képét, melyet Augustus a maga forumán felállított.

²⁹⁷) v. M á j a fia=Mercurius, az istenek hirnöke.

³¹⁵) v. A spartai szüzek Lycurgus törvényei szerint férfiúi foglalatosságokban is, különösen vadászatban gyakoroltattak.

thrák Harpalyce³¹⁷⁾ fárasztja a lovakat, s a rohanó Hebrust megelőzi futással. Ugyanis a vadászok szokása szerint vállaira akasztotta a könnyü ijat, szélnek eresztette haját, térdei fedetlenek valának, s öltönye redői csomókba szedve. S így kezdi : Oh ifjak, szóljatok, ha talán láttátok valamelyiket itten bolyongni társnőim közül, ki puzdrával jár s tarka hiuzbőrrel van fedve, vagy talán tajtékszó vadkannak nyomát üldözi zajjal?

325—334. Így szólott Venus; Venusnak fia pedig ekképen felelt : Egy társnődet sem láttam, se nem hallottam róla, oh — kinek tartsalak én téged, szüz? alakod ugyan nem emberé, se hangod nem halandótól ered; istennő vagy bizonyára; talán Phoebusnak³²⁹⁾ huga? vagy a nympháknak seregéből? Bárki vagy, légy kegyes, könnyítsd meg szívünket, s mondd el minő éghajlat alatt, a világnak mely részében bolygunk; sem a tájt, sem a népeket itten nem ismerve, bolygunk ide hajtva a viharok és a hullámok által. Nem kevés áldozatot fogok leölni oltárodon tiszteletedre.

335—371. Ekkor Venus : Épen nem méltatom magamat ennyi tiszteletre. Tyrusi szüzeknek tegzet hordozni szokásuk, s bibor sarukat magasan kötözni fel a lábakra. Pun birtokot látsz itt, tyrusiakat s

---

³¹⁷⁾ v. H a r p a l y c e thraciai híres Amazon, ki a geták által hadi fogolylyá tett atyját gyorsasággal megszabadította. — H e b r u s Thracia folyóvize.

³²⁹⁾ v. Phoebus huga azaz : Diana; mindkettőnek atyja Jupiter és anyja Latona vala.

Agenor³³⁸) városát; a tartomány pedig Lybia, kemény harczos nép lakja. A testvére elől Tyrus városából menekült Dido uralkodik itt. A rajta elkövetett sérelmet elmondani hosszan tartana; de főbb vonalait a dolognak elmondom. Férje Sichaeus volt, földekben igen dus a phoeniciaiknál, rendkívül szerettetve a szerencsétlen által; még mint hajadont adta neki atyja³⁴⁵) első házasságban. De Tyrusban testvére parancsolt Pygmalion, ki mindeneket felülmult gonoszságban. A két férfi közt gyűlölség támadt. Az aranynak szomjától égő istentelen ember titkon az oltárnál leszurja a gondtalan Sichaeust, mit sem gondolva hugának szerelmével; a tényt soká titkolta s a szomorgó nőt hiu reménynyel sokáig áltatta csalárdul. Ámde a temetetlen férjnek árnya megjelent neki álmában; s csodálatosan fölemelve sápadt arczát, a megfertőzött oltárt, átszurt keblét megmutatá s napfényre hozta a titkos családi bünt. Inti tovább, gyorsan távozzék messze honától, s utraivalóul a rég elásott kincseknek helyét megjelenti, utalva a kimondhatlan sok ezüstre, aranyra. Elszörnyedve Dido, menekvésről és társakról gondoşkodik. A zsarnokgyölölök vagy kik reszkettek elötte, összebeszéltek, a hajókat, melyeket épen készen leltek, kézrekeritik s megrakják aranynyal. Viszik a tengeren a fösvény Pygmalionnak kincseit³⁶⁴); a hölgy intézte a dolgot. És ide jöttek, hol most a roppant

³³⁸) v. A g e n o r, Dido egyik ősének neve.

³⁴⁵) v. Atyja Didonak vala B e l u s, Tyrusnak királya.

³⁶⁴) v. Azon kincsekkel, melyeket t. i. Pygmalion magának akart eltulajdonítani.

falakat látod s emelkedni uj Karthagonak várát; megvették a helyet s Byrsának nevezték azon tettnél fogva, a mennyit ökörbőrrel bekerithetnének.³⁶⁸⁾ — Ámde ti kik vagytok? minő vidékékről jöttetek? s hová indultok? Az így kérdezőnek felsóhajtva s elfojtott lélekzettel ekképen felel:

372—386. Istennő, ha előlről kezdem a dolgot s kedved van meghallgatni balsorsunknak történetét, hamarább befejezi a napot Hesperus bezárva az Olympust. Mi az egykori Trojából, ha talán Troja nevének hírét hallottad, indulva különféle tengereken bolyongtunk, míg a vihar történetesen Lybia partjaira vetett. A kegyes Aeneas vagyok én, ki az ellenség hatalmából kiragadott védisteneket hordozom magammal, s nevem ismeretes az égben. Italiát keresem mint uj hazát és Jupitertől eredett nemzetségemet.³⁸⁰⁾ Husz hajóval bocsátkoztam a phrygiai tengerre, anyám az istennő mutatván az utat, s engedelmeskedtem a végzetnek. Alig maradott meg hét, ronsolva hullámok és vihar által. Én magam, mint ismeretlen, szükölködő bolyon-

---

³⁶⁸⁾ v. Dido Afrikába érkezvén, mivel Jarbas a getulusok királya őt tova üzni akarta, annyi földet alkudott ki tőle jó pénzért, a mennyit egy bikabőrrel bekerithet. Jarbas nem sejtvén a cselt, könnyen hajlott a kívánságra; Dido azonban a bikabőrt lehetőleg legvékonyabb szálakra hasítottván, huszonkét stadiumra terjedő földet kerített be vele, s ott építette Karthago várost, melynek fellegvára a görög byrsa (bőr) szótól a tény emlékére neveztetett el.

³⁸⁰⁾ v. Dardanust Jupiter Electrától nemzette Olaszországban; azután Phrygiába ment, s a trojaiak tőle eredtek. Aeneas tehát ősének honát megy felkeresni.

gok Lybia pusztáin, Európából és Ázsiából kiüzve. Nem türte Venus, hogy tovább panaszolja sorsát, s fájdalomában így szakítja meg beszédét :

387—401. Bárki légy, ugy hiszem, kegyelve a menybeliektől szivod az éltető levegőt, mivelhogy tyrusi városhoz jutottál. Menj innen egyenesen a királyné fejedelmi lakáig. Azt mondhatom ugyanis neked, hogy társaid visszatértek, hajóid kedvező széllel biztos kikötőbe eveztek, ha csak hazug szüleim hiában nem tanítottak a jós mesterségre. Nézd az egy csoportban örvendező tizenkét hattyút, melyeket Jupiternek magasból lecsapó madara³⁹⁴) megzavart a nyílt légben ; most már hosszú sorban vagy leszállottak a földre, vagy leereszkedve nézegetik a földet. Valamint ezek visszatérve szárnycsattogással örvendenek, s csoportba gyülekezve kanyarogtak és daloltak a légben, szintugy hajóid és embereid vagy kikötőben vannak már, vagy duzzadt vitorlákkal érkeznek oda. Menj tehát egyenest, merre az út vezet.

402—417. Így szólva megfordult, nyakát a szépség pirja övezte s hajfürteiről az ambroziának égi illata terjedezett; sarkáig folyt le ruhája; s valóban istennőnek tűnt fel járása által. Midőn rá ismert anyjára, ily szavakat intézett a távozóhoz : Te is oh kegyetlen, miért ámitod annyiszor magzatodat áljelenségekkel ? miért nem szabad kezet fogva veled őszinte

---

³⁹⁴) v. A sas Jupiter madarának tartatott, melyről azt hitték, minthogy magasan repül, hogy a mennyköveket hordja. A hattyú Venus madara volt, azért jövendől a hattyúk után.

szavakra fakadni egymás közt? Így panaszkodik s lépteit a városba intézi. Venus azonban homályba burkolta az utasokat⁴¹¹⁾, és sűrű ködfátyollal övezte őket, ne hogy valaki őket meglássa vagy érin hesse s késleltesse vagy jöttöknek okát tudakolja. Ő maga felszáll s örvendezve megyen vissza Paphosba⁴¹⁵⁾, az ő székhelyére, hol temploma áll s száz oltár füstölög Arabia tömjényétől s illatozik a fris füzérektől tiszteletére.⁴¹⁷⁾

418—440. Gyorsabban haladtak e közben a vezető ösvényen. S már már felértek a dombra, mely épen a város fölött vagyon, onnan nézte a szemközt álló bástyacsoportokat. Bámulja Aeneas a város terjedelmét, hol viskók állottak előbb, bámulja a kapukat, a sürgést, a kövezett utczákat. Halad a munka a szorgalmas tyrusiak kezében; egyrészt a falakat építi, várt emel s kezével hengergeti a sziklákat, mások helyet mérnek ki lakhelynek s árokkal kerítik el; törvényház helye is kiszemeltetik és a senatus. Itten kikötöt vájnak némelyek, amott mások a szinkörnek alapját rakják mélyen s roppant oszlopokat faragnak sziklákból, magasztos diszével a leendő szinpadnak. A minő munkát gyakorolnak a méhek nyár kezdetével derült idő mellett a rétnék virányain, midőn a megerősödött tífju rajt

---

⁴¹¹⁾ Venus kételkedett azon, miképen fogná őket Dido fogadni, ki Junonak oltalma alatt állt.

⁴¹⁵⁾ P a p h o s a Középtengeren levő Cyprus szigetének városa, mely sziget egészen Venusnak vala szentelve.

⁴¹⁷⁾ v. Venusnak soha nem áldoztak vérrel, csupán virágokkal és tömjénnel.

kivezetik, vagy midőn a folyékony méznek sejtet készítenek s az édanyagot ebbe lerakják, vagy a jövőknek terhét veszik át, vagy összeseregelve a henyefajt, a heréket kivetik a kasból; a dolog egyre folyik, s a méz a thymusnak szagától illatozik. Boldogok, kiknek falai emelkednek már! így szól Aeneas s a városnak nézdeli ormait. Kődbe burkolva — bámulni való tény — a város közepén terem, az emberek közé keveredik és senki által sem láttatik.

441—493. A város közepén berek állt, igen kedves árnyéka miatt; mely helyen a hullámok és viharok által hányatott poenusok először ásva, Juno utmutatásánál fogva, jelet találtak, harczos ménnek fejét⁴⁴⁴), annak bizonyosságául, hogy e nép erős lesz a hadban s bővelkedő mindig a kincsekben. Junonak itten a tyrusi Dido nagyszerű templomot épített, a neki szentelt adományokkal és pártfogásával kitünőt; rézből⁴⁴⁸) emelkedett a lépcsőzet fölött a küszöb, rézoszlopokon nyugodtak a gerendák s rézajtókban csikorogtak a sarkok. Uj dolog tűnvén itt először szemeikbe, félelmük csilapult, először is itten várta Aeneas az üdvöt s hogy könnyíthet szomorú sorsán. Mert midőn a nagy templomban mindent vizsgálgatna várakozva a királynéra, mdőn bámulja, mily boldog lesz e város, ugyszinte a művészek versenyét s a fáradságos munkát,

---

⁴⁴⁴) v. Mivel a ló harczokban hasznos állat, azért a poenusok czimer gyanánt választották és pénzeikre is löfejet vettek.

⁴⁴⁸) A régi korbéli építményeknek fő disze rézből állott.

ottan szemléli rendben a trojai csatákat s az egész világon elhiresedett harczokat (lefestve), az Atridákat⁴⁵⁸⁾, Priamust s a mindkét félnek kegyetlen Achillest. Megállt és sirvafakadva : Van-e zug, ugymond, a világon Achates, melyet a mi küzdelmünknek hire be nem járt? Lám, Priamus. Az erény tiszteltetik itt is, megkönyezik a szerencsétlenséget s a balesetek megindítják az emberek sziveit. Űzd el a félelmet; némi hasznát veszed ezen elhirülésnek. Így szólván, a hiu ábrákban gyönyörködik, nyögve keservesen s áztatva arcát sűrű könnyekkel. Láta ugyanis, a Troja körül csatázó görögök miként futamodnak emitt sarkukban a trojai ifjuság; amott a phrygiaiak funak, üldözi őket a taréjos Achilles. Nem messze innen Rhesusnak fejáróló sátrait⁴⁶⁹⁾ ismeri meg könyezve, melyeket az árulás után első álomnak idején borzasztó öldöklés közt pusztított Tydeus fia, s a ptrüsszögő lovakat elhajtotta magával a táborba, mielőtt Troja virányain

---

⁴⁵⁸⁾ A t r i d á k a t azaz : Menelaust és Agamemnon, kik Atreus mycenei király fiai voltak. Achilles pedig azért neveztetik kegyetlennek, mert Priamus fiát, Hectort megölte, és Agamemnon iránt is dühös indulattal viseltetett, mivel ez Briseist tőle erőszakosan elvette.

⁴⁶⁹⁾ v. R h e s u s, Thracia királya a trojaiak segítségére menván, magával vitte azon lovakat, melyekről az volt jövendölve, hogyha Trojának Xanthus nevü folyójába ihatnak, Troja bevehetlen leend. Mivel pedig későn érkezett Trja alá, midőn a kapuk be voltak zárva, kénytelen vala sátorát a tengerparton felütni, a mit Diomedes (Tydeus fia) és Ulysses kémkedők, Dolo elfogott trojai kém által megtudván, Rhesus sátorára rontottak, s őt megölvén, lovait elvitték.

legelhettek s Xanthus vizéből ihattak volna. Más részről Troilus⁴⁷⁴), a szerencsétlen ifju, ki oktalanul megküzdött Achillessel, fegyverzetét veszve hurczoltatik a lovak által hanyatt függve az üres szekérről, de még is tartva a gyeplőt; s nyaka s fürtjei seprik a földet s a fordított kelevéz⁴⁷⁸) barázdát szánt a porban. Ekközben a barátságtalan Pallasnak⁴⁷⁹) templomába mentek kibontott hajjal a trojai hölgyek, s köpenyt vive neki bánatos arcczal könyörögtek és mellüket verték. A haragos istennő földre szegezte szemeit. Háromszor hurczolta meg Troja falai körül Hectort s tetemét aranyért adta vissza Achilles. Azután pedig nagyot sóhajt keble mélyéből Aeneas, a midőn megpillantotta a zsákmányokat, a szekeret, barátjának tetemét s Priamust, a puszta kezekkel könyörgöt. Ráismert önmagára is a görögök fejedelmei közt, a kelet hadaira s Memnonnak⁴⁸⁹) barna csapatjaira. Amazonok⁴⁹⁰) seregét holdalaku vértékkel a

---

⁴⁷⁴) v. Troilus Priamus és Hecubának fia, ki daczára gyenge ifjuságának vakmerően szembeszállt Achillessel, kitől dárdaival általüttetett.

⁴⁷⁸) v. Tudnillik Achilles kelevésze, mely testét keresztülütötte, s melynek következtében hanyatt dőlt.

⁴⁷⁹) v. Mivel t. i. Pallas, Paris ítélete miatt haragudott, Hector rávette Hecubát, hogy több hölgyekkel menjen el Minerva templomába, s vigyen neki ajándékuul drága palástot, mely bibor vagy fehérszinü volt, és arannyal gazdagon istenek, hősök ábrái himeztettek reá.

⁴⁸⁹) v. Memnon az indusok és szerescsenek táborával jött a trojaiak segítségére.

⁴⁹⁰) Amazonok harczos nők, kik emlőjüket kis ko-

bőszült Penthesilea vezérli s a csapatok közepett ég a harcvágytól és kitakart emlőit aranyövvel köti le mint harczoló s hajadon létére is bátorsága van szembe szállani a férfiakkal.

494—519. Midőn ezeken bámulni valót lát a trojai Aeneas, midőn álmétkodik s egy pontra szegezi tekintetét, a gyönyörű alaku Dido királyné nagyszámu ifjaktól környezve a templomban megjelent. Miként Eurotas⁴⁹⁸⁾ partján vagy a Cynthusnak bércein kártánczot rendez Diana, s körülte gyülekeznek minden oldalról ezer meg ezer hegyi nymphák, tegzet hord vállain s termetre a nymphák közt kiválik; Latónának⁵⁰²⁾ keble feszül a titkos örömtől: olyan volt Dido, akkép lépdelt vigan kísérete közt, sürgetve a munkát s a leendő uralmat.⁵⁰⁴⁾ Leült azután az istennő szobra előtt a templom középboltozata alatt, fegyveresektől környezve a magas trónon. Igazságot és törvényt mondott a polgároknak, felosztotta egyenlő mértékben

---

rukban kiegészítették, hogy jobb karjuknak a fegyverforgatásban akadályul ne legyen, a másikat pedig övvel szoritották fel. S azért görögül e szó Amazon olyast jelent, kinek emlője nincs. Ezek királynéja Penthesilea Hector halála után segítségül ment a trojaiaknak.

⁴⁹⁸⁾ v. Eurotas híres folyóviz Sparta körül, hol nagyszerű vadászatok tartattak. Cynthus Delos sziget hegye, hol Diana és Apollo születtek, s azért Diana ott mulatozni szeretett.

⁵⁰²⁾ v. Latona, Diana anyja. Az anyák különösen örvendnek leányaik szép tulajdonai felett.

⁵⁰⁴⁾ v. Hogy t. i. a város mielőbb elkészülvén, uralmát szilárd lábra állítsa.

a munkát, vagy sorshuzás által rendelte el. Csakhamar Aeneas nagy csapatban látja közeledni Antheust, Sergestust, a vitéz Cloanthust s több más trojaiakat, kiket a zivatar dühe a tengeren szétszórt s egészen más partokra vetett.⁵¹²⁾ Elbámult maga is s egyuttal Achates az öröm és félelemtől; égnék a vágytól kezét szoritani; de a bizonytalan siker habozásban tartja lelkeiket. Titkolóznak s ködbe burkoltan kémlelik társaik sorsát, mily parton hagyták hajóikat, s mért. jönnek valamennyen, mert minden hajóról jöttek küldöttek kegyelmet kérni s panaszolva érkeztek a templomhoz.

520—560. Belépvén ide, miután a királyné előtt szólani nekik megengedettett, a legtekintélyesebb Ilioneus nyugodt lélekkel így kezdi: Királyné, kinek Jupiter új várost alapítani enged, s törvénnyel fékezni büszke népeket, mi szegény trojaiak, kik minden tengeren hányattatánk a szelek által, kérünk téged: óvd a kegyetlen lángoktól hajóinkat, kegyelmezz a jámbor népnek, s vedd kegyesen tekintetbe szerencsétlen sorsunkat! Nem jöttünk mi azért, hogy fegyverrel pusztítsuk a lybiai határokat, sem hogy zsákmánnyal térjünk meg a hajóra, ennyi erőszak és vadság győztek lelkében nem lakik. Van tájék, görögök nevezik Hesperíanak⁵³⁰⁾, régi tartomány, hadviselésben hatalmas s földje termékeny; Oenotrus nép lakta előbb; most, mint a hir mondja, az utódok Italiának nevezték

---

⁵¹²⁾ v. Karthagótól távolabb eső partokra.

⁵³⁰⁾ v. H e s p e r i a, Olaszországnak egy része.

szelek és föltornyosulván a tenger vizei, megközelíthetlen sziklák közt szétszórt; ide csak kevesen menekültünk a ti partjaitokra. Miféle népfaj ez itt? s minő barbár honban uralkodik ily durva szokás? nem engedik meg kiszállni a partra; harcztól támasztanak ellenünk s tiltják megállapodni a legelső szárazföldön. Már ha ti nem hajtotok az emberiségre és a halandók boszujára, ne feledjétek, hogy az istenek meg fognak emlékezni a jó és gonosz tettekről. Aeneas volt a mi fejedelmünk, a kinél igazabb s jobb férfit még nem látott a világ s harcokban dicsőbbet. Hogy ha a sors őt még megtartá, ha szívja az éltető léget s nem költözött még az árnyékok honába, nincs mitől félned, hogy szives készséged bánatodra váljék. Siciliában is vannak városaink, telkeink, s a trojai eredetéről híres Acestes. Engedd a partra vonni viharrongálta hajóinkat, s kiigazítani azokat az erdők fájával, evezőket készíteni, ha társaink és királyunk visszakerültével Italiába mehetünk, vigan hajózzunk Latiumba; ha pedig minden reményünk oda van, s tégedet, a trojai nép kegyes atyját, Lybia hullámai nyeltek el és Julius az ifju sem élne, akkor térhessünk vissza Sicania⁵⁵⁷) partjaira, kész telepekre, honnan ide vettetésük s keressük fel Acestes királyt. Így szólt Ilioneus, s a dardanidák valamennyen zugva helyeslették.

---

az égen, melyről azt hitték a régiek, hogy felkelése vagy lenyugvása által szélvész okoz.

⁵⁵⁷) v. S i c a n i a = Sicilia.

561—578. Ekkor Dido lesütve szemeit így szól: Bátorodjatok trojaiak, s üzzetek el minden félelmet. A kétes helyzet s a veszélynek kitett új város késztetnek engem így cselekedni s őriztetni szigorun határait. Kinek ne volna tudomása Aeneas nemzetségéről, Troja városáról, a férfiak hőstetteiről s a mindent fel-
 duló harczról? Nem tompult el még annyira keblünk⁵⁶⁷⁾, s a Nap nem oly távol fogatja be lovait eme tyrusi várostól. Akár Hesperia-ba szándékoztok Saturnus⁵⁶⁹⁾ földjére, akár Eryxnek határait s Acestes királyt óhajtjátok fölkeresni, oltalmat adok nektek bő utravalóval. Vagy ha tetszik velem itt megtelepedni, a város, melyet építetek, szinte tiétek; vonjátok partra a hajókat; nem fogok tenni különbséget a trojai és tyrusi között. Bár a ti királytok Aeneas ugyanazon szélvész által ide hajtatott volna! Biztosokat küldök azonnal a partokra kémlelni Lybia hosszában, nem bolyong-e kivettette valamely erdőben avagy városban.

579—612. Fölbátorodva eme szavakra a hős Achates és Aeneas atya alig várják, hogy kibontakozzanak a felhőből. Először is Achates szólítja meg

---

⁵⁶⁷⁾v. Ezen mondásra a költőnek az szolgáltatott alkalmat, hogy a hidegebb tartományok lakói tompább elméjűek és durvábbak, a meleg égőv lakói pedig tudnivágyók és jószí-
 aűek.

⁵⁶⁹⁾v. Olaszország azért neveztetik Saturnus földjének, mert az országotól Jupiter által megfosztott Saturnus ott lap-
 pangott. Eryx Siciliának hegye nyugotra. Eryx környéke magát Siciliát jelenti.

Aeneas: Istennő magzatja, mi a te véleményed mostan? Látod, semmi bajunk, a hajók s a társak visszakérültek? Csak egy hiányzik⁵⁸⁴), kit magunk láttunk hullámokba merülni; minden egyebekben teljesedett anyádnak mondása. Ezt csak alig mondá, midőn az őket környező ködlepel elfoszlott és átlátszó légre tisztult. Ott állott Aeneas, tündöklő fényben ragyogva, arcz és termetre istenhez hasonló; mert maga az anyja lehelte fiára a gazdag fűrtözetet, az ifjuság pirját s a szende vidámságot arczára: minő fényt kölcsönöz az elefántesontnak a művésznek keze, vagy midőn aranyba foglaltatik az ezüst s a parosi márvány.⁵⁹³) Ekkor valamennyinek meglepetésére így kezdi beszédét a királynéhoz: Itt vagyok, a kit kerestek, a lybiai hullámokból megszabadult trojai Aeneas. Te vagy az egyetlen, ki megkönyörültél Trojának borzasztó sorsán, s minket, kiket a görögök még életben hagytak, kimerülteket mindennemű veszélyek által, véginségre jutottakat, szivesen látsz hajlékaidban; ezt neked, Dido, meghálálni méltóképen nem bírjuk, sem a dardan népnek ama maradványai, kik szétszórva térségin a földnek. Az istenek, ha még becsben van előttök a jámborság, ha van még igazság a földön s az igazság öntudata él kebledben, adják meg neked ezért a jutalmat. Mily boldog a kor, mely téged szült! mily dicső szü-

⁵⁸⁴) v. Egy nincs itt t. i. Orontes, kinek hajóját magával együtt az örvény elnyelte.

⁵⁹³) v. P a r o s nevezetes sziget az aegaeumi tengeren, hol a legszebb fehér márvány ásatott.

léktől vetted eredetedet! Mig a folyamok tengerbe szakadnak, hegyek ormait árnyak megkerülik, a csillagokat táplálja az ég⁶⁰⁸), tiszteleted, neved és dicsőséged fenmaradandó, bárhová vessen a sors engem. Így szólva jobbját nyújtja barátjának, Ilioneusnak, balját Serestusnak, azután a többieknek, a hős Gyasnak és a hős Cloanthusnak.

613—642. Bámulta először is sidoni Dido a hősnek alakját, azután inséges sorsát s így szólott hozzá: Istennő magzatja, minő balsors üldöz téged annyi viszontagságon keresztül? minő hatalom hajtott téged eme vad partokra? Te vagy-e azon Aeneas, kit a dardan Anchisesnek⁶¹⁷) szült az isteni Venus a phrygiai Simois árjai mellett? Emlékszem még, midőn Teucer⁶¹⁹) száműzette atyjától Sidonba jött új hont keresni Bél segedelmével; ekkor pusztítá Cyprust, a gazdagot, Bél az atyám s mint győztes hatalmában tartotta. Már azóta ismeretes előttem Trojának sorsa,

---

⁶⁰⁸) v. A régiek azt hitték, hogy a csillagok a légből felszivott gőzzel táplálkoznak.

⁶¹³) v. Sidoni Dido azaz : tyrusi Dido, mert Sidon Phoeniciának városa volt.

⁶¹⁷) Anchises Capys fia, Assaracus unokája trojai királyi vérből, kit Venus megszeretett.

⁶¹⁹) v. Teucer, Telamon Salamis sziget királyának fia, Ajax testvére; a trojai hadból visszatérvén, a nélkül hogy testvére halálát, ki Ulysses ravaszsága által gyilkolta meg magát, megboszulta volna, atyjától elüzetett, és Cyprus szigetbe menvén, ott hazájának emlékére Salamis várost alapítá. Mivel pedig Belus tyrusi király Cyprust elfoglalta, Teucer Sidonba ment.

a te neved és a görögök fejedelmei. Ő maga, mint el-
lenség, magasztalta a teucrokat s büszkén mondotta
magát eredettnek a teucroknak régi nemzetségéből.
Rajta tehát ifjak, jöjjetek lakainkba pihenni. Engem
is hasonló sors hányt vetett annyi viszály közt, mig
végre ezen földön kell vala megtelepednem. Túrve
nyomort magam is a szerencsétleneken könyörülni
tanultam. Ezt mondván viszi Aeneast fejedelmi lakába,
s egyuttal áldozatokat rendel az istenek templomai-
ban. Aeneas társainak is elküld a partra husz ökröt,
roppant nagyságu száz sertést, hizlalt bárányt százat,
anyajuhot is annyit, s Bacchus ajándékát és örömét.
A belső termek pedig királyi fényvel készítettnek el
s lakomára mutat minden a palotában: művészileg
himzett biborszőnyegek, roppant ezüstedények az asz-
tálokon, az ösöknek aranyba vésett hős tettei, hosszú
sorozatban lehozva annyi vitézekről a régi nemzetség-
nek eredete óta.

643—656. Aeneas, mert az atyai szeretet nem
hagyta nyugodni lelkét, elküldi a hajókhoz sietve
Achatest, hogy mondja el mindezeket Ascaniusnak s
vezesse őt a városba magával; Ascaniusra volt az
atyának minden gondja szegezve. Meghagyja továbbá,
hozza el a trojai lángokból megmentett nagybecsü tár-
gyakat, az aranyhimzetű női palástot és a sárga akan-
thussal szegélyezett fátyolt⁶⁴⁸), az argivi Ilona⁶⁵⁰)

⁶⁴⁸) v. A fátyol alatt a legvékonyabb és finomabb átlát-
szó női ruhadarab értetik.

⁶⁵⁰) v. Ilona vagy Helena Jupiternek Ledától született

ékességeit, melyeket Mycenaeből hozott magával, midőn Trojába ment a meg nem engedett házasságra, bámulandó adományait anyjának Ledának; továbbá a jogart, melyet Priamusnak idősbik leánya, Ilione⁶⁵³), viselt hajdan, s a gyöngyökből készült nyakláncot s a kettős koronát aranyból drága kövekkel. Hogy szaporán tegye ezt, a hajókhoz irányozta lépteit Achates.

657—722. Cytherea⁶⁵⁷) azonban újabb cseleket s újabb tervet kohol, hogy alakot és arcot változtatva Cupido a kedves Ascanius helyett menjen s ajándékai-val gyulaszsa szeretetre a királynét, s velőkgig ható érzelmet gerjeszzen benne; mert nem volt bizalma a ravasz néphez és a kétszinű tyrusiakhoz⁶⁶¹); aggasztja még őt a dölyfös Juno s még álmában is háborgatja őt. Ekképen szól tehát a szárnyas Amorhoz: Fiam, ki egyedül vagy minden erőm és hatalmam, fiam, ki a nagy atyának Typhoeusra⁶⁶⁵) sujtott villámaint megveted, hozzád fordulok és a te segélyedért könyörgök. Tudva van előtted, miként testvéred, Aeneas mindenfelé hányattatik a tengeren a boszuálló Juno haragja következtében, s gyakran keseregtél velem együtt e

---

leánya, Menelaus spartai királynak neje, kit Paris, Priamus fia, magával ragadott, és ez által a trojai háborura okot szolgáltatott.

⁶⁵³) I l i o n e Polymnestor thraciai király neje.

⁶⁵⁷) Cytherea=Venus.

⁶⁶¹) v. A poenusok ismeretesek voltak a hitszegésről.

Innen vált közmondássá a romaiaknál: P u n i c a f i d e s azaz: változó csalárd hit.

⁶⁶⁵) v. Typhoeus, a leghatalmasabb Gigas, kit Jupiter mennykövel leütött.

miatt. Őtet most a phoeniciai Dido tartóztatja nyájas szavakkal, s nem tudom, minő fordulatot vesz majd a junoi vendégszeretet; nem szünik meg fondorkodni az ügynek ily állásában. Miért is szándékom csellel körülfonni és tüzzel környezni a királynét, ne hogy valamely istenség kedvéért megváltoztassa szándékát, hanem Aeneast velem együtt forrón szeresse. Miképen fogod ezt eszközölni, halljad a tervet ezennel: A fejedelmi fiu, kit mindenek fölött kedvellek, kedves atyja által hivatva, sidoni⁶⁷⁸⁾ várba készül menni, a Troja romjaiból és a hullámokból megmentett ajándokokat vive magával. Őt én elaltatva, a cytherai⁶⁸⁰⁾ vagy idaliai szent berkekben el fogom rejteni, nehogy észrevegye a cselt s közbejöttével meghiusítsa. Te annak alakját fogod csak egy éjre színlelni s mint gyermek gyermeki képét fogod magadra öltetni, hogy a midőn ölébe veszen téged az örvendező Dido, a királyi lakomázás és borozás közt, midőn megölel és csókot nyom ajkaidra, lopjad keblébe a titkos lángot s mérgezd meg szivét. Engedelmeskedik az ő kedves anyja parancsainak Amor, elveti szárnyait s vigan utánozza mentében Julust. Venus ekközben édes szendergést bocsát Ascaniusra s kebelén ringatva repíti őt az istennő Idalia magas berkeibe, hol az illatozó majorána virágaival

---

⁶⁷⁸⁾ v. Sidoni várba azaz: Karthagóba, mely a tyru-siak és sidoniak gyarmata volt.

⁶⁸⁰⁾ v. Cytheron vagy Cithera sziget a Középtengeren. Kreta átellenében, Venus lakhelyének tartatott. Idalium vagy Idalia Cyprus sziget hegye. Szinte Venus lakhelye.

és kedves árnyékával környezi ötet. Ment is már Cupido, engedelmeskedve a parancsnak s vitte a királyi ajándokokat a tyrusiaknak, örvendve Achates kalauznak. A midőn oda ért, pompás szőnyegekkel borított arany pamlagon középett ült már a királynő. Aeneas atya s a trojai ifjuság együtt mennek s a bibortertékre leülnek. Öntenek a szolgák a kezekre vizet, kosarakból szednek elő kenyeret, törülőt is hoznak nyirt szőrrel⁷⁰²). Benn ötven szolgáléány rendezi hosszú sorban az ételeket, s a házi istenek előtt éleszti a lángot. Más száz s ugyanannyi hasonló szolgáló fölrakja az étkeket az asztalokra úgy szinte a serlegeket. Maguk a tyrusiak is nagy számmal gyűlnek össze a vidám csarnokban, kiknek ülés adatott a czifra pamlagokon. Bámulják Aeneas ajándokait, bámulják Julust, a kigyult arczu istent, álhangu beszédét, a köpenyt és a sárga akanthussal szegélyezett fátyolt. Főleg a szerencsétlen, a szerelemnek áldozatul esendő Dido nem bírja kielégíteni lelkét, mind inkább hevül a szemléletben s egyformán igézi őt a gyermek és az ajándék. És miután képzelt atyjának csüggve nyakáról s ülve ölében ennek vágyát kielégítette, a királynéhoz fordul; a kinek rajta csügg szeme, lelke, s még ápolja ölében is őt, nem sejtve Dido, a szegény, mily rémitő istent rejt keble. De amaz megemlékezve anyjáról Venusról, lassankint törlni kezdi Sichaeus emlékét, s éleszteni igyekszik a szerelemnek érzetét a már régóta kihült és ettől elszokott kebelben.

⁷⁰²) v. A régiak kéztörölője nem sima, hanem szőrös volt.

723—756. Miután evés közben először pihentek s elhordattak az étkek, nagy serlegeket raknak föl s megkoszorúzzák. Kedvre derülnek, sok szó gördül a tágas csarnok alatt; égő lámpák függnek az arany földletről s a fáklyák lobogása erőt vesz az éjen. Ekkor a királyné drága kövekkel kirakott aranyserleget kért s megtöltötte borral, miképen Bél⁷³⁰⁾ és utódai tevék; s ezután csend lett a teremben: Jupiter, te vagy ugyanis a vendégjogok öre, engedd, hogy vigan folyjon le e nap a tyrusiaknak és trojai vendégeknek, s maradékink is emlékezzenek meg erről. Maradjatok köztünk a vigalom szerzője Bacchus és te kegyes Juno; s ti, tyrusiak, vegyetek részt a nagy örömben. Így szólt s áldozatul az asztalra öntött a borból⁷³⁶⁾, s hogy ez megtörtént, ajkaival érintette a kelyhet; azután Bitiásnak⁷³⁸⁾ nyujtotta buzditva őt, ki a habzó serleget gyorsan kiürítette fenéig; utána a többi főurak. Pengeti arany lantján a hajfürtös Jopas⁷⁴⁰⁾, a mire őt oktatta nagy Atlas. Éne-

---

⁷²³⁾ v. A régiek több ízben szakaszták félbe az ebédet, bizonyos minőségű ételek után.

⁷³⁰⁾ v. Didonak nem csak atyja, hanem egyik régi őse is B é l n e k neveztetett.

⁷³⁶⁾ v. Szokás volt a régieknél, hogy az áldozatoknál a pap megkóstolván a bort s másokkal is megkóstoltatván, abból vagy az áldozatbarom szarvai közé, vagy az oltáron égő tűzbe, vagy az asztalra locsantott. Dido is áldozatnak tartván ezen vendégséget, a szent szokást követi.

⁷³⁸⁾ v. Bitias Didonak valamely főembere.

⁷⁴⁰⁾ v. Jopas dalnok Atlastól a híres afrikai mór királytól, ki a csillagászatban nagyon jártas volt, tanulta dalait, s azért dalol csupa égi dolgokról.

kelt a holdnak változásairól s a napnak fogyatkozásáról; honnan származik az emberi nem és az állatok; honnan ered a tűz és a víz; szól az Arcturus csillagról⁷⁴⁴), a nedves fiastyukról és a két medvéről; miért siet annyira télen a nap tengerbe merülni, és mi késlelteti nyáron az éjeket. Tapsol a tyrusi nép, s a trojai hősök utánuk. A szerencsétlen Dido maga is sokféle beszéddel huzza az éjt s tartós szerelemnek szörpöli mérgét, többfélét kérdezve Priamusról, szintugy Hectorról; majd mily fegyverekkel jött Aurora szülöttje⁷⁵¹), majd milyenek voltak Diomed lovai⁷⁵²) s mily rettentő vala Achilles. S most kedves vendég, ekkép szól, kezdjed előlről a görögök cseleit, balsorsát honfiaidnak és bolygásaidat, mert ez hetedik nyara, hogy te szárazon és vizeken szanaszét hányattatol immár.

---

⁷⁴⁴) v. Fiastyuk, medvék, azaz a nagy és kis gönczölszeker, és a kocsis (Arcturus) mindannyi égi csillagzatok.

⁷⁵¹) v. Azt hitték, hogy Memnonnak, Aurora fiának (keleti király) Vulcanus készített fegyvereket, a trojaiak fegyvereitől különbözőket.

⁷⁵²) v. Diomedes lovairól azon rege szárnyalt, hogy emberhussal éltek.

P. VIRGILIUS MARO
A ENEIS É-nek
MÁSODIK KÖNYVE.

T A R T A L O M.

Dido kívánsága szerint elbeszéli Aeneas Troja feldulatásának körülményeit; miképen t. i. a görögök tíz évi ostrom után elcsüggedvén, a városnak csalárdság általi bevételét elhatározzák. E végre visszatérést szinelve, Tenedos szigetnél elrejtik magukat, Troja alatt iszonyu nagyságu s fegyveresekkel megrakott falovat hagyván. Sinonnak ravaszsága s Laocoonnak szerencsétlen halála annyira tudta vinni a dolgot, hogy a trojaiak lerontván a bástyákat, a lovat a városba bevinnék; melynek rejtekeit éjjel Sinon megnyitván, a fegyverek belőle kirohannak s az éj homályában oda érkezett egész görög táborral egyesülve, a várost tüzzel, vassal pusztítják. Aeneast álmában Hector megintti, hogy a városból fusson és a honi isteneket mentse meg; ő azonban a halált a gyáva futásnak elébe tévén, csapatot gyűjt, s a görögöket konzolja; de mivel Choroebus tanácsára a görögök öltözetét és fegyvereit a magukéval felcserélték, saját honfiai által támadtatik meg. Ekközben ostromoltatván Priamus palotája, miután ezt Pyrrhus megölte, Aeneas haza siet; hol Anchises atyjára bizván a házi isteneket, az öreget vállaira felveszi és Ascaniusfiával, mint szinte Creuza nejével kimegy a városból. A görögök általi üldözés közben elvesztvén Creuzát, annak felkeresése végett a városba visszatér; miközben megjelenik neki a megholt Creuzának árnyéka. Visszamegy tehát az Ida hegye felé s odagyült társaival együtt tengeri utra készül.

1—13. Elcsendesedtek mindnyájan s mélyen hallgatva figyeltek. Ekkor Aeneas atya a pamlagnak felső részén így kezde szólni: Orvosolhatlan sebet ujitasz meg szivemben királyné, óhajtván (adjam elő), miképen dulták föl a danaok Troja hatalmát s a szárandó országot, a mely nyomoruságos dolgot én magam is láttam s abban nem csekély részt vettem. Ki mondhatna el ilyesmit a myrmidonok, dolopok közül, vagy bár a kegyetlen Ulysses⁷⁾ katonája legyen, hogy ne könyezne? Ám de a nedves éj repül gyorsan az égről s a tündező csillagzatok álomra serkentenek. Ám de ha annyira óhajtod sorsunkat ismerni s meghallani röviden Trojának végbukását, bár visszaemlékezni borzad lelkem s irtózik a gyásztól, elkezdem.

13—20. Megtörve csatákban s a végzet által visszaüzetve a görög vezérek, annyi évek lefolyta után hegynagyságu lovat építnek Pallasnak isteni segítségével, s hasított fenyűvel rakják ki a bordákat. Szinlelik, hogy ez fogadalom a visszatérésre; ezen hir terjed. E végre sorshuzás által válogatott daliák testeit zárják titkon a vak bordákba s a roppant üregeket és a ló gyomrát fegyveres emberekkel egészen megtöltik.

21—39. Közél van Tenedos, hiréről ismeretes sziget, kincsekben bővelkedő, miglen tartott Priamus-

---

⁷⁾ v. Ulysses Ithaka sziget királya, a görögök közt legravaszabb, ki legjobban szította a háboru tüzét Troja ellen. A myrmidonok Thessalia népei és Achilles katonái; a dolopok pedig Aetolia, vagy Epirus, vagy talán szinte Thessalia lakói, és Pyrrhus vagy Phoenix katonái voltak.

nak uralma, most csak öböl s a hajóknak nem igen biztos állomás; ide huzódva elrejtőznek az elhagyatott parton. Mi azt véltük, hogy elmentek s visszaevettek Mycenaebe.²⁵⁾ Egész Teucria tehát megszabadult a gyásztól. Kitératnak a kapuk; örömmel tódul ki a nép megszemlélni a dór tábort, az üres helyeket s az elhagyott partot. Itt voltak a dolopok seregei, itt sátorozott²⁹⁾ a kegyetlen Achilles; ez volt a hajók állomása; imitten szoktak harczolni csatákban. Egy része bámulja a hajadon Minervának hozott kárhozatos ajándékot s a lónak nagyságát csodálják; s Thymoetes³²⁾ az első, ki a bástyák közé vonatni és a várban fölállítatni javasolja, vagy rossz szándékból, vagy mert Trojának végzete így hozta magával. De Capys és a kiknek lelke tisztábban látott, a görögök cseleit és gyanus ajándékát vagy a tengerbe vettetni s felgyújtatni javasolják, vagy pedig betöretni és megvizsgáltatni a gyomornak üres rejtekeit. Ellenkező véleményekre oszlik meg az ingadozó nép.

40—56. Mindenki szeme láttára nagy tömeg kíséretében első fut le a várból nagy sebtében Laocoon, s már messziről (kiabálja): Nyomorult polgárok, mily

---

²⁵⁾ v. Mycen, Agamemnon fejedelmi városa Peloponnesusban.

²⁹⁾ Latinul *tende* bat. A *tendo* igének értelme a kifeszítés; a *sátor* szinte kifeszített valami, s olaszul mai napig is *tenda*. Ez tehát jelen esetben az igének alapja.

³²⁾ v. Thymoetes, Priamus fia.

⁴⁰⁾ v. Laocoon némelyek szerint Anchises testvére; mások szerint Priamus fia és Apollo papja.

eszeveszettség? azt hiszitek, elvonult az ellenség? vagy azt vélitek, hogy a görögöknek bármely ajándokában nem lappang a csalárdság? enynyire ismeritek Ulysseszt? Vagy ide 'rekesztett achivok rejtőznek eme faépitményben, vagy a mi falaink ellen készült eme gépezet, hogy kikémlelje házainkat s a magashól támadja meg a várost⁴⁷), vagy valamely álnokság lappang itten; ne higyjétek a lónak teucrok. Bármint legyen is a dolog, a görögöktől akkor is rettegtek, midőn ajándokot adnak. Így szólván, a roppant dárdát a vadnak oldalába és domboruan készült gyomrába befurta. Megállott a dárda remegve s visszaverődvén a lökés, messze hangzottak és nyögést hallattak az üregek. És ha az istenek végzete ellenünk nincs s eszünket nem vesztiük, rá vett volna minket (Laocoon), hogy berontsunk fegyverrel a görögök odujába, s Troja most léteznék, Priamus szép vára fenállnál.

57—66. Ime ezenközben dardanida pásztorok hátra kötözött kezekkel nagy lárma közt vonszolnak a királyhoz egy ifjut, a ki magát ismeretlent a jövőknek önkényt szolgáltatatta kézbe, hogy ez történjék, azután megnyissa Troját az achivoknak, bizva eszélyében s eltökélve levén mind a kettőre, hogy ügyesen forgatja cseleit vagy bizonyos halálnak megy eléje. Kíváncsiságból összetódul minden oldalról a trojai ifjuság s vetélkedve gonyolják a foglyot. Halljad most a görögök ravaszságát s egynek gabszágából itéld meg valamennyit.

---

⁴⁷) v. Azt hitte Laocoon, hogy a lóban gyujtó tükör, vagy más gép van rejtve, mely a házakra tüzet szórhat.

67—76. A mint ugyanis közöttünk megzavarodva, fegyvertelenül állott s a phrygiai csapatokon körüljártatta szemeit: Ah, ugymond, most már mely föld, mely tenger fogadhat be engem? vagy mi maradt még hátra nekem nyomorultnak, kinek nincs már helye többé a danaok között s azonfölül még a dardaniák, mint ellenség, véremet kívánják. Ezen jajgatásra meglágyultak a szívek s csillapodott minden erőszak. Buzditjuk a szólásra, mely vérből eredett, mondja el jöttének okát, minő hitelt adhatunk szavának. Végre levetkezve a félelmet, ezeket mondja:

77—104. Neked ugyan király, ugymond, mindent elmondok igazán; a mit csak tudok; nem is tagadom, hogy görög nemzetségből származtam; ezt mindenekelőtt, s azért hogy nyomorulttá tette Sinont a balsors, csalfa és hazuggá nem fogja őt tenni. Beszéd közben egyről másról ha talán füleidhez jutott volt Béli Palamedes⁸²⁾ neve és messzeragyogó dicsősége,

---

⁸²⁾ v. P a l a m e d e s Euboea sziget királyának Naupliának fia, kinek egyik őse Béli-nek hivatott. Reá különösen ugyarkodván Ulysses, titkon sok aranyat ásatott el sátorában; azután pedig olyforma levelet koholt, melyben Priamus köszönetet mond neki a görögök elárultatása miatt, s az ajándékba küldött aranyról is említést tesz. E levél következtében Ulysses felhánytatta Palamedes sátorát, s ott találta az arany, a görögök Palamedest, mint árulót megkövezték. Palamedes igen találékony eszű ember volt; ő hozta el Ulysses, ki magát bolondnak tetette, a trojai harczra. Midőn t. i. Ulysses ökröt, szamarat, lovat összefogva szántana, Palamedes Ulysses fiát, Telemachust tette az eke elébe, a kit Ulysses az ekével kikerülvén, megmutatta, hogy helyén van az esze. Másik oka pedig Ulysses

kit az ártatlant az árulásnak hamis ürügye alatt, mivel a háboru ellen volt, rettenetes bünjelek nyomán a pelasgok halálra ítélték s a kimultat mostan siratják; engem mint vérrokont fegyvertársul adott hozzá szegény atyám kora ifjúságom óta. Míg az ő tekintélye sértetlen állott s a fejedelmek tanácsában neki is szava volt, reám is háramlott némi dicsőség és tisztelet. De miután a fondor Ulyssesnek rágalmi következtében — nem ismeretlen dolgot beszélek — e felvilágról elköltözött, elkeseredve homályban és gyászban vonszoltam életemet, s ártatlan barátomnak esetén titkon boszankodtam. Nem is hallgattam elég oktanul, s ha ugy hozta volna magával a sors, hogy diadallal tértem volna vissza egykoron Argosba az én hazámba, visszatorlással fenyegetöztem, s panaszaim által felköltöttem magam ellen a gyűlöletet. Ez az én nyomoruságomnak kezdete, ezóta Ulysses mindig új rágalmakkal rettentett, kétes beszédekert hintett el rólam a nép között s gonoszságának öntudatában fegyvert keresett ellenem. Nem is nyugodott, miglen Calchas segélyével — De miért is emlegetem én nektek hasztalanul ezen kellemetlen dolgokat? s mit késleltetek titeket, ha egyforma véleménynyel vagytok minden achiv irányában s ezt nektek hallani elegendő; csak hamar büntes

---

haragjának az volt, hogy ő Thraciába gabonáért küldetvén semmit sem hozott; a miért Palamedes őt megtámadta és maga menvén el hozott gabonát. Ezen czivakodások oka a trojaiaknál is tudva volt.

setek; ezt ohajtja az ithakai¹⁰⁴⁾ s jól megfizetik majdan az atridák.

105—144. Ekkor unszoljuk őt, mondja el az okokat, fogalmunk sem levén annyi gonoszságról és görög csalárdságról¹⁰⁶⁾. Főlytatja félenken s hazug ajakkal így szól: A danaok Troját itt hagyva gyakran sürgették a hazatérést, belefáradván a hosszú harczba; bár tették volna! gyakran utjokat állta a tengernek viharos zajlása s midőn már indultak, megrémítette őket a déli szél¹¹¹⁾. Főleg, midőn már össze volt illetve juhargerendákból eme ló, az egész láthatáron zúgott a zápor. Nagy kétségben levén, elküldjük Eurypylost¹¹⁴⁾, hogy kérje meg Phoebus akaratát s ő ezen szomorú hirrel tér meg a szentélyből: „Szűznek¹¹⁶⁾ vérével kérelteték meg a szeleket, danaok, midőn Ilium tájaira jövétek először; vérrel kell kieszközölni a hazatérést s görögnek életét áldozni.“ Mely szózat

¹⁰⁴⁾ v. I t h a c u s, vagyis Ulysses Ithaka királya. Atreus két fia: Agamemnon és Menelaus.

¹⁰⁶⁾ v. A görögök mindég család embereknek tartattak. Innen a közmondás: *Graeca fides*.

¹¹¹⁾ v. Görögország Trojától délre feküdt.

¹¹⁴⁾ v. *Eurypilus* szinte jóspap.

^{116—119)} v. A görögök Troja ellen indulván, midőn Aulisnál Boeotiában kötöttek ki, a dulongó szélvész és dőghalál következtében megkérdezték az oraculumot, melytől azon választ nyerék, hogy Iphigeniát, Agamemnon leányát fel kell áldozni Diannának. Az áldozat közben Dianna elragadta őt és szarvast tett helyébe. A szűz Taurisba vitetett az istenasszony által, hol annak papnéja lett. Ugy látszik, Virgilius azt hitte, hogy Iphigenia valósággal feláldoztatott. Ezen dolog is tudva volt a trojaiak előtt.

miután a népnek fülébe elhatott, megrémültek az emberek s a fagyasztó dermedtség egészen csontjaikba hatott, kire czéloz a végzet, kit fogna kivánni Apollo. Ekkor Ulysses nagy zajjal előrántja Calchast a jóst; s kérdi tőle az istenek akarátját. És nekem már akkor többen előre jósolták az ármányt, mások hallgatva látták a jövő dolgokat. Tíz napon át hallgat amaz s elrejtözve vonakodik bárkit is megnevezni, vagy a halálnak martalékul vetni. Végre az ithakainak zajongása által nagy nehezen rábírva, a mint már összebészéltek, megnyitja ajkait s engem az áldozatra kieszemel. Helyeselte ezt mindenki, s a mitől kiki magára nézve félt, azt egy szerencsétlen ellen fordítottani örömmel látta. Itt vala már a rémnap; készültek számomra az áldozati dolgok, a sós liszt s hálántékimra szatyingok¹³³). Megvallom, biz megszöktem a halál elől, szétförtém a békót s egy éjen át káka közt mocsáros tóban lappangtam, míg ők el fogtak vitorlázni, ha ezt csakugyan megtették. Nincsen is már reményem, hogy valaha meglássam hajdani hazámat, kedves magzatimat, szeretett atyámat, kiket ők hihetőleg lakoltatni fognak az én megszökésemért, s bűnömet a szegényeknek halálával fogják kiengesztelni. Miért is a menybéliekre, az igazat védő istenekre s azon törhetlen hűségre, mely

---

¹³³) v. Az áldozatra szánt állatoknak homlokára a régiek sós lisztet hintettek; vagy pedig a pörkölt sós lisztből tésztát gyurtak s azt tették fel szarvai közé. A szatying (vitta) gyapjuból készült széles fejér szalag volt, melyről több kisebb szalag lógott le. Ily szatyingot nem csak az áldozatok, hanem a papok is, és az istenek szobrai viseltek.

a halandók keblében talán még föltalálható, kérlek téged, könyörülj meg ennyi nyomoruságon, s irgalmazz a szegénynek, ki annyi méltatlanságot tűrt.

145—161. Ezen könyvekre megajándékozuk őt az étellel s örömezt könyörülünk rajta. Mága Priamus az első, ki leoldoztatja ezen embernek kezéről a hurkot és szoros kötéléket s így szól hozzá nyájas szavakkal: Bárki vagy is, e naptól fogva feledd el az elhagyott görögöket; trojai vagy, s kérdéseimre válaszolj igazán: Mi oknál fogva építették e roppant nagyságu lovat? kinek tanácsára? mit akarnak vele? szentséges dolog-e ez, vagy hadi gép? Így szólt. Ő pedig, ki a görög álnokságban növekedett föl, békókból szabadult kezeit az égre emelte s szóla: Titeket örök tüzek¹⁵⁴⁾ s a ti sérthetetlen istenségteket. hivom bizonyságul, titeket oltárok és gyilkos kardok, melyek elől megfutottam, s istenek szalagjai, melyeket én mint áldozat viseltem: szabad nekem most már a görögöknek adott hitemet felbontani, szabad gyűlönöm őket s napfényre hozni mindent; a mit talán rejtegetnek, mert hazám törvényei már engem nem köteleznek. Csak te állj ígéretednek, s általam megtartva tartsd meg hitedet Troja, ha igazat mondok, ha nagy szolgálatot teszek.

162—194. A danaok minden reménye s a megkezdett háboruba vetett bizalom Pallasnak segélyére támaszkodott mindig. De mióta az istentelen Tydeusfi¹⁶⁴⁾ s a gonoszságban leleményes Ulysses arra

¹⁵⁴⁾ v. Örök tüzek u. m.: nap, hold, csillagok, melyekre a régiek gyakran esküdtek.

¹⁶⁴⁾ v. Ty d i d e s : Tydeus fia, Diomedes.

vetemedtek, hogy elvigyék a szent templomból Pallasnak végzetteljes szobrát¹⁶⁶⁾ s legyilkolván a fellegvár őreit, megragadták a szent képet s vérengző kezekkel bátorkodtak érinteni az istennőnek szüzi pártáját: azóta olvadni és enyészni kezdett a görögök reménye, meggyengült erejük s elidegenedett tőlük az istennő hajlama. Nem kétes jeleit adta ennek Tritonia¹⁷¹⁾). Alig tétetett le a táborban a szobor, fölnyitott szemeiben villogott a harag lángja, sós izzadtság verte ki tagjait és — oh csodatény — ő maga háromszor szökkenett fel a földről, pajzsához ütve a remegő dárdát. Azonnal hajókra és tengerre, kiáltja Calchas, s nem lehet addig megigázni Troját görög fegyverrel, míg vissza nem mennek Argosba újabb jóslatért s magukkal nem hozzák azon istenséget, melyet a tengeren hoztak magukkal a görbe hajókon. És most a mint haza fogtak

---

¹⁶⁶⁾ v. P a l l a d i u m Pallasnak szobra volt, rövid pajzsával és dárdával. Az volt felőle a hiedelem, hogy a mely városban tartatik, az bevehetetlen. — Némelyek azt állítják, hogy az égből pottyant le, mások pedig, hogy Pelops csontjaiból készült. Ulysses és Diomedes ezen palladiumot elragadák Trojából, a város földalatti csatornáin lopván be magukat a várba. Troja bevétele után Diomedes az oraculum által megintetvén, Aeneasnak, midőn Calabriában járna, vagy egynek az ő társai közül ezen szobrot általadta. Így került Italiában először is Laviniumba, onnan Alba városba, innen pedig Romába; hol Vesta templomában oly titokban őriztetett, miként Herodianus bizonyítása szerint csak akkor láttatott először, midőn Commodus császár alatt Vesta temploma megégett. Ugy látszik Pallásnak több szobra is volt Trojában, mert a mint alább kitetszik, Laocoon kígyói is Pallas szobra alatt bujtak el.

¹⁷¹⁾ v. T r i t o n i a, Minerva.

evezni az ősi Mycenaebe, fegyvereket és kegyes isteneket fognak szerezni s visszatérve a tengeren váratlanul itt lesznek. Így rendezi a dolgokat Calchas. Ezt az alakot pedig a palladium helyett megsértett istenség kiengesztelésére emelték bünbánóképen. És pedig az iszonyu tömeget cserfagerendákból azért készítetté oly magasra Calchas mintegy az égbenyulólag, ne hogy a kapukon beférjen s a városba vitethessék, s ne oltalmazhassa a népet a régi vallás szerint¹⁸⁸). Mert ha kezetek megszentelteleniténé a Minervának szentelt emez ajándékot, akkor nagy veszély fenyegeti Priamus országát és Phrygiát — a mely bajt inkább az ő fejére háritsanak az istenek; ha pedig kezeitek által fogna bevitetni a várba, akkor Ásia¹⁹³) fog rontani nagy haddal a görög városokra s unokáinkat fogja érni a balsors.

195—198. A hitszegő Sinonnak ezen ravaszsága elhitette velünk a dolgot, s az álnokság és a színlett könyvek által legyőztünk, kiket sem Diomedes, sem Larissai Achilles, sem tiz év, sem ezer hajó¹⁹⁸) leverni nem tudott.

199—233. Most már egy más, sokkal borzasztóbb látvány tárul fel a szegény trojaiak előtt s za-

¹⁸⁸) Hogy t. i. Pallas szobra helyett a ló be ne vitethessék a várba, melyet a nép vallásos hiszékenységének kellett megoltalmazni.

¹⁹³) v. Ásia alatt kis Ásia értetik, melynek feje volt Troja.

¹⁹⁸) v. Homerus szerint ezer száz nyolczvan hajóval mentek a görögök Troja ellen.

varba ejti a gondatlan lelkeket. Laaocon, sors által kijelölt pap a diszes oltárnál roppant nagyságu bikát áldozott Neptun tiszteletére. S íme Tenedos felől — borzadok elmondani — a tengernek csendes vizén szörnyüségés karikákba tekergőzött két kigyó hőmpölyög s együtt a part felé tart; előtestük és véres tarajuk a habokból egyenesen emelkedik föl; testük egyéb része a vizen nyugszik, s öblöt képez nagy terjedelmű hátuk. Habzik a viz, hallatszik locsogása; kiértek már már a partra, s villogó szemeik vért és haragot lövellve reszketeg nyelvükkel nyaldosták sziszegő szájakat. Elsápadva e látványtól szétfutunk. Azok biztos irányban Laocoonra törnek, s legelőbb a két gyermeknek testét mind a két kigyó körültekerve gonoszul megmarczangolja; azután a segélyre siető fegyveres atyát megragadva, nagy karikákkal körülfonják, s derekát kétszer szorítva s nyaka körül is két perezet fonva pikkelyes testükkel, hosszú fejöket fölfelé lövelik. Ő kezével törekszik tágitani a köteléken, genynyel és mérges tajtékkal levén rutítva fejéke, s egyuttal rémületes kiáltást bocsát föl az égbe, miként ordít a megsebzett bika, midőn kiütve nyakából a roszul irányzott fejszezsapást, megfut az oltártól. A két kigyó azonban a felvár templomába sietve, a kemény Minervának hajlékában huzza meg magát az istennő lábainál s fedve pajzsának kereksege által. Ekkor újra félelem szállja meg a népnek elrémült keblét s azt mondják valamennyen, hogy méltán kelle lakolni Laocoonnak, ki a dárdával megsértette a szent alkotmányt s annak oldalába furta az istentelen fegyvert. Be kell

vinni a várba a lovat s imádni Minerva istenségét, zajong a nép.

234—249. Romboljuk a falakat s rést nyitunk a bástyákon. Munkához lát mindenki, lábainak alája forgó kerekeket raknak, s nyakára kenderből kötelet vetnek. A fegyverrel tölt végzetteljes gép bemegy a falakon. Körülötte gyermekek és hajadonok szent dalokat hangoztatnak, s örvendezve érintik kezeikkel a kötelet. Halad a ló s fenyegetőzve nyomul a város közepére. Oh hazám, isteneink laka²⁴¹⁾ Ilium s a dardanidáknak hadban kitünő bástyái! négyszer állott meg a kapunyílásnál s üregiben négyszer zördült meg a fegyver; ámde mi siettetjük megfélekezve (a jósjelről) s elvakulva dühünkben s a vészterhes szörnyet elhelyezzük a szent várban. Ekkor is megnyitja ajkait Cassandra²⁴⁶⁾ jósolva a jövőt, de az isten akaratából soha sem hittek szavainak a teucrok. És mi szerencsétlenek, kiknek utolsó vala ezen nap, ünnepies galyakkal diszítjük az istenek templomait a városban.

250—267. Fordul az ég ekközben s éj leple takarja az oceánt, rémes árnyékkal földvén az eget, földet és a myrmidonok cseleit; szétszóródtak a bástyákon a trojaiak; álom nyomja fáradt tagjaikat. És az

---

²⁴¹⁾ v. Troját Neptun és Apollo építették: Ganymedes Jupiter- és Titho Aurora kedveltjei királyi vérből származtak.

²⁴⁶⁾ v. C a s s a n d r a, Priamus és Hecuba leánya, kit Apollo megszeretvén, jóstehetséggel ruházott fel; de mivel ő Apollot viszont nem szerette, azzal boszulta meg őt az isten, hogy jóslatainak senki nem hitt, még saját mátkája Choroebus sem.

argiv dandár fölfegyverzett hajókkal jött már Tenedos felől a csendes holdnak szende világánál a már ismeretes partoknak tartva; s midőn a királyi hajóról fellobogott a fáklya, Sinon a ránk nézve mostoha végzet által védetve, megnyitotta titkon a fenyürejtekeket s kibocsátja az üregbe zárt danaokat. A megnyitott ló önti ki őket a szabadba, s az üres cserből vigan ugrálnak ki Thessandrus és Sthenelus vezérek, a kemény Ulysses lebocsátkozva kötélén, Acamas, Thoas, Pelida²⁶³⁾ Neoptolemus, az elsők közt Machaon, Menelaus²⁶⁴⁾ s a csalárdságnak készítője Epeus. Az álmom és borba temetett városra rohannak; gyilkoltatnak az örök, a nyílt kapukon bebocsátják minden társaikat s a tervbe avatott csapatokkal egyesülnek.

268—297. Épen azon időtájban volt, midőn az első álmom nyomja a fáradt halandót s az istenek ajándékából leginkább üditi. S ime álmomban szomoruan Hector előttem megjelenik, sűrű könyveket hullatván, hurczoltatva a kettős fogat²⁷²⁾ által, mint egykor, befeketítve véres porral, s duzzadt lábai átfüzve szijakkal. Jaj nekem, minő volt! mennyire különböző azon Hectortól, ki Achilles mezébe öltözve²⁷⁵⁾ tért vissza,

²⁶³⁾ v. Pelides hős ifju. Pyrrhus Achilles fia, Peleus unokája Aeacus véreből.

²⁶⁴⁾ v. Menelaus Atreus fia, Agamemnon testvére, Helena férje, a kit elragadván Paris, midőn a trojaiak őt visszadni nem akarták, egész Görögországot ellenök hadba vitte.

²⁷²⁾ v. Achilles megölvén Hectort, két lábain át szijat vont s szekerehez kötözvén, Troja körül háromszor hurczolta meg.

²⁷⁵⁾ v. Achilles megharagudván Agamemnonra, elhagyta a görög táborn. Hiában kérték őt a görögök, hogy jöjjön vissza.

vagy midőn trojai tüzeket hányt a görögök hajóira, ronda szakállal levén, haja vértől összetapadt volt, s azon temérdek sebhelyeket viselte, melyeket a honi falak körül kapott. Én zokogva ekképen szólítottam meg őt érzékeny szavakkal : Dardania fénye, teucrok-nak legszilárdabb reménye, hol késtél ily sokáig ? mely vidékről jössz várva várt Hector ? miután övéid közül annyit elvesztettél, a városnak és polgárainak annyiféle k üzdelmei után kifáradva minő alakban látunk ! mily szomorú esemény rutította el arcodat ? s miért kell szemlélnem eme sebeket ? Ő semmit sem felelt s haszontalan kérdéseimet mellőzve s keble mélyéből keservesen fölsohajtva így szól : Istennő fia, fuss s menekülj a lángok közül. Az ellenség birja a falakat, megdől a dicső Troja. Eleget tettünk a hazáért és Priamus-ért ; ha karral védeni lehetne Pergamvárt, karom megvédte volna bizonynyal. Rád bizza Troja isteneit s a mi szent neki ; vedd magadhoz társakul ezeket bolyongásaidban, keress ezeknek várost, melyet és pedig nagyot alapítani fogsz, miután bejártad a tengert. Így szólott, s kezeivel a szent szalagokat, a hatalmas Vestát s az örök tüzet kihozta a legbensőbb szenté-
ből.²⁹⁷⁾

Patroclus legkedvesebb meghittje még is rávette, hogy ruháit, fegyvereit és katonáit engedné neki által, hogy így a trojaiakat rettegésben tarthassa. Patroclust Achillesnek vélvén, Hector vele megütközött s őt megölte. Hector tehát a Patroclustól elvett Achilles ruháiba öltözve tért vissza Trojába.

²⁹⁷⁾ v. Az istenek szobrai és a szent szerek a ház vagy a templom legbensőbb rejtekeiben tartattak, melyekhez félni sza-

298—317. E közben különféle zajgás terjed a városban, mind inkább s inkább, ámbár Anchises atyámnak csendes laka félreesett volt, tisztábban hallatszik a zaj s borzasztón csattog a fegyver. Ébrednek álomból, fölmelegyek a háztetőre s ugyancsak figyelek. Mint mikoron a déli szél dühöngése alkalmával belekap a láng a vetésbe, vagy a hegyi folyamnak árja földuzzadván pusztítja a szántóföldeket, elsepri a zöldellő vetést, az ökröknek munkáját, sodorja magával a fákat; a sziklatetőn hallgatva a zajt bámul a tudatlan pászior. Ekkor lett világos előttem Hector szavainak értelme s felfejlik előttem a görög álnokság. Deiphobusnak³¹⁰) nagy házát romokba döntötte már a tetejére hágott vulkán, szomszédom is ég már Ucalegon³¹²); a sigaeumi fokról visszaverődik a nagy fény. Kürtriadás és a küzdők zaja verdesi a levegőt. Fegyverhez kapok esztelenül, s jóllehet a fegyverfogásban nincs menedék; ámde csapatot gyűjteni s a várnak védelmére sietni társaimmal égek a vágytól; a harag és düh ösztönöz erre, s eszembe jut, mily dicső dolog lesz meghalni csatában.

---

bad nem volt. Aeneas álmában látta, miként viszi át Hector a vár templomából az ő házába Troja szentségeit, mi által a hatalmat Priamus halála után ő reá ruházta. Örök tűz: a Vesta templomában örökké égő tűz, mely ha valahogy elaludt, csupán csak a napnak sugarai által volt szabad azt meggyújtani.

³⁶⁰) v. D e i p h o b u s Priamus fia, ki miután Paris Pyrrhustól megöletett, Helenát elvette s a gyászéjjel ennek csalárdsága által öletett meg a görögöktől. VI. 409.

³¹²) v. U c a l e g o n Priamus egyik tanácsosa. — A s i g a e u m i hegyfok nem messze vala Trojával szemközt.

318—346. S ime Pantheus a görögök fegyverei elől menekülve, Pantheus³¹⁹), Otreus fia, a várnak és Phoebusnak papja, a szent tárgyakat, legyőzött isteneket s kis unokáját maga hozza magával s lélekszakadva tart küszöböm felé. Hogy állunk a legszentebb ügyekkel Panthu? hová menekedjünk? Alig hogy ezt kimondám, akadozva így válaszolt: Elérkezett Dardaniának végnapja s a kikerülhetlen végzet. Elvesztünk trojaiak, elveszett Ilium s a teucroknak nagy dicsősége (porba hanyatlott); a kegyetlen Jupiter mindezt Argosba tevé át; danaok az urak a hamvadó városban. A nagy ló a város közepén állva csak úgy önti ki a fegyveres népet, a győztes Sinon gunyos hahoták közt szórja az üszköt. Mások a két oldalra nyílt kapukon tódulnak be, a mennyi ezer még soha sem jöttide Mycenből; mások az utcáknak szorosít fegyverrel állták el ellenállva (a futamlóknak); a kivont kardoknak meztelen éle villogó markolattal kész az öldöklésre; a kapuknak első őrei alig bírják fentartani a harczot s kétségbeesetten védik magukat. Pantheus eme szavaira s az istenek ösztönzésére a fegyverek és lángok közé rohanok, merre a kegyetlen Erinnys, a küzdők zajgása és az eget verdeső lárma kijelöli az utat. Társul csatlakoznak hozzám Rhipeus, a legdicsőbb bajnok Epytus, a hold világánál találkozva velem, Hypanis és Dymas,

---

³¹⁹) v. P a n t h e u s, Otreus fia, Apollo papja. Jóllehet Troja különösen Minervának volt szentelve, azért más istenek is nagy tiszteletben tartattak. Aeneasnak különös tekintélyt kölcsönöz, hogy a pap nála keres menedéket.

s körülöttem csoportoznak és az ifju Coroebus, Mygdonnak³⁴²) fia. Csak néhány nappal előbb jött Trojába Cassandra iránti oktalan szerelmétől hevülve, s mint vő segélyt hozott Priamusnak és a phrygiaiaknak, a szerencsétlen, ki vészjós mátkája figyelmeztetéseire nem hallgatott.

347—369. A kiket én összegyülteket látván, mily készek a harcza rohanni, így szólok hozzájok ez ügyben : Ifjak, kik hiában vagytok hős lelkek, ha engem a végsőre vállalkozót követni szilárd óhajtástok, miként állnak a dolgok, látjátok. Az istenek, kik e birodalmat megoltalmazták, valamennyen odahagyták szentélyeiket és oltáraikat; a lángokba borított várost akarjátok menteni; haljunk meg inkább és rohanjunk a harcznak dühébe. Egyetlen menekvésünk legyözötteknek, hogy nincs szabadulni reményünk. Föltüzelem ekképen az ifjaknak keblét. Ezután hasonlóan a ragadozó farkasokhoz, melyeket ködös időben a gyomornak kinzó dühe böszülten hajt ki (a barlangból) s a visszamaradt kölykek kiszáradt torokkal várják, a fegyvereken és az ellenségen keresztül rohanunk a biztos halálba, a városnak közepén vasztva utunkat; a fekete éj homoru árnyékával szállong körülünk. Ámde ki számálhatná el borzalmait és gyilkolásait ez éjnek, vagy ki siránkozhatna eléggé ama gyász fölött? Porban hever az ős város, mely annyi éveken át uralkodó volt; az utcákat szanaszét, a házakat s az isteneknek szent küszöbeit a tétlen testeknek megszámlálhatlan tömege

---

³⁴²) v. M y g d o n, Hecuba Priamus nejének testvére.

borítja. S nem csak a trojaiak vérzenek el egyedül, a legyőzötteknek keblét is megszállja néhol a vitézség, s hullanak a győztes görögök. Mindenütt siralmas gyász, mindenütt rettegés s a halálnak ezerféle képe.

370—401. Először is a görögök nagy csapata által környezve, Androgeos jön szembe velünk, társ-csapatoknak véelve minket a tudatlan, s barátságos hangon ő szólít meg bennünket: Gyorsan férfiak. Minő henyeség késleltet titeket? mások fosztogatják már az égő várost s hordják a zsákmányt; ti pedig még csak most érkeztek a magas gályákról? Így szólt s mivel eléggé biztos feleletet nem kapott, azonnal észrevette, hogy az ellenség körmei közé került. Hüledezett s egyttal hátrálni kezdett. Mint a ki bozótban járva véletlenül kigyóra hágott, s megborzadva attól, midőn haragjában felduzzasztja kékes fejét, megszalad; szint-ugy Androgeos tőlünk megijedve iramlott. Rájok ütve összevegyülünk a harcban, s a megrémülteket és a helyzet nem ismerőit rendre konczoljuk. Kedvez a szerencse megkezdett dolgunknak. Ekkor a sikertől fölbátorodva s örvendezve imigy szól Coroebus: Társaim, menjünk a merre a szerencse kijelölte a menekülés utját, s a merre kedvezőnek mutatkozik; változtassuk meg a pajzsokat s öltsük magunkra a danaok jelvényeit. Csel vagy vitézség az ellenség fegyvere. Ők adják nekünk a fegyvert. Így szólván fölteszi Androgeos tarajos³⁹¹⁾ sisakát, fogja pajzsának gyönyörű ékességét s oldalára köti a görög kardot. Ezt teszi

³⁹¹⁾ v. A görögök sisakjáról állatok farkai lengtek.

Rhipeus, maga Dymas s az egész örvendező ifjuság; mindenki a fris zsákmánnyal ékesíti magát. Utközben görögökkel találkozunk és keveredünk nem a mi szerencsénkre s összecsapva a sötét éjben számos csatákat vivunk, sokat a görögök közül orcusba leküldünk. Sokan szétfutnak a hajókra s biztos partot keresnek; mások ismét csuf ijedelmőkben fölmásznak ismét a roppant lóba, s annak ismeretes gyomrában rejtezkednek el.

402—452. Ah, az istenek ellenére senkinek sem használ a remény! Ime Priamus leánya, Cassandra szétbomlott hajzattal hurczoltatik Minerva templomából és szentélye megül, hasztalanul emelve az égre kísirt szemeit, szemeit mondom, mert gyenge kezeit a kötelék gátolta. Felbőszülve nem türte ezen látványt Choroebus, és a csoportba bevág, hogy ottan meglelje halálát. Utána törünk valamennyen sűrű tömegben. Ekkor először a templomnak tetejéről a mieinknek fegyverei hullanak ránk s siralmas pusztítás áll be, a görög fegyverek és tárajok okozván a csalódást. Ekkor a danaók a hajadonnak megszabadulta miatt bosszura gyulván összezedik magukat minden oldalról s ránk törnek, a kemény Ajas, a két Atreusfi s a dolopoknak egész serege. Mint mikoron megoszolván a forgó szél az ellenkező szelek összecsapnak, Zephyrus, Notus és keleti lovainak örvendő Eurus; csikorognak az erdők, dühöng szigonyával a habzó Nereus⁴¹⁹⁾ s fölkavarja

⁴¹⁹⁾ v. N e r e u s némelyek szerint Neptunus; mások pedig a Pontus fiának s általában a költők a tengeri nymphák atyjának és fő tengeri istennek tartják.

fenékiig a tengert. Még azok is, kiket talán az éj homályában cseleinkkel megkergettünk s az egész városban szerteriasztottunk, szembetalálkoznak, a hazug fegyvereket és pajzsokat megismerik s az övékkel nem egyező beszédet⁴²³⁾ észreveszik. Azonnal elnyomatunk a nagy tömeg által; s Coroebus az első, ki Peneleus⁴²⁵⁾ jobbjá által a fegyverviselő istennő oltára előtt elterül; elesik szinte Rhipeus, ki egyike volt a legigazabbnak a trojaiak közt s példánya minden kegyeletnek. Másképen tetszett az isteneknek. Hypanist és Dymast honfikarok szurták le; s tégedet, Pantheu, midőn összerogytál, sem a rendkívüli vallásosság, sem Apollo süvegje meg nem védett. Hamvai Trojának s enyéimnek végső lángja, tanuságot tehettek, miszerint én a ti veszélytekben sem a fegyvereket, sem a harc viszontagságait nem kerültem, s ha a végzet úgy hozza magával, hogy essem el, megérdemeltem a halált a danaok keze által. Ekkor elszakadunk; Iphitus és Pelias velem maradnak; kik közül Iphitus kora miatt volt lassubb, Pelias pedig még az Ulyssesstől kapott seb miatt is. Csakhamar a csatazaj minket Priamus palotája felé hiv. Itten pedig rémitő harczot látunk, mintha másutt sehol sem volna küzdelem és senki sem veszne el az egész városban; itt látjuk a féktelen Marst, a tetőkre rohanó danaokat s a pajzsbolt⁴⁴¹⁾.

⁴²³⁾ v. Vagy más nyelven beszéltek a trojaiak, vagy más jelszavok volt.

⁴²⁵⁾ v. P e n e l e u s, egyik a görög vezérek közül.

⁴⁴¹⁾ v. P a j z s b o l t latinul t e s t u d o; a trojai harcz alatt kigondolt hadiszer. Leirja Livius a 44-dik könyvben. Az

alatt ostromolt küszöböt. A falakhoz támasztva a létrák, a kapuknál hágják a lépcsőket, pajzsokkal balkézben felfogják a dárdahajítást, jobb kezükkel a tetőt markolják. Ellenben a dardanidák a tornyokat és a házaknak fedeleit rombolják; midőn végsőre jutott a dolog, a halállal szemközt ezen fegyverekkel védik magokat; az aranyos gerendákat, az ősöknek nagyszerű ékességeit lehengetik; mások kivont karddal állják el a kapukat s nagy tömeggel védik. Bátorságot kapok segélyére sietni a királyi laknak, a vitézeknek s erőt önteni a legyőzöttekbe.

453—468. Tornác, titkos ajtó s összeköttetés volt Priamus palotái között s egy hátsó ajtó, ezen járt a szerencsétlen Andromache⁴⁵⁶) a boldogabb időkben gyakrabban kíséret nélkül ipához s nagyatyjához vezette a gyermek Astyanaxot⁴⁵⁷). Fölmegeyék a magas tetőre, honnan a szegény teucrok hasztalanul hányták lefelé a kőpjákat. A meredekségen álló tornyot, mely szinte az égig nyult, honnan belátni lehetett egész Troját, a görög hajóhadat és tábornokait, fejszékkel körül-

---

egymás fölébe rakott s magasra felemelt pajzsokról az mondatik, hogy szilárdul illesztettek össze, miszerint lovakkal és szekerekkel is lehetett felettök járni.

⁴⁵³) v. Ugy látszik Priamusnak két külön palotája volt egymással összeköttetésben, melyeknek egyikét Hector lakta.

⁴⁵⁶) v. *A n d r o m a c h e* Eetion cicíliai királynak lánya, Hector neje, ki Troja bevétele után Pyrrhusnak jutott s vele Epirusba ment el.

⁴⁵⁷) v. *A s t y a n a x*, Hector és Andromache fia, kit anyja Hector sírjába rejtett el, de Ulysses ravaszsága által ottan felaláltatván a görögöktől egy toronyból alávettetett.

vagdalva, hol a magas erkélyek szétbontható kapcsokat mutattak, magas helyzetében szétromboljuk és letaszítjuk; ropogva zuhanik le nagy gyorsasággal a torony rombolva utjában s a danaok tömegére szélesen nehezkedik. Mások foglalják el helyöket; repül a köfolyton s mindennemű fegyver.

469—505. Maga a bemenet és az első kapu előtt Pyrrhus tomból csillogva rézfegyverzetében; mint a kurtakigyó, melyet a hideg földben megdermedve rejtett a tél, midőn mérges füvekkel jóllakva, levetkezve bőrét az ifjuság színében, fölemelt fővel karikákba tekergeti sikos hátát, kijön a szabadba, a verőfényre s hármás nyelvével kapkod. Vele a nagy Periphas⁴⁷⁶), Achilles lovainak igazgatója, a fegyverhordó Automedon s az egész scyrusi⁴⁷⁷) ifjuság felhágnak a tetőkre s üszköket szórnak azokra. Ő maga az elsők közt fejszét ragadva kezébe, betöri a kemény küszöböt s a rezes ajtókat sarkaiktól elválasztja és már kivágván a gerendákat szétrombolta az erős cserkészitményt s nagyterjedelmű rést bontott. Látszik a ház belseje s tárva állanak a hosszú csarnokok; látszanak Priamusnak s a régi fejedelmeknek beltermei, s a bemenetet fegyveres örök által látják elzárva. A ház belseje azonban zokogással és zajgással telik meg, a tornácban asszonyi ordítás hangzik, a csillagokat verdesi a lárma.

⁴⁶⁹) v. P y r r h u s Achilles fia Deidamiától.

⁴⁷⁶) v. P e r i p h a s az aetulusok fejedelme.

⁴⁷⁷) v. S c y r u s sziget, melynek királya volt Lycomedes, Deidamia atyja, a kinél Achillest anyja leány ruhában elrejtette.

Ekkor a félénk anyák szanaszét futkosnak a nagy palotában, az ajtófélfákat ölelgetik és csókolják. Előretör atyjától öröklött erővel Pyrrhus; sem a záruk, sem az örök nem bírják feltartóztatni; gyakori kosütésnek⁴⁹⁵) enged az ajtó s kiforgatva sarkából leterül. Törnek erővel utat, a nyomuló görögök legyilkolják az örökdő fegyvereseket s az egész helyiséget katonával megtöltik. A duzzadó folyam, midőn áttörve a töltést kiront s árjaival minden védgátot leront, nem rohan dagadó vizeivel ily dühvel a szántóföldekre s nem sepri magával ily dühvel a barmok nyáját az aklokkal együtt. Én magam láttam a dühöngve gyilkoló Neoptolemust⁵⁰⁰) s a nyilásnál mindkét Atridát; láttam volt Hecubát⁵⁰¹) száz menyével s Priamusnak vérével megfertőztetve a szent tüzet⁵⁰²), melyet maga gyújtott az oltáron áldozatul. Ötven nőszerem⁵⁰³), melyek anynyi sok unokára nyujtottak reményt, barbar arannyal és zsákmánnyal büszkélkedő ajtók dőltenek össze; hol a tűz nem dulong, elhelyezkednek ottan a görögök.

---

⁴⁹⁵) v. K o s (a r i e s) faltörő gép volt, melynek vége rézből kosfőalakra volt csinálva. E géppel döngették a várfalakat.

⁵⁰⁰) v. N e o p t o l e m u s = Pyrrhus.

⁵⁰¹) v. H e c u b a, Priamus neje, Cisseus thraciai király leánya, ki a görögök által szolgaságra hurczoltatott. A száz nő az ő környezetét tette.

⁵⁰²) v. Priamus oltár előtt gyilkoltatott meg, mint alább előfordul.

⁵⁰³) v. Priamusnak Homérus szerint ötven fia és tizenkét leánya volt, kik nejeikkel és férjeikkel külön termekben laktak. Ezen hatvankét gyermeke közül Priamusnak tizenkilencz Hecubától született.

506—525. Tudni kívánnád talán, mi lett Priamusnak sorsa. Miután látta az elfoglalt városnak enyészvét, feldulva lakát s annak belsejében az ellenséget, az elaggott felölti hasztalanul aggság miatt remegő vállaira a régóta nem hordott pánczél, felövedzi erőtlen kardját s bevág a sűrű ellenség közé, hogy ottan lelje halálát. A paloták kellő közepén szabad égnek alatta volt egy nagy oltár, s közelében régi borostyán, mely az oltárra hajolt s árnyékával fedte védisteneinket. Itten Hecuba és leányai az oltárok körül, mint a viharnek vad dühe elől menekülő galambok, összetömögültek s az istenek szobrait hasztalan ölelgették. A mint pedig látta a felöltött ifjúkori fegyverekben Priamust : Ugyan szegény férjem, így szól, minő borzasztó gondolat késztetett téged arra, hogy ezen fegyvereket öltsd magadra? hová indultál? nem szorultunk most ilyen segélyre és ilyen védőkre, még akkor sem, ha maga Hector volna közöttünk. Vond meg itt magadat; megvéd ezen oltár mindnyájunkat, vagy együtt halsz velünk. Ekképen szólva magához vonta az aggastyánt és a szent székre helyezte.

526—558. Ime pedig Polites, Priamusnak egyik fia, Pyrrhus öldöklése elől menekülve, a fegyvereken és ellenségen keresztül, megsebesülve fut a hosszú pitvarokon és az üres csarnokokban bolyong. Nyomában a bős Pyrrhus gyilkos fegyverével, már már utoléri s kelevészét szurja beléje. Végre a mint elért szüleinek színe elé, összerogyott és sok vért folytatva kiadta lelkét. Ekkor Priamus, jóllehet a halál torkában volt már, nem mérsékelhette magát s haragra lob-

banva imigy szólt: Néked ennyi gonoszságért, ily vakmerő tettért, az istenek, ha van még az égben igazság, mely az ily dolgokat számba veszi, fizessék meg a méltó bért és adják meg a jutalmat, neked, ki szülöttemnek készítettél látni halálát s ezen gyilkossággal bemocskoltad az atyának tekintetét. Bezzeg Achilles⁵⁴⁰), kitől magadat eredettnek hazugul állítod, nem bánt így ellenségével Priamussal; hanem a könyörgőnek jogait és benne helyzett hitét tekintetbe véve, Hectornak élettelen testét, a sírba teendőt, visszaadá s országomba visszabocsátott. Így szólott az öreg s erőtlen fegyverét ráhajította gyenge kezével, mely a kongó rézről azonnal visszalökődve, a pajzsnak kiálló köldökéből hatás nélkül csüggött⁵⁴⁶). Kinek Pyrrhus felelé: Elmégysz tehát hirnökkép Peleusfi atyámhoz s el fogod neki mondani az én gonosz tetteimet s hogy tőle miképen fajzott el Neoptolemus. És mostan meghalsz. Így szólván egyenesen az oltárhoz vonszolta a reszke-teget s a gyermeke kifolyt vérében megsiklott öreget, s balkezére tekerve annak haját, jobbjával pedig kirántván villogó kardját egészen a markolatilag oldalába meríti. Ez volt Priamus végsorsa, a végzetnek ki-menetele volt, hogy Troját elhamvadni s Pergamyárt összeomlani látta ő, ki annyi népek s tartományok fő-

^{540—543}) v. Priamus t. i. a görögök táborába ment Hector holttestének visszakérése végett, a midőn Achilles őt tisztelettel fogadta, és Hector testét neki átadván, magát is visszaeresztette.

⁵⁴⁶) v. E versnek csak úgy van értelme, ha tudjuk, hogy a rézből készült pajzs bőrrrel többrétűen be volt borítva.

lött büszkén uralkodott Asiában⁵⁵⁶). A tenger partján hever a nagy test, levágott feje s a tetem névtelenül⁵⁵⁸).

559—566. Ekkor először fogott körül engem az irtózat. Elborzadtam; kedves atyám jut eszembe azonnal, midőn a vele egyidős királyt haldoklani láttam gyilkos sebében; eszembe jutott elhagyott nőm⁵⁶²), a kifosztott ház s kiseded Julusnak a sorsa. Visszatekintek szemügyre veendő, mily szamu csapat állhat körülöttem, ellankadva valamennyen elhagytak, a földre leugráltak vagy sebesülten a tűzbe rohantak.

567—623. Szinte egyedül maradtam, midőn Vesta templomában titkos helyen hallgatag-rejtezkedve megpillantom Tyndareus⁵⁶⁹) leányát; a fellobogó lángok világítanak nekem bolyongónak, ki szemeimet minden tárgyon végig hordoztam. Ő Trojának és hazájának közös furiája Pergamum enyészte miatt a böszült trojaiaktól; ugy szintén a danaok és megcsalt férjének boszujától félve elrejtette magát és az oltár mögé bujt. Felforrt bennem a vér; kedvem jött boszut állni hanyatló honomért és megbüntetni őt istentelenül.

---

⁵⁵⁶) v. Priamus majd minden kis-ásiai tartományoknak fejedelme volt.

⁵⁵⁸) v. Sokan azt tartják, hogy Pyrrhus Priamust a házi oltártól atyjának Achillesnek sírjához hurczolta a sigeumi hegyfok melletti tengerpartra, s ott ölte meg őt. Virgil pedig azt látszik tartani, hogy Priamus az oltárnál gyilkoltatott meg, s onnan hurczoltatott el holtteste a tengerpartra.

⁵⁶²) v. C r e u z a Priamus leánya, Aeneas neje.

⁵⁶⁹) v. T y n d a r e u s Sparta királya vala, Ilonának atyja, s azért őt a T ü n d é r I l o n a nevezet megilleti.

Ez ugyanis, gondolám, sértetlenül fog majd visszatérni Spartába és az ősi Mycenbe, s diadalt aratva mint királyné megyen, férjét, házi tűzhelyét, anyját, gyermekeit meg fogja látni trojaiak serege és phrygiai szolgák által környezve? Fegyver által esett el Priamus? Troja elhamvadott? Dardania partja annyiszor izzáda vért? Nem ugy leszen. Mert ha nincsen is abban dicsőség, hogy egy nőt büntessünk s ezen győzelem dicséretet nem érdemel, ámde dicsértetni fogok, hogy megbószultam a bünt s megöltem a vétkest, s mily édes dolog lesz kielégíteni a boszunak lángoló vágyát s kedveseim hamvának adózni. Ilyes gondolatok közt mintegy örülten rohantam, midőn isteni anyám oly tisztán mint soha eddig élém állott s tisztán tündöklött az éji homályban, kijelentve hogy istennő, s a minő alakban és nagyságban mutatkozik az égi lakóknak, jobbnál fogva visszatartott s még azonfölül rózsás ajkaival így szólott: Magzatom, minő fájdalom gerjeszti föl benned ezen csillapítlan haragot? Miért őrjöngesz, vagy miképen tudtál megfeledkezni rólunk? Nem gondolsz inkább arra, hol hagytad elaggott atyádat, Anchizest? életben van-e még hitvesed Creusa? és fiad Ascanius? kiket mind minden oldalról görög csapatok környeznek s ha én nem gondoskodnám rólok, megemésztettek volna a lángok, vagy az ellenség fegyvere. Nem a spartai Helenának gyűlölt arca, sem a vádolt Paris, hanem az isteneknek haragja dulja föl eme hatalmat s dönti meg Troját. Nézz körül, mert a ködöt, mely most szemeidre homályt vonva halandó látásodat gyengíti s köröskörül nedvesen feketélik,

szétozslatom, ne hogy anyádnak parancsaitól rettegi s azokat betölteni vonakodjál. Itt hol romdülédékeket s kövektől elvált köveket látsz s porral elegy füstfelleget emelkedni, Neptun⁶¹⁰) döngeti roppant szigonyával a falakat és kiforgatott alapokat s az egész várost felforgatja tövéből. Amott a. kegyetlen Juno legelől áll a Skaea⁶¹²) kapunál s fegyverbe öltözve a társcsapatokat hívja a hajókról nagy dühvel. Nézzed a fellegvárt már birja Tritonia Pallas, fénylik a felhőben s a gorgonfővel⁶¹⁶) ijesztő. Maga Jupiter lelket és erőt önt a görögökbe, maga ösztönzi az isteneket a dardanok ellen. Fuss gyorsan, fiam s hagyd abba a küzdést. El nem hagylak sehogy s biztosan elvezetlek ősi lakodba. Így szólt s az éjnek sűrű homályában elrejtőzött. Látom rettenetes alakjait s nagy fenségét az isteneknek, Troja irigyeinek.

624—633. Ekkor hamvában látszott szétporlani nékem Ilium s Neptun Trojája⁶²⁵) kidőlni tövéből.

⁶¹⁰) v. Neptunus a költő szerint azért volt ellenséges indulattal Troja iránt, mivel Laomedon a Troja építtetéseért neki ígért jutalmat meg nem adta.

⁶¹²) v. Trojának hat kapui voltak: Antenoris, Dardanis, Iliä, Catumbria, Trojana és Scaea.

⁶¹⁶) v. Pallas Meduza nevű nőre megharagudván, annak hajszálait kigyókká változtatta, melyeknek látására az emberek kővé váltak. Perseus Pallas segítségével Meduzának fejét vette; a levágott főt azután Minerva a maga pajzsába helyeztette. Meduza egyike volt a három testvéreknek, Phorcus leányainak, kik a görög gorgotes (kegyetlenség) szótól gorgonoknak neveztettek.

⁶²⁵) v. Neptun Trojája, mert Neptun építette Apolloval együtt.

Mint mikor a hegynek tetején a százados gyertyánfát körülvagdalva gyakori fejszecsapásokkal versenyzve igyekeznek ledönteni a földmivelők; az folyton fenyegetőzik s megreszketette megrázza fejét és lombkoronáját, míg erőt vevén rajta lassankint a sebek végső nyögését hallatja s lezuhanva pusztitást von maga után a hegyen. Lesietek s isten vezérletével a lángok és ellenség közül kivergődöm; a fegyverek rést nyitnak, a lángok visszahuzódnak.

634—649. És miután atyám lakának küszöbéhez elértem ősi lakunkba, atyám, kit először is a magas hegyekre óhajtottam felvinni s kihez először mentem, egyenesen megtagadja Troja enyészte után számkivetésben tölteni életét s így szól: Ti, kiknek ereiben egészséges ifju vér pezseg s teljes erőben vagytok, csak ti meneküljete. A menybenlakozók ha akarták volna nyujtani életemet, megtartották volna számomra eme nyughelyet. Elég volt nekem untig egy pusztulást⁶⁴²⁾ látni s túlélni e város elfoglaltatását. Bucsut mondva így elhelyezkedett testemnek távozzatok. Megtalálom én majd a halált saját kezem által, megkönnyőrül rajtam az ellenség s kifoszt. Könnyű dolog temetetlenül maradni. Már régóta mint az istenektől gyűlölt és tehetetlen vonszolom éltemet, a mióta az istenek atyja és az emberek királya rám futt villáma szelével s érinté tüzével.⁶⁴⁹⁾

---

⁶⁴²⁾ v. Hercules már egyszer ostrommal megvette Troját. L. III. k. 746. v.

⁶⁴⁹⁾ v. Anchizes szélütött öreg ember volt.

650—670. Ilyeseket emlegetve makacsul állott szándéka mellett. Mi pedig sirásra fakadva, Creuza nőm, Ascanius és az egész ház, kértük atyámat, ne forgasson fel mindent magával s ne sulyosbitsa a reánk nyommaszkodó veszélyt. Ujra megtagadja, marad előbbi szándéka mellett s nem mozdul helyéből. Ismét csatába sietek s én szerencsétlen óhajtom a halált. Mert mi segíthete már vagy minő sors várt reám? Azt hitted atyám, hogy tégedet itt hagyva egy lépést tehettek, s ennyi gonoszság szólhatott atyai ajkadról? Ha úgy tetszik az isteneknek; hogy e nagy városnak nyoma se maradjon és el vagy tőkélve a veszendő Trojával együtt magad is elveszni családostul, nyitva áll az ut ezen halálra. Csakhamar itt lesz Pyrrhus, a Priamus vérétől elázott, ki a fiut atyjának szemei előtt, az atyát pedig meggyilkolta az oltárnál. Égi anyám, tehát azért ragadtál ki engem a fegyverek és a lángok közül, hogy az ellenséget házam legbensőbb zugaiban, s Ascaniust, atyámat, Creuzát mint meggyilkoltakat egymás vérében fetrengeni lássam? Fegyvert adjatok, szolgáljék; az utolsó percz int felénk légyőzöttekhez. Térjünk vissza a görögök közé; ujítsuk meg a harczot. Épen nem fogunk ma gyáván meghalni.

671—678. Fegyvert öltök ujra s balkaromra illesztettem a pajzsot és kirohantam a házból. Ekkor a küszöbön lábaimat átkarolva hitvesem rajtam csüggött s atyja elé tartotta a kis Julust. Ha csakugyan vesztedre rohansz, vigy minket szinte magaddal; hogy ha pedig tapasztalt férfiu létedre még bizol fegyvereidben, véd meg előbb e házat. Mivé lesz a

kisded Julus, az atyád, ki fog engem oltalmazni egykori nődet?

679—691. Így szólván zokogásával betöltötte az egész házat, midőn váratlanul valóban csodalátvány támad szemeink előtt. Mert a midőn mi buslakodó szülők ölelgetjük és csókolgatjuk Julust, fejtetejéről vékony tűznyelv látszott fényt terjeszteni s az érinthető láng nyalogatta lány haját s halántékai körül terjedezett. Megrettenve ezen remegünk, kapkodunk az égő hajfürtökhöz s vízzel sietünk a szent tüzet oltani. De Anchizes atyám örvendezve emelte föl szemeit az égre és kezeit föltartva imigy szólt: Jupiter, mindenható, ha meghallgatod a könyörgőket, csak egy pillanatot vess reánk; és ha kegyeletünk által megérdemlettük, nyujts valamely jósjelet atyánk, hogy menjenek teljesedésbe az eddigi jelek.

692—720. Alig mondotta ki ezeket az öreg, hirtelen megdőrdült balról⁶⁹³⁾ s a setét éjben az égről hulló csillag fáklyát vonva maga után nagy fényvel futott. Épen a mi lakunk teteje fölött elhaladót az idai erdőségben ragyogva láttuk eltűnni és megjelölni az utat; ekkor a hosszú barázda világít s minden oldalról kénköszag terjed. Ekkor meggyőződve atyám, az egekre tekint föl, az istenekhez könyörög s imádja a szent fényt. Nem késedelmezem többé, követlek titeket s megyek, valamerre vezettek. Ősi isteneink, tartsátok meg házamat, tartsátok meg unokámat. Töletek van

---

⁶⁹³⁾ v. A balról mutatkozó jeleket a romaiak gyakran szerencsés jeleknek tartották.

ezen jósjel, a ti hatalmatokban van Troja. Engedek, fiam, s utitársul ajánlkozom önkényt. Igy szólt, s már a városban közelebről pattog a tűz s közelünkben kezd már terjedni a hőség. Rajta tehát, kedves atyám, nyakamba fogsz ülni; magam viszlek téged vállaimon s nem leszen terhemre a munka; bármiként forduljanak a dolgok, egyformán ér bennünket a veszély és a szerencse. A kiseded Julius mellettem jöjjön, távolabbról kövessen feleségem. És ti szolgák, a mit mondok, figyelembe vegyétek. A mint a városból kiértünk, halom van⁷¹³) és elhagyatott régi temploma Ceresnek, mellette vén cupressus, melyet sok éveken át tiszteletben tartott az ősök vallásossága. Ezen pontra fogunk összegyülni különféle utakon. Atyám te vedd kezébe⁷¹⁷) a szent dolgokat s az ősi isteneket; nekem, ki a véres harcban imént gyilkoltam, azokhoz nyulni nem szabad, míg meg nem mosakodtam a forrásnak vizében.

721—767. Ekképen szólva, széles vállaimra és meghajtott nyakam köré öltöm a sárga orozslánbőrt, s fölveszem a terhet; jobbomba fogódzik a kiseded Julius s nem egyenlő lépésekben követi atyját; utánunk

---

^{713—714}) v. Ceres temploma azért lehetett elhagyatott állapotban, mert a tiz évi ostrom alatt a mezei gazdaság fenakadván, a földészet istennője sem tiszteltetett.

^{717—720}) v. Szokása volt a régieknek szent szerekhez nem nyulni, vagy nem áldozni, míg kezöket, fejöket és néha egész testöket meg nem mosták: főkép ha vért ontottak, vagy halott-hoz nyultak. És pedig a mosakodásnak folyó vízben vagy vízzel kellett történni.

jön a nő. Setét helyeken haladunk, s engemet, ki előbb sem a rám hajított fegyverek, sem az ellenem összetömögült görögök elől nem hátráltam, most minden kiszellő megrettent, minden zaj szepegtet s féltem utitársamat és terhemet. Közeledtem már a kapukhoz s azt véltem, hogy szerencsésen meghaladtam az utat, midőn hirtelen füleimbe hat sűrű lábdobogás s az atyám szétnézve a sötétben fölkiált: Fuss, kedves fiam, sarkunkban vannak. Fénylő pajzsokat és csillámló fegyvereket látok. Ekkor nem tudom, mily ellenséges szellem fosztott meg eszemtől engem remegőt. Mert midőn járatlan utakon bujdosok s az utnak ismert irányából kiterek, jaj nekem, hitvesemet Creuzát elragadta tőlem a végzet. Nem tudni, megállott-e vagy eltévedt vagy elfáradva leült; nem is mutatkozott többé szemeim előtt; nem is néztem az elveszett után, nem is gondoltam reá, csak midőn Ceresnek halmához és szent épületéhez értünk; itt összegyűlve valamenyen csak egyedül ő hiányzott társainknak, gyermekének és férjének keserűségére. Megbomlott észszel kit nem okoltam az istenek és emberek közül, vagy mit láthattam volna kegyetlenebbet a fölforgatott városban? Ascaniust, Anchizes atyámat, a trojai isteneket társaimra bízam s elrejtettem a völgy kanyarulatában; magam visszamegyek a városba s magamra öltöm a fénylő fegyvereket. Elszántam magamat megkísértve ujlag minden esélyt, bejárni egész Troját s fejemet ismét kockára kitenni. Elsőben mindjárt a falaknak és kapunak, melyen kijöttem, sötét küszöbe felé intézem lépteimet, s visszafelé követem nyomdokimat.

az éjben s keresgélem szemeimmel. Mindenütt irtózás tölti be keblemet s maga a csend is rémitő. Ekkor haza sietek, ha talán, talán visszament volna. Berontottak már oda a danaok és birták az egész házat. Dulong rajta a tűz s felhajtja a szél a tetőre; a láng már felkavarog s iszonyu a hőség körülötte. Tovább megyek Priamus palotája felé a várba. Itten már Juno templomának üres csarnokaiban Phoenix és a kegyetlen Ulysses mint választott örök vigyáztak a zsákmányra. Itt lőnek gyűjtve halomra minden oldalról a felgyújtott szentélyekből kiragadott trojai kincsek, áldozatasztalok, serlegek tömöraranyból s drága kelmék. Körülállják hosszú sorban gyermekek és részkető anyák.

768—795. Sőt még szavamat is hallattam az éji homályban, lármával töltém be az utczákat s elszomorodva panaszos hangon hasztalanul kiáltoztam újra meg újra Creuzát. A mint keresém örvöngve a városban alá fel, magának Creuzának szomorú ábrája, árnya s az ismeretesnél nagyobb alakja tűnt fel szemeim előtt. Hüledeztem, felborzadt a hajam s hantom elállott. Ekkoron így szólott könnyebbségére szivemnek: Szeretett férjem, mi haszna engeded át magadat az oktalan fájdalomnak? mindez nem történik az istenek akaratja nélkül; társul innen elvinni magaddal Creuzát a sors vagy a magas Olympusnak uralkodója tiltja. Hosszu bolyongás vár reád, a tengernek vizeit kell sokáig szeldelned. Hesperia⁷⁸¹⁾ földére fogsz jöni,

---

⁷⁸¹⁾ v. H e s p e r i á b a, vagyis Olaszországba.

hol férfiaknak termékeny földjei közt a lydiai Thybrisnek csendes vize folyik; ottan boldogság, hatalom s királyi nő vár te reád, ne sirasd ezután a szeretett Creuzát. Nem fogom én látni a myrmidonok s dolo-poknak büszke házáját, sem görög hölgyeket szolgálni nem fogok, én a dardanvér s az isteni Venusnak menyee. Engemet e földön tart vissza az istenek felséges anyja⁷⁸⁸). Légy boldog s közös gyermekünket szeretni meg ne szünjél. Ezeket mondván engem a siránkozót és sokfélét szólani kívánót magamra hagyott s a vékony levegőben eltűnt. Háromszor vala szándékom nyakába borulni, háromszor kicsuszott kezeim közül árnya, melyhez hiában kapkodtam, hasonló levén a könnyű szellekhez s az elreppenő álomhoz. Ekképen töltve az éjt, fölkerestem újra társaimat.

796—804. S itten bámultomra újabb társaknak roppant számát találtam összegyülekezve, anyákat, férfiakat, számkivetésre gyűlt ifjúságot, szánandó népséget. Folyvást érkeztek, követendők engem teljes készséggel s minden erejökkel, bárhová akarnám vezetni őket a tengeren. És már Ida hegye⁸⁰⁵) fölött feltűnt a hajnali csillag, vonva maga után a napot, a kapukat elfoglalva tartották a danaok, már nem vala semmi reményünk. Engedtem tehát a sorsnak s felvittem a hegyekre atyámat.

---

⁷⁸⁸) v. Az istenek anyja C y b e l e; vagyis a föld, mely Creuzá holttestét befogadja. A költőnek szüksége volt arra, hogy Creuzának halálát adja elő, miszerint t. i. Aeneas Didoval találkozhassék, és Lavinianak férje lehessen.

⁸⁰⁵) v. I d a hegység Trojától keletre esett, mert a hajnali csillag is mögötte jött fel.

P. VIRGILIUS MARO
AENEISÉ-nek
HARMADIK KÖNYVE.

TARTALOM.

Troja elpusztulása után Aeneas összeszedve embereit, Antandrus mellett husz hajót épít, s először is Thracia partjaira vitorlázik, hol midőn várost akarna alapítani, megrémülve a csodajelektől, melyek Polydornak a thrák király általi meggyilkoltatására vonatkoztak, Delosba megyen, s itten Apollótól azon utasítást nyéri, hogy nemzetségének régi anyját, azaz legelső szülőföldét keresse föl. Anchizes véleménye szerint Kreta szigetét gondolja annak s ide irányozza utját. De midőn itten várost alapítva, népe a döghalál által tizedeltetnék, megintetve álmában a hazai istenektől, azon meggyőződésre jut, hogy nemzetségének bölcsője Olaszország. Folytatja tehát utját, mi közben a vihar őt először is a Strophad szigetekre veti, hol a Harpyiák által háborgattatik; innen Actium hegyfokhoz jut, hol Apollo tiszteletére versenyjátékokat rendez. Corcyra mellett elhaladva Epirusba vitetik, mely vidéknek fejedelme volt ekkor Priamus fia, Helenus, kinek Pyrrhus nőül engedte Andromachet. Helenus megvendégli Aeneast s megjósolja neki a tengeren és szárazon bekövetkezendő viszontagságait. Innen távozva s Tarentum mellett elhaladva az Aetna vidékére jut, a cyclopok elől megszalad, s Helenus tanácsa folytán kikerülve a Scylla és Charybdis veszélyeit, megkerüli Siciliát s ennek nyugoti kikötőjébe, Drepanumba érkezik. Itten veszti el atyját Anchizest. Nyár közepén megindulva, a vihar által Afrika partjaira vették. A mi vele itten történt, az már az első könyvnek tartalmát teszi.

1—12. Miután Ásia hatalmát s Priamusnak népét ok nélkül megdönteni tetszett az isteneknek s elporlott a büszke Ilium s Neptunnak egész Trojája tövéből égett, az istenek által adott jelek késztetnek minket elmenni számkivetésbé s vadon tájakat keresni, mi végre hajókat építünk Antandros alatt⁶⁾ s a phrygiai Ida hegy körül, nem tudva még⁷⁾, hova vet minket a sors s hol állapotodhatunk meg, s összegyűjtjük a társakat. Alig hogy kezdődött a nyár, Anchizes atyám parancsára a végzet akaratajára bizzuk a vitorlákat. Könnytől ázóttan látom maradozni ekkor hazámnak partjait, kikötőit s a térséget, hol Trója állott; mint számüzött bocsátkozom a tengerre társaimmal, fiammal, házi és nagy isteneinkkel.

13—18. Távolban Marsnak földje lakatik téres rónákon, thrákok szántják, melynek uralkodója volt hajdan az ~~örökös~~ Lycurgus¹⁴⁾, hol a trojaiak vendégszeretetre találtak régóta és szövetséges istenekre, mig a szerencse kedvezett. Ide hajtott engem a balsors s a kanyarodó partra kiszállva először is várost alapítok s Aenosnak¹⁸⁾ nevezem saját névemről.

⁶⁾ Antandros, város délre Trojától az Ida hegy tövében.

⁷⁾ Créuza ugyan Hesperiat és lydiai Thybrist emlegett férjének; a kifejezés azonban nagyon határozatlan volt s csak is nyugoti tartományt jelentett.

¹⁴⁾ Ezen Lycurgus ellene szegült a Bacchustisztelet behozatalának, miért is az istenek által megbüntették.

¹⁸⁾ Virgil Aenus városra czéloz, mely a Hebrus partján feküdt.

19—48. Áldozatot mutattam be Venus anyám-
nak s az isteneknek mint igyekezetem előmozdítóinak;
s az égilakók, főkirályának kövér bikát öltem le a
parton. Egy ^{gyönyörű} szarvas ^{szarvas} vala ott közelében esetleg, ennek
tetején somcserje és sűrű tüskenyekkel ^{szőlő} ijesztő myr-
tus. Oda léptem ^{szőlő} kiszakítandó a bokrot gyökereitül a
földből, hogy ^{szőlő} galyakkal földjem be az oltárt, ré-
műletes és ^{szőlő} bámulando csodajelt ~~kell~~ ^{szőlő} ~~vala~~ látanom.
Mert az első cserjete ^{szőlő} melyet gyökerében megszakítva
tepek ki a földből, fekete ^{szőlő} vércseppekkel ereszt s geny-
nyel rutítja a földet. Ekkor ^{szőlő} fagyos borzalom rázza
tagjaimat s a réműlettől meghült bennem a vér. ^{szőlő} ~~Ismét~~ ^{szőlő}
egy másik cserjének gyenge ^{szőlő} vesszejét rántom ki, mir-
denképen ^{szőlő} túlkészve a rejtett okokat, a másíknak hé-
jából is fekete vércsepeg. Sok mindenfélét forgatva
eszemben, a ^{szőlő} ~~berkek~~ ^{szőlő} nympháit imádtam és Gradivus
atyát³⁵⁾, ki a geták téreit őrzi, hogy ^{szőlő} fordítsák jóra a
látott jeleket ^{szőlő} megsemmisítve a ~~roszat~~ ^{szőlő}. ~~És~~ ^{szőlő} ~~miután~~ ^{szőlő} egy
harmadik cserjének is nagyobb erővel ^{szőlő} nekiféssem s tér-
deimet a föld ^{szőlő} ellen feszítem — szóljak-e vagy elhall-
gassam? — siralmas nyögés hallatszík a sír mélyéről
s ily hang üti meg füleimet: Miekért téped, Aeneas,
szerencsétlent? né bolygasd a halottat, Jambor ke-
zeidet meg ne fertőztesd a bűnnel. Nem mint rád nézve
idegent szűlt engem Troja; s a vér itten, nem a cserjé-
ből folyik. ~~Fuss eme vérszomjas földről~~ ^{szőlő} ~~fuss a kapzsi~~

³⁵⁾ Gradivus atya = Mars, a ki mintegy komolyan lép-
del fegyverzetében. A geták ugyan nem Thraciának, hanem a
szomszéd Daciának lakói s költőileg amahoz számíthatók.

partokról Polydor vagyok én. Engemet itten a nyilnak vas zápora borított el, s éles tuskéké nőtte ki magát. Ekkor elnyomván eszemet a kettős rémület, hüledeztem, hajam felborzadt s a szó torkomban akadt meg.

49—68. Ezt a Polydort egykoron a szerencsétlen Priamus titkon küldötte nevelésbe nagy kinevesel a thrák királyhoz⁵¹⁾, midőn már nem bizott a dardán fegyverekben s ostrom által kerítve látta a várost.⁵²⁾ Ó, a mint Trojának hátafra megtöretett s ettől a szerencse elpártolt, Agamemnon⁵⁴⁾ pártjára és a győztes fegyverekhez állva, minden jogot lábál tiporva, meggyilkolja Polydort s elrabolja kincsét. Mire nem készted az emberi keblet kárhozatos kincsszomj! A mint a rémület alábbhagyott bennem, a nép választott főbjeinek s mindenekelőtt atyámnak beszélem el az istenek csodajeleit, s tőlök e részben tanácsot kérek. Egy szívvel lélekkel mondák, hagyjuk itt ez istentelen vidéket, menjünk el eme fertőzött helyről s ereszszük szélnek a vitorlákat. Megadjuk tehát Polydornak a végtiszteletet; hányjuk a sok földet sirdombnák; oltárokat⁶³⁾ emelünk lelkének, melyeken gyászolnak a

⁵¹⁾ Polymestorhoz, ki neki hü barátja volt.

⁵²⁾ Troja ugyan nem kerítettett ostrommal, hanem csak megtámadtatott egy vagy más oldalról.

⁵⁴⁾ Agamemnon, Atreus fia, Menelaus spartai királynak testvére, Mycenae királya, a görögöknek fővezére, ki midőn Priamus leányát, Cassandrát haza vitte, felesége Clytemnaestra által meggyilkoltatott.

⁶³⁾ A megholtak lelkének néha két oltárt is állítottak a régiek.

lelekestés

gyászolással

kék szalagok és a fekete cupressus⁶⁴⁾; körülállják trojai nők, szokás szerint szétbomlott hajjal. Kiöntjük a langyos tejjel habzó cymbium⁶⁶⁾ edényt s a szentelt vérrel megtöltött csészéket, bezárjuk sirjába a lelket s végezetre nevéét kiabáljuk fenszóval.⁶⁸⁾ *snappirival*

69—83. Azután a mint a tenger biztosnak mutatkozott, a szelek visszaadták annak nyugalmaát s a gyengén susogó szellők a tengerre hivatnak, társaim leeresztik a hajókat és sűrögnek a parton. Megindulunk a kikötőből, tünedezik a szárazföld és a városok. A tenger közepén sziget áll a Nereidek anyjának⁷⁴⁾ és az aegaeumi Neptunnak tiszteletére, melyet a kegyes Nyilazó,⁷⁵⁾ *mint* hogy a partok körül bolyongott, a magas Mycon⁷⁶⁾ és Gyarus (szigetek) körül vett, hogy álljon szilárdul és daczoljon a szelekkel. Ide hajózunk; ezen (sziget) biztos kikötőjébe fogadja *az* kikötőtakat. Kiszállva Apollo városát tiszteljük meg. Anius,

szilárdul

64) A cupressus temetések alkalmával használtatott s a gyásznak jelképe volt.

66) Cymbium, kis csolnakforma edény, Charon csolnakára emlékeztetett, melyben a lelkeket a Styx vizén átszállította.

68) Háromszor nevéen szolították a holtat, hogy bolygó lelkét annál könnyebben hívják vissza a sirba; s háromszor V a l e-t mondva távoztak.

74) Értetik D e l o s sziget, hol született Apollo és Diana. Egyike a Cycladoknak az Aegaeumi tengeren.

75) A Nyilazó maga Apollo, ki mindjárt születésekor Python kigyót, melyet Juno az ő anyjára Latonára bocsátott megölte.

76) Myconnak magas hegye Dimastus.

a népnek királya, egyuttal Phoebusnak papja, szalagokkal és szent babérral koszorúzza halántékát, ^{kommele} élénk jön; megismeri Anchitest, régi barátját. Kezet fogunk a vendégszeretet ^{szóval} s bemegyünk ^{a házába}.

84—89. Az istennek régi kővekből épült templomába lépünk tisztelettel: Engedj, Thymbraee⁸⁵), nekünk saját lakokat, bástyákat a fáradtának, családot, maradandó várost; vedd oltalmadba Trojának ^{újabb városát} ⁸⁷), s ~~lik~~ a danaok és kegyetlen Achilles ^{elől megmenekültek}. Ki után és merre megyünk? Hol fogunk letelepedni? Adj ^{rá} ^{jelöket} atyánk és ^{gyűjs} elménkben világosságot.

90—120. Alig mondám ki ezeket, hirtelen remegni látszott minden, az istennek küszöbe, babérja⁹¹), az egész hegy körülforogni s a szentély megnyilván, ^{zagni a házat}. Alázattal a földre borulunk s eme szót hat füleinkbe: Bátor dardanidák, a mely föld szült titeket az ősök véréből ^{először}, ugyanaz termékeny ölébe fogad titeket visszatérőket; Keressétek föl régi anyátokat. Aeneas nemzetsége uralkodni fog itten minden tartományokon, és unokái és kik ezektől fognak származni. Így szólott Phoebus; nagy öröm keletkezett ^{és mozgalom}, azt kérdi mindenki, mely város az, hová Phoebus a bolyongókat ^{hívja a házába} visszatérni parancsolja? Ekkor atyám az ősök emlékét fölidézve magában,

⁸⁵) Thymbra sikság Troasban volt, melyen a Thymbrus folyt keresztül s Apollonak híres temploma állott.

⁸⁷) Melyet tudnillik Aeneas alapítani akar.

⁹¹) Vagy a babérkoszoru a szobornak fején, vagy a babérberek a templom előtt.

zér el^{elven}üzve¹²²⁾ ott hagyta légyen^{araja} ősi honát, s (pusztán állanak) Krétának partjai, nincsen a lakokban ellenség s a kipusztult vidék készen áll elfogadásunkra. Oda-hagyva tehát Ortygia¹²⁴⁾ kikötőit, repülünk a tengeren, érintve a hegyeken zajongó Naxost¹²⁵⁾, a zöld márványu Donysát, Olearost, a hófehér Parost¹²⁶⁾, a tengeren elszórt cycladokat és a számos szigetekkel behintett szorosokat. A hajósnép közt zaj keletkezik különféle irányban; biztatják egymást, hogy Krétába őseink földére siessünk. A hátulról kerekedett szél hajtja előre hajóinkat s végre a kuretek hajdani partjain állapodunk meg. Mohó vágygyal emelem az óhajtott városnak falait, Pergamumnak nevezem s az e fölött örvendező népet buzdítom, szeressék tűzhelyeiket s emeljenek várt a város fölé. ~~Fiáink~~ mármár a száraz partra huzattak; nőstüléshöz és uj földműveléshez látott az ~~ifjuság~~ ^{szerecs}; törvényeket és telkeket osztottam, midőn hirtelen az égad megromolyván rothasztó dögletet éri az embereket, fákat, vetéseket s ~~veszthozó~~ ^{szóval rabolt} volt az esztendő. ~~Kiadták az emberek lelküket, vagy~~

A kedves elöl elhagyta az embereket

¹²²⁾ Visszatérvén Idomeneus a trojai hadból a kretaiak által elüzetett, mivel fiát, kivel a kiszállás alkalmával először találkozott, egy előbb tett fogadalom következtében feláldozta, s ezen tettére csakhamar dőghalál következett.

¹²⁴⁾ Ortygia Delos szigetnek hajdani neve, talán a görög ὄρτυξ, fűrj, szótól.

¹²⁵⁾ Naxos bortermő sziget, miért is Bacchusnak volt szentelve s hegyein a bacchák zajongtak.

¹²⁶⁾ Paros szigetén töretik a legszebb fehér márvány.

partokat ajánlotta neked Delius Apollo s nem azt parancsolta, hogy Krétában telepedjél meg. Van tájék, görögök nevezék azt Hesperianak, régi föld, hadban erős, termékeny a földje; az oenotrok lakták; most hir szerint a késő utódok Italiára, cserélték a nevet a fejedelem nevérol; itt ~~leszen~~ ^{ahol} ~~maradásunk~~ ^{maradástunk}; innen eredett Dardanus¹⁶⁷⁾ és Janus atya, mely ~~fejedelemtől~~ (Dardanustól) neveztetik a mi nemzetségünk. Rajta tehát kelj föl, s mondd el örvendezve eme s zavaakat aggasztván atyádnak mint kétségteleneket; keresse föl Corythust¹⁶⁸⁾ és Ausonia földjét. Dicte¹⁷¹⁾ ~~vidéket~~ nem adja neked Jupiter. Ezen látványra s az istenek eme parancsára, megdöbbenve — nem is volt ez álom, hanem úgy látszott, hogy megismertem arczaikat, ~~átolozott~~ ^{átolozott} fejeiket s jelenléteket; és a fagyos veriték verte ki egész testemet — fölvetem magamat az ágyból s kezeimet könyörögve az égre emelvén a lángokba tiszta ajándéket öntök. Elvégezvén az áldozatot nagy örömmel értesitem atyámat s a dolgot rendre megfejttem. Eszébe jutott azonnal a kettős család és a két törzsatya¹⁶⁹⁾ és hogy ő újabb tévedés ál-

¹⁶⁷⁾ Dardanus az ő testvérevel Janussal elhagyta hazáját Corythust (a későbbi Cortonát) Hetruriában, s elment Thraciába, később a még útján keletkezett Troja vidékére, hol Teucer király leányát feleségül nyerte s vele a vidéknek egy részét, mely most már Dardaniának s unokája Tros nevérol Trojanak neveztetett.

¹⁷¹⁾ Dicte, Kréta szigetnek egy hegye, hol Jupiter neveztetett.

¹⁶⁸⁾ A kretai Teucer és az olasz Dardanus. Első tévedése volt Anchizesnek, midőn vitorláit egyenesen az istenek akara-

rohanjuk meg

réten. Rájok rontunk fegyverrel s az isteneket, sőt ma-
 gát Jupiter^{is} hívjuk meg résztvenni a prédában; ekkor
 a kanyarodó parton pázsitülést készítve ^{szépen} ~~vigan~~ <sup>elköl-
 tük</sup> a kövér eledelt. De hirtelen borzasztó repüléssel ²²⁵
 érkeznek oda a hegyekről a harpyiák, nagy csikorgás-
 sal csattogatják szárnyaikat, elragadják az elegeleket
 s tisztátalan érintéssel mindent berutitnak ^{ezzel járul} ^{nagy}
 büzt terjesztve hangjuk rémületes. Ismét félreeső he-
 lyen sziklaüregekben, körülvéve fáktól és rémitő árnyék-
 tól, fölállítjuk az asztalokat s meggyújtjuk a tüzet az
 oltáron; Ismét az égnek más tájáról, ismeretlen rejte-
 kekből a csórfató csapat körülreptedi kampós lábival ^{kövérre}
 a prédát, s bemocskolja csőrével az elegeleket. Ekkor
 táparancsolok társaimra, fogjanak fegyvert, meg kell
 vívni ez ördögi fajjal. ^{na} ^{parancsolva} ^{volt} nekik,
 megtámasztják, készen tartják a kardokat elrejtve a fűben,
 szintugy a pajzsokat is. Midőn tehát leszállva rajjal
 teltették be a kanyaruló partot, a magas dombról jelt
 ad Misenus ²³⁹ a kürttel. Rohamat intéznek társaim s
 megkezdik a harczt, hogy sebet ejtsenek az ^{esemény}
 tengeri madarakon. De nem fogott a csapás tollaikon,
~~sem testükön sebet nem kapva, szaporan elrepülnek az~~
 égnek s visszahagyják a félig falt eledelt és undok
 nyomokat. Az egyik közülök Celaeno magas sziklára
 beesett le, a gyászjós s ezen szavakat intézte
 hozzánk: Laomedontiadok, miután ledöldöztetek az
 ökrökön és a tinókat, még reánk is fegyverrel akartok

239) Misenus, Aeolus fia, hajdan Hectornak, most Aeneasnak trombitása.

irányozta utunkat. A tenger közepén feltűnik már az erdős Zacynthos, Dulichium, Same és a magas szikláján ^{melk} ~~kalborított~~ Neritos, Elkerüljük Ithaka szirtjeit, Laertes²⁷²⁾ országát s átkozzuk szülőföldét a kegyetlen Ulyssesnek. Csakhámar feltűnnek Leucas hegynek felhőbe burkolt tetői s a tengerészeknek félelmetes Apollo.²⁷⁵⁾ Arrafelé tartunk kissé ^{megszáraz} fáradtan s bemegegyünk a kisdud városba; leeresztjük a horgonyt, a hajónak hátsó része a partra feneklik.

278—293. Végre tehát kiszállva a nem remélt földre áldozunk Jupiternek s fogadalmunk ég az oltáron, s az actiumi partokat trojai játékokkal szenteljük meg. Társaim mez nélkül a hazai versenyjátékokat gyakorolják az olaj²⁸¹⁾ csepegése mellett; örvendenek,

²⁷²⁾ Laertes, Ulysses atyja. Ithaka szirtjei a szigetnek szegénységére mutatnak.

²⁷⁵⁾ Apollo temploma a hajósokra nézve veszélyes actiumi hegyfokon, hol egy hasonló nevű város is állott.

^{278—284)} Troja pusztulása után negyedik évben történt, hogy Aeneas Actiumhoz ért. Ez alkalmat felhasználja a költő, hogy bizonyos romai szokást a trojai őskorra visszavezessen. Valamint a-romaiak minden ötödik évben a censusnak bevégezte után l u s t r a t i o t tartottak, vagyis ünnepélyes engesztelő áldozatot mutattak be az isteneknek, szintugy itten is azt teszi Aeneas a Harpyiákon elkövetett sérelem miatt. Az áldozat különösen Jupiternek, mint az istenek képviselőjének tiszteletére hozatott. A versenyjátékokat Augustus tiszteletére hozza fel a költő, ki miután Antoniust Actiumnál legyőzte, nagyszerű játékokat rendezett, melyek minden ötödik évben valának tartandók.

²⁸¹⁾ A küzdők olajjal kenték meg testüket, mely a küzdés alatt folyóvá lett.

hogy elkerülhettek annyi görög várost s az ellenség sorain keresztül menekülhettek. A nap ekközben kör-
föregésével befejezi a nagy évet és a topos vihar éjszaki szelekkel zaklatja a tengert; az éblös ércpajzsot, melyet hordani szokott a vitéz Abas²⁸⁶), felfüggesztem az előkészítéssel s ezen felirattal örökítem meg a dolgot: Aeneas a győztes görögöktől elvett eme fegyvert (felajánlja). Ekkor meghagyom a társaknak, hagyják el a kikötőt s üljenek az evező padokra. Versenyt szelidelik-ök a tengert és seprik a vizeket. Csakhamar a phaeakok²⁹¹) magas hegyeit eltűnni engedjük s Epirus partjain haladva a chaoni kikötőbe hajtunk s Buthrotos, magas városához közeledünk.

294—316. Itten hihetetlen dolgoknak hire üti meg füleinket, hogy tudnillik Priamus fia, Helenus görög városok fölött uralkodik, az Aeaída Pyrrhus nejét és országát hívva, s hogy Andromache ismét trojai férjének hatalmába került. Elhűltém s fölgerjedt keblemben a csodálatos vágy beszédbe eredni az embertől s megtudni tőle sokféle viszontagságait. Megindulok a kikötőből ott hagyva partot és hajókat, midőn esetleg a város előtt a berekben az ál Simoisnak³⁰²) hajjai mellett ünnepi lakomát és gyászszertar-

²⁸⁶) Abas egyike lehetett azon görögöknek, kiket Androgeus társai közül ejtettek el Aeneas emberei az utolsó éjjel.

²⁹¹) Ertendő Corcyra jelenleg Corfu szigete, mely a hajósoknak jobbra maradván a láthatáron eltűnedezett.

³⁰²) Helenus, mint Pyrrhusnak foglya, Epirusba vitetett s ennek egy részét birtokul nyervén tőle, az egyik folyót a híres trojai Simoisról nevezte el.

abon. st.

tást rendezett Andromache a hamvaknak s hívta a lelkeket Hector sírja körül, melyet háború üresen, zöld hantból emelt s hozzá két oltárt, hogy megújítsa keservét. A mint engem jövet megpillantott s körülöttem a trojai fegyvereket bámulta, megremülve a csodaszzerű dolgok által, a szemlélet közben megdermedt, az élet elhagyta tagjait, összerogyott s hosszabb idő múlva nagy bajjal imígy szólt: Valódi alakodban mint valódi hírnök állsz itt előttem, istennő fia? élsz-e még? vagy ha már megvált tőled az isteni fény, hol vagyon Hector? Így szólt, könybe borult s jajgatással töltötte be az egész tért. Alig tudok valamit felelni az orjángónak s megzavarodva, akadozó szavakkal beszéltek. Élek minden bizonynyal s a legnagyobb nyomorban vonszalom életemet; bizvaszt elhíheted, valót látsz.

317-355. Ah, mi sors jutott ki nekéd, megfosztottnak les férjedől? vagy mily eléggé méltó szerencse kereste te Hectornak nejét? talán Pyrrhusnak hitvese lettél? Földre süte szemeit, s halk hangon imígy szólt: Oh mindenek fölött boldog hajadon³²¹⁾, Priamus leánya, kinek az ellenség sírjánál Trójának magas falai körül kellett meghalni, ki nem került sorolás alá, sem mint fogoly a győztes urnak szobájába nem lépett! Mi hazánk elpusztulása után különféle tengereken bolyongva, Achilles sírjának gög-

³²¹⁾ Polyxena, Priamusnak egyik leánya, kivel midőn Achilles mennyegzőjét akarná tartani, Paris által Apollo templomában meggyilkoltatott. Troja pusztulása után Achilles sírján áldoztatott föl Polyxena maga Pyrrhus által.

^{dolyfő!}
~~jött a~~ nyers ifjút szolgálai állapotban szülte ^{szülte} ~~tür-~~
~~tük; ki azután Leda unokáját, Hermionet~~ ³²⁷⁾ ~~kérve~~
~~nőül, laodameiai házasságra lépett s engem mint szol-~~
~~gálót Helenus szolgának birtokába bocsátott.~~ ^{Er} Orestes
 azonban a tőle elragadott nő iránti kimondhatatlan
 szeretet által izgatva s gonosztetteinek furiái által
 gyötörtetve a gondatlant ^{megtanára} ~~torba ejti~~ és az ^{as rai} ~~ősi~~ oltárok
^{2000 m. m. m.} előtt meggyilkolja. Neoptolemus halálával az ő orszá-
^{Leda} gának egy része Helenusnak jutott, ³³⁴⁾ ki a ~~chaonit~~
~~és s egész Chaoniát a trojai Chaontól~~ ³³⁵⁾ nevezte
 el s a hegyen Pergamust és Ilium várait alapította.
 De hát minő szelek, ^{először ki. az ország s. m. m. m. m. m.} minő végzet igazgatta a te utá-
~~dat?~~ vagy minő istenség hozott téged tudat ^{ad. d. d. d.} a mi
 partjainkra? ~~Hat~~ ^{hat} ~~hiad~~ Ascanius? életben van-e? és
 szívja a levegőt, kit néked már Trojának — — ³⁴⁰⁾

327) Andromache fiut szült Pyrrhusnak, Molossust, kinek szinte Epirus egy része jutott, mely Molossianak nevezteték.

328) H e r m i o n e, Leda unokája, atyja Menelaus által Pyrrhusnak adatott nőül. De mivel Orestes, Agamemnon fia is jogot tartott a nőhöz, minthogy ezt már jóval előbb Tyndareus és Leda jegyezték el neki, a delphii templomban találkozván Pyrrhussal, ezt ottan meggyilkolta, s Hermionet nőül vette.

334) Pyrrhus hálából engedte át Epirus egy részét Helenusnak, mivel ez, midőn Trojából haza mentek, látnoki tehet- ségét által az ő életét megmentette.

335) Ch a o n testvére vagy barátja volt Helenusnak, kiért magát feláldozta. — A 340-ik vers félbe van szakítva minden értelem nélkül. Andromache tudnillik Creuzát akarná említeni, de mivel Aeneas mozdulataiból észreveszi, hogy meghalt, hirtelen félbeszakítja a mondatot s tovább kérdezősködik a gyermekéről.

Vajjon a gyermek fájlalja-e elvesztett anyját? vajjon az ősi vitézségre és férfias bátorságra ösztönzik-e őt az atya Aeneas és nagybátyja Hector? ³⁴³⁾ Így szólott sirva s hasztalanul emelták könyer tovább is, midőn a hős Priamfi Helenus nagy kísérettel jön a városból, megismeri hőnőit s örvendezve viszi őket lakába s ³⁵¹⁾ szó után sirva fakad. Odább haladva ³⁵²⁾ ismerem a kis Troját s a nagyobb után épült Pergamvára, megismerem a Xantus nevű száraz patakot és a Skaea kapu ³⁵¹⁾ küszöbét ölelgetve köszöntöm. Szintugy a teucrok a társvárosban-miutának. Tágas csarnokokban fogadta őket a király; ³⁵²⁾ privar közepén tartották a boros serlegeket, aranytálakra tétetvén az eledel, a serlegeket tartották.

356—373. Mulik egy nap és a második, figyelmeztetik a vitorlákat a szellők s a dagadó austertől duzzad a vitorla. Ekkor a jóshoz fordulok s kérdem tőle a következőket: Troja szülötte, istenek tolmácsa ³⁵⁹⁾, ki Phoebus istenségét, a háromlábat, a clarosi babé-

³⁴³⁾ Creusa Hectornak nővére volt.

³⁵¹⁾ A Skaea kapu Trojának nevezetes kapuja volt. Itten is föltalálta azt Aeneas s mintegy hazájába visszatérő ölelgette azt.

³⁵⁹⁾ Helenusnak kettős formában tulajdonittatik a lát-noki tehetség; először a divinatio naturalis *ἀτεχνος*, midőn a látnok közvetlen fogadja magába az isteni szellemnek kifolyását; másodszer a divinatio artificiosa *ἐτεχνος*, midőn a papnak jelekből kell megfejtetni az istenek akaratát.— A háromlábról Pythia jósolt Delphiben; a clarosi babér alatt Apollonak babérberke értendő Colophon mellett Joniában, hol szinte jósda volt.

nyelvet kért
 rokat, a csillagokat, a madarak ~~énekét~~ és a zúgó
 szárnyaknak jelentéseit megérted, szólj ^{hisz} mert a val-
 lásos szertartás ^{hisz} megjelentette egész utamat s vala-
 mennyi istenek ^{hisz} oda nyilatkoztak, hogy Olaszországba
 tartsak s ott keressem föl a számomra ~~fenntartott~~
 helyet; egyedül a Harpyia Celaeno jósol nekem, ujnemű
~~porzástó~~ csodadolgot, vészterhes haragot és ~~átalatos~~
 éhséget, — minő veszélyeket kerüljek mindenekelőtt?
 s mihez tartsam magamat, hogy ~~megküzdjek~~ annyi
 viszontagsággal? Ekkor Helenus szokás szerint elő-
 szőr tinókat ölvén le, az istenek kegyelmét ~~és~~, meg-
 oldja szentelt fejének szalagjait s engem, ki az isten-
 ségnek nagy hatalmától ~~megdöbbenem~~, ~~kezentőgra~~
~~vezet~~ a te templomodba, Phoebé, s mostan mint pap
 ezeket jósolja isteni ajkairól :

374—462. Istennő fia; mert világosan áll ~~elöt-~~
~~tem~~, hogy te fensőbb pártfogással járod a tengert —
 az istenek királya ekképen intézi a végzetet és a sze-
 rencse forgását; a dolgoknak rendje ez. — A sok kö-
 zül, hogy annál biztosabban járhasd meg ~~mint~~ vendég
 a tengereket és megnyugodhassál az ausoni kikötőben,
 keveset megfejték neked; mert a többit tudni nem en-
 gedik a Párkák Helenusnak, s kimondani tiltja Sa-
 turnus leánya, Juno. Először is Italiát, melyet te na-
 gyon közelnek vélsz, s melynek ~~kezel~~ kikötőibe befutni
 akarsz tudatlan észszel, hosszú tartományok által aka-
 dályozott hosszú ut választja el tőled. ^{hisz} 383) Előbb még

383) Olaszországnak keleti partjain nem köthetett ki Aeneas, mert ottan görög népek laktak, hanem meg kellett kerülnie egész Siciliát, a mi nagy veszélyekkel volt összekötve.

a trinacriai³⁸⁴⁾ vizekben is meg kell forgatni az evezőket, s az aousi tenger síkját felkeresni, úgy szinte az alvilági tavakat³⁸⁶⁾ és az aeaiai Circe szigetét, mielőtt biztos vidéken várost alapíthatnál. Jeleket mondd neked, védj jól eszedbe azokat: Midőn te, az aggódó, ~~lévél~~ folyónak partjain ~~szőlő~~ ^{szőlő} völgyfa alatt roppant nagyságu sertésre találsz, mely ottan fekvé harmincz darab malacot fog elleni, színe fehér, a földön hever, ~~cseerei~~ körül a fehérszínű aprók, ott lesz a városnak fekvése, ott pihened ki magadat biztossan fáradalmaid után. Ne is rettegj a békövetkező asztalragástól; utat mutat majdan a végzet, oltalmazni fog a segélyül hívott Apollo. Kerüld azonban a vidéket és az olasz partnak azon részét, melyet itten közel a mi tengerünk hullámai csapkodnak; mert minden várost a gonosz görögök birnak. ~~Itt a naryeusi lokrok alapítottak~~ ^{Itt a naryeusi lokrok alapítottak} várost s a sallentinek tereit Iyctosi Idomeneus⁴⁰¹⁾ szállotta meg fégyverésekkel; amott van a kised Petelia, a meliboeai vezér Philoctetes⁴⁰²⁾ által építve s fallal kerítve. Sőt midőn a tengeren ~~túl evezve megállapodnak hajójá~~ ^{havan} s a parton emelt oltárokon ~~muta-~~

³⁸⁴⁾ Trinacria Siciliának régi neve.

³⁸⁶⁾ Értetik a lacus Avernus Cumae mellett Campaniában, melynek közelében egy utnak kelle vezetni az alvilágba. — Circe aeainak neveztetett Colchisnak Aea szigete és városától. A sarmatak királyát, az ő férjét, méreggel megölte, s ezután Latiumba menekült.

⁴⁰¹⁾ Ugyanazon Idomeneus, ki Krétából elűzetett; Iyctosinak neveztetik Kréta városától.

⁴⁰²⁾ Philoctetes szinte kiűzetett Thessaliából.

ingadalmairól ¹⁰⁰ ~~feljött~~

ted be az áldozatot, bihorlopellel ⁴⁰⁵⁾ takard be fejedet, ne hogy a ^{szent} ~~szent~~ cselekvény közt az istentisztelet alkalmával ellenséges arciétal ^{találkozzál} találkozzál, mely megzavarja ~~te~~ a kedvező jeleket. Tartsák meg ez áldozati szokást társaid, tartsád meg magad is; maradjanak meg ezen szertartás mellett jámbor unokáid. De a midőn elutazva Sicilia vidékére hajt téged a szél s tágulni fog előtted Pelorus ⁴¹¹⁾ ~~hegyfoknak~~ szorosa, a balpart felé tarts a bal tengeren hosszú kanyarulatban; kerüld a jobb partot és a jobbról levő tengert. Ezen helyek, mint mondják, hajdan nagy erőszakkal és ~~közhatalommal~~ ^{széttöréssel} váltak szét — annyira képes megváltoztatni a dolgokat az idők ^{hosszu távolsága} — holott mind a két földrész egy volt minden ^{évek} megcsúszás nélkül; berontott nagy erővel a tenger, hullámai elszakíták a hesperiai oldalt a siciliaitól, s most a partok által elkülönzött térségek és városok ^{között} ~~között~~ szorosan zájog. A jobb partot Scylla foglalja el, a balpartot a ~~fenyves~~ ^{fenyves} Charýbdis s mélységének legalantibb örvényébe háromszor ^{húzza} ~~húzza~~ le nagy sebességgel a hullámokat, s váltakozva tolja fel azokat a légbe s ^{haj} ~~haj~~ tékjával a csillagokat verdesi. Scyllát pedig barlang zárja setét rejtekeibe, ^{honnán} ~~honnán~~ kitolja fejét s a hajókat a szirtekhez vonja. Először emberi alak s szépkeblű

⁴⁰⁵⁾ Itten ismét egy romai szokást viszen vissza a költő Aeneas korára.

⁴¹¹⁾ Pelorus v. Pelorum Siciliának hegyfoka, mely éjszakkeletről a siciliai tengerszorosnak határa. Távrolról szűknek látszik, közelebről pedig mindinkább tágul a szoros.

SZÜZ

hajdon ágyéig, ^{al} hátsó része roppant nagyobbu ^{al} had
~~a~~ delphin farknál összenöve tengeri farkasok gyomrá-
~~val.~~ Jobb lesz majd a Trinacriai Pachynós ⁴²⁹⁾ hegyfok
~~ezélpontjához közeli kőszelvényre és hosszú kanya-~~
~~rulatot tenni a tengeren, mint a tágas barlangban csak~~
~~egyszer is megpillantani a szörnyeteg Scyllát és a kékszin~~
~~kutyák ugatásától visszhangzó szűrteket. Ezenkívül még,~~
~~ha van Helenusban egy kis bölcsesség, ha jósátsága~~
~~némi hitelt érdemel, ha lelkét igaz dolgokkal tölti meg~~
~~Apollo, azt az egyet, istennő fia, s mindenekelőtt azt~~
~~az egyet mondom előre s ismételve újra meg újra fi-~~
~~gyelmeztetek rá: Mindenekelőtt a hatalmas Junonak~~
~~istenségét könyörögve imádjad, tégy fogadalmat neki~~
~~egész készséggel s kérleld meg a hatalmas királynőt~~
~~alázatos ajándékokkal; így azután elhagyva Trina-~~
~~criát diadallal fogsz bocsáttatni az olasz tartomá-~~
~~nyokba. Minden úde érkezve Cumae városra találsz, s~~
~~itt az isteni tavakhoz, az erdőben zugó Avernushoz~~
~~jössz, látni fogod az ihletett jósnőt, ki mély barlang-~~
~~ban jósolja meg a végzetet s falevelekre ^{írja} a jegye-~~
~~ket és a neveket. A ^{mely} jóslatokat levelekre irt a~~
~~szüz, rendezedi ⁴⁴⁶⁾ s elzárva tartja a barlangban. Ott~~
~~maradnak azok mozdulatlanul az ő helyeiken s a rend-~~
~~nem zavarlatik ^{meg} meg. De hogyha megfordulván sar-~~

⁴²⁹⁾ Pachynós, Siciliának déli hegyfoka; hasonlit-
 ható egy csucos czéloszlophoz, mely körül versenyjátékaikban
 a régiek a szekeret hajtották. *Ma: Passaro*

⁴⁴⁶⁾ Sybilla a bekövetkezendő eseményeket pálmaleve-
 lekre írja s időkövetkezés szerint rendezi az egyes esemé-
 nyeket.

kain az ajtó, csak gyenge szellő érinti azokat, sa gyenge galyakat megzavarta az ajtó, nem gondol azzal, hogy az ajtóban répkedőket összeszedje, helyre tegye és a nura rendezze. Felvilágosítás nélkül ⁴⁵²⁾ mennek el az illetők s gyűlölik Sybilla barlangját. Itten a késedelem nem fog károsra lenni; habár zugolódni fognának társaid s a hájóság sürgőleg hívja is a vitorlákat s ezeknek redőit megtöltheted a kedvező szelekkel, menj el a jósnőhöz, könyörögj neki, hogy kegyelmében hangoztassa a jóslatot s nyissa meg ajkait a szóra. El fogja ő neked számlálni Italia népeit, a bekövetkezendő harczokat, miképen tarthatod a fáradalmaidat, kerültheted ki a veszélyeket, s tisztelve általad szerencsés utazást fog neked engedni. Ezek azon dolgok, melyekre tégedet figyelmeztetni szabadságomban áll. Menj tehát s tetteid által emeld fel a csillagokig a hatalmas Troját.

463 — 471. Miután elmondotta ezeket jó indulatu szavakkal a jós, drága ajándékokat aranyból és faragott elefántcsontból vitet a hajókra; megrakatja ezeket temérdek ezüsttel és dodonai ⁴⁶⁶⁾ üstökkel, hozzáadja még Neoptolemus fegyverzetét, a hármas arany-sodratból készült karikázott pánczélt, a kupfoma gyönyörű sisa kot és a lószóráraj t. Nem hiányoztk még az ajándékok atyám számára. Ad még lovakat és lová-

⁴⁵²⁾ A ki Sibyllát megkérdezte, épen azon levelet kapta rá feleletül, melyet a léghuzam épen feléje vitt; és így nem csoda, hogy ha a felelet legtöbb esetben a kérdéssel össze nem függött s felvilágosítást nem adott.

⁴⁶⁶⁾ Dodona Helenusnak birtokához tartozott, s a dodonai réz épen úgy mint a korinthusi, híres volt.

Recepit

szokat; kipótolja az evező népet; ellátja fegyverekkel társaimat.

472—505. Anchizes ez alatt felhuzatta a vitorlákat a hajókon, ne hogy a kedvező szelet késleltessük.

Kihez nagy tisztelettel szólott Phoebusnak papja: Anchizes; kit Venusnak dicső szövetségére való méltatva,

ki az istenek gondoskodásának tárgya vagy, megtartatva két izben Troja pusztulásából. ⁴⁷⁶⁾ Ime itt van

előtted Ausonia földje, oda irányozzad vitorláidat. És mégis ezt el kell kerülnöd a tengeren; távol van még

azon része Ausoniának, melyet megnyit számodra Apollo. Menj, ugymond boldog atyá az isteni fiu-

nak. Miért beszélek én annyit, késleltetve a kelet szeleket? Szüntogy Andromache, elszomorodva a vég tá-

vozás miatt, hoz magával Ascanius számára arannyal himzett tarka öltönyöket és phrygiai rövid köntösöt,

nem is engedi magát fölülmúltni, ⁴⁸⁴⁾ telez még az ajándékokat szövetekkel és ezeket mondja: Fogadd

ezeket is gyermek, legyenek emlékei kezeim munkájának s tanusítsák soká Hector nejének, Andromachenak

szeretetét. Fogadd el tiedtől a végső ajándékokat, oh egyetlen alak, mely Astyanaxomra ⁴⁸⁹⁾ emlékeztet engem.

Igy hordotta ő szemét, kezét és arczat; s most már egykoru ifjává nőne fel veled. En is távoztván

veled u. a. körben nyelvek né-

⁴⁷⁶⁾ Először, midőn Hercules foglalta el Troját, másodszor, midőn a görögök pusztították el.

⁴⁸⁴⁾ Férje által.
⁴⁸⁹⁾ Troja bevétele után Astyanaxot a bástyákról vetették le a görögök.

könyvelábadt szemekkel szólottam hozzájuk: Éljetek boldogul, kiknek sorsa már megállapodott; számunkra még más végzet vagyon fentartva. Ti már megszereztétek a nyugalmat, nem kell szeldelnetek a tenger síkját, s nem is keresitek Italiának mind inkább tűnező telkeit. Látjátok Xantus képmását s Troját, melyet a ti kezetek alakított szerencsésebb jelek közt, miként óhajtom, melyhez ne férhessenek oly könnyen a görögök. Ha valaha ~~bejárnátok~~ a Thybrisbe ~~és annak vidékére~~ ^{és annak vidékére s} az én népemnek számára rendelt bástyákat meglátom, a hajdan rokon városokat és vérrokon népeket Epirusban, Hesperióban, kiknek ugyanegy ősapja Dardanus és sorsuk ugyanaz, mindkét Troját ⁶⁰⁵⁾ egygyé olvasztjuk lélekben; s ezen feladat utódainkra fog ~~várni~~ ^{közni.}

506—524. Haladunk a tengeren a közel Ceraunia ~~hegyek mellett~~, honnan az ut és az átkelés tengeren Italiába legrövidebb. Nyugszik ezenközben a nap s elhomályosodnak a sűrű hegyek. Leheveredünk az óhajtott földnek kebelén a parton kiosztva sorshuzás által az evezést, s elszórva a száraz parton új erőt szerzünk testünknek; az álom is elfogja a fáradt tago-

⁵⁰⁵⁾ Azaz Helenus népét Epirusban s az Aeneas által alapítandó trojai népet Latiumban. Midőn Augustus az actiumi csata emlékére Nikopolis várost alapította Epirusban, megparancsolta, hogy az új város lakói a romaiak által rokonok (cognati) gyanánt tekintessenek.

⁵⁰⁶⁾ Ceraunia a villám által gyakran sújtatni szokott magas hegyiség Epirusban, vagyis villámhegyek a *κεραυνός* szótól.

szirtek kettős-falon bocsátják le karjaikat, s a templom távozik a parttól.⁵³⁶⁾ Első jósjel gyanánt négy hófehérségű lovat láttam itten a mezőn, széljel legelni a fűben. És Anchizes atyám; Hárézót készítesz oh ~~ven-~~^{vesc} ~~dégszerető~~ föld; harcra szereltetnek föl a lovak; harc-
 czal fenyeget a legelésző nyáj. Hanem azért ugyan-
 azon lovak meg vannak szokva a szekeret is húzni s
 tűrni igában az egyetértő zablyát; így tehát remény
 van a békéhez is, ugymond. Ekkor a fegyverviselő
 Pallasnak szent istenségét imádjuk, ki első fogadott
 minket, örvendezőket, s az oltárok előtt phrygiai lep-
 let boritunk fejünkre; s Helenus figyelmeztetése
 következtében, ki azt mindenekfölött ~~kégyeltte~~^{személtre, köcsötte}, az ar-
 giv Junonak bemutatjuk kellően a parancsolt áldozat-
 tot. A mint fogadalmunkat a maga rendében teljesi-
 tettük, minden késedelem nélkül a vitorlarudaknak
 szarvait megfordítjuk, s a görögöknek gyanus lakhe-
 lyeitől és telkeitől ~~messze távozzunk~~^{hátrahúzzuk}. Egy részről a
 a herculesféle Tarentumnak,⁵⁵¹⁾ ha valót mond a hír,
 öble mutatkozik; ellenkező oldalon az isteni Laci-
 nia⁵⁵²⁾ emelkedik, Caulon vára és a hajóknak veszedel-
 mes Scylaceum. Távolabb a hullámokból látszik a tri-

⁵³⁶⁾ Mert a templom hegyen állott.

⁵⁵¹⁾ Tarentumot, Nagy Görögországnak ezen kitünő városát, nem is Hercules, hanem az ő utitársa Tara alapította; a költő ezt mintegy kétségbe vonja, ne hogy a virágzó Tarentumot határozottan görög eredetűnek nyilvánítsa.

⁵⁵²⁾ Juno Lacinia temploma az ellenkező oldalon volt a bruttok földén Croton város mellett s a szomszédok által igen nagy tiszteletben tartatott.

nacriai Aetna, s halljuk messziről a tengernek rémitő zúgását, a csapkodott sziklákat s a parton megtöredezett hangokat; föl kavarog a fenék s forrongásba jő a főveny. És szól Anchizes atyám: Ez tehát itten a Charýbdis; ezen szirtekről s borzasztó sziklacsoportokról szólott nekünk Helenus. Meneküljete, társak, a veszélyből s feküdjete gyorsan az evezőknek. Teljesítik a parancsot s Palinurus azonnal balra fordítja a hajónak csikorgó farát; balra tartott az egész csapat az evezőkkel és a szelekkel. Égig emel minket a boltozott hullám s ismét lelapulván a viz a lelkek országába ülepszünk. Háromszor bömböltek a sziklák az üreges szirtek közt; háromszor láttuk megtöretni a hullámot s harmatozni a csillagokat. Ekközben ~~ki-fáradva~~ a szelekkel együtt ~~elnyugászik~~ a nap, s nem ismervén az utat, a cyclopsok ⁵⁶⁹⁾ partjaira ~~hajtunk~~.

570—587. A szelek rohamától menten terül el a nagy kikötő; de rémületes morgással dörög közelben az Aetna, s közben közben fekete felhő ~~tör ki belőle~~ az égre, kavarogva benne a szurokörvény és az izzó parázs, lánggomolyag is emelkedik föl s verdesi a csillagokat; néha sziklákat okád ki s a hegynek megszagattott beleit s a megolvasztott sziklákat torlasztja össze a légben tompa morajjal s fenekében for-

⁵⁶⁹⁾ A cyclopsok voltak Siciliának első lakói, óriási testalkattal bírtak s a monda szerint egy nagy kerek szemök volt a homlok közepén. Nevezetők a κύκλος, kör, és ὄψ, szem, szavaktól vagyon. Vulkánnak szolgái voltak és Jupiter számára kovácsolták a villámokat.

rong. Ugy tartja a hir, hogy Enceladusnak⁵⁷⁸⁾ villám-tól megperzselt testét nyomja ezen teher s ráhengerítettvén az Aetna, a tűznek rémitő tömegét lehelli ki a megrepedezett kéményeken; s valahányszor elfáradva másik oldalára fordul, egész Trinacria megrendül morajjal, s füsttel borítottatik az ég. Ezen éjjel erdők által fedve borzalmas csodajeleket kell látnunk s nem is tudjuk, honnan ered a zugás. Mert nem világítottak a csillagok, se^m nem ragyogott derült kékséggel a sark, hanem fellegek vonták be az eget, s a holdat fogva tartotta az éjnek koromsetétsége.

588—654. És már a következő nap fölkel a hajnalpirral s Aurora elüzte az égről a nedves homályt, midőn hirtelen az erdőkből ismeretlen embernek sajtászerű alakja végképen elaszott arczczal s nyomorúságos öltözetben előlép, s könyörögve a part felé terjeszti kezeit. Vizsgáljuk őt. Utálatos piszok, bozontos szakáll, takarója tüskével megrakva; egyébként pedig görög s hajdan ő is Troja alá küldetett a honi seregben. Ő a mint a trojai öltözetet és fegyvereket messziről meglátta, e látványra némileg meghökkenve kissé megállapodott; de csakhamar a parthoz iramlott sirva s könyörögve: Legyenek tanuim a csillagok, az istenek s az égnek ezen világa, melyet szivok: vigyetek engem magatokkal teucrok, hurczoljatok bármely vidékre. Többet nem kérek. Tudom, hogy egy vagyok a danaok közül s megvallom, hogy én is fegy-

---

⁵⁷⁸⁾ Enceladust, az óriások legnagyobbikát Jupiter villámmal sújtotta s az Aetna hegyet testére hengerítette.

verrel támadtam Trojának isteneire. Miért is, ha oly nagy gonoszságot követtem el irányotokban, vessetek engem a hullámokba s merítsetek a tenger fenekére. Ha csakugyan vesznem kell, emberi kéz által akarok inkább elveszni. Így szólt s térdeinket átölelve, térdein kuszva rimázkodott. Ösztönözzük őt, mondja meg, ki ő, honnan eredett; s vallja meg, minő sors üldözi őtet. Maga Anchizes atyám ^{to katalézi utruj} minden késedelem nélkül ^{a huszeg, a tizen való jele ál} nyújtja jobbját az ifjunak s ezen biztosítással bátorítja fel őt. ^{szívet,} Kit is ^{elhagyni vege a} lovétkezve minden félelmet ^{vagy,} félre ^{volta} indigy szól: ~~Az én hazám~~ Ithaca, utitársa ^{volta} vagyok a szerencsétlen Ulyssesnek, név ^{fe} Achemenides, ^{mitől, háromvan} atyám Adamastus szegény ^{let} — bár ezen sorsban maradtam volna! — ^{szégyen} én is Troja ellen indultam, Társaim, midőn ^{némege} ~~feladlakban~~ ^{elmaradt} ~~eme~~ kegyetlen laklélvél ^{kiűzöt.} megfellegetek, megfélelvezve rólam, a cyclopsnak ⁶¹⁷⁾ rémitő barlangjában ~~itt hagytak~~. A lakhely rothadás-^{ve} sal és véres eledelmaradványokkal borítva, belül sötét, nagy terjedelmű. Maga a cyclops rendkívül magas, a csillagokat érinti — Istenek, óvjátok meg a földet ^{de nem vesztél} ily szörnyetegtől! — ^{de nem vesztél} ~~bire~~ se nézni! ^{de nem vesztél} ~~se vele~~ beszédbe eredni nem lehet. Nyomorultaknak húsával táplálkozik s azoknak fekete vére ^{szűcseli} szárazsá. Magam láttam, midőn közülünk kettőnek testét megragadván iszonyu kezével s a barlang közepén hátrahajolva, a

⁶¹⁷⁾ Polyphemus barlangjában, ki a Sicilia partjaira érkezett Ulysses tizenkét társával együtt fogva tartotta, közülök hatot fölemésztett; de Ulysses őt megvakította, s maga a kosoknak bőrével fedve a barlangból menekült.

gáltatnak s a gyökerestől kitépott füvek táplálnak. Mindenfelé kémlelődve először is ezen hajórajt láttam közeledni a partokhoz. Erre bizni magamat eltökéltem, bármiféle lenne is; elég nekem, ha megszabadulhatok eme kegyetlen néptől. Inkább ti oltsátok ki éltemet a halálnak bármi nemével.

655—691. Alig hogy mondotta ezeket, midőn látjuk a hegy tetejéről magát a pásztort Polyphemust roppant terhével lefelé mozogni nyájai közt s az általa jól ismert partoknak tartani; borzasztó, alakatlan, iszonyu nagyságu szörny, megfosztva szeme világától, kezében levágott fenyőtörzs igazgatja és erősíti lépteit; gyapjas juhok követik őt; ez egyedüli öröme s vigasztalás a nyomoruságban. Midőn a hullámokat érintette és a tengerhez jött, a kiásott szeméből folyó vért mosta le ottan, fogait csikorgatva nyögés közben és már a tenger közepén lépeget, de még a viz nem érintette magas ^{hegyek} ~~hegyeit~~. Mi pedig megrémülve siettetjük távolról a menekülést, befogadván az érdeemes könyörgőt s nagy csendben a köteleket elvágjuk s meggörbbedve egymással versenyző evezőkkel seperjük a tengert. Észrevette ő ezt s a hangok után visszafordította lépteit. De a midőn nem volt hatalmában jobbával megragadni minket, s a joniai hullámokkal megmérközni nem vala képes, iszonyu bőmbőléshez fog, mely megreszketteté a tengert minden hullámaival, megrendült Olaszországnak földje s kanyaruló üregeiben bögött az Aetna. Ámde a cyclopsok faja az erdőből és magas hegyekből fölriasztva rohan a kikötőbe és a partokat ellepi. Ottan szemléljük a torz tekintet-

tel hiában álldogáló aetnahegyi testvéreket, kik magas fejüket feltolják az égbe, borzasztó gyülekezet ez; mint midőn magas csucsokkal az égbe nyúló tölgyek vagy a tobzos cupressusok állanak, mint Jupiternek magas erdeje vagy Diana berke. ^{Sióto társaimat} ⁶⁸²⁾ a rémület ~~öztöni~~ kitekerni a hajóköteleket bármely irányba s kifeszíttni a vitorlákat a kedvező szeleknek.

Ellenkezőleg Helenus tanácsa úgy szól, hogy ne vegyék az utat a Scylla és Charybdis közt, mind a két ut alig kerülheti ki a halál birodalmát; elhatároztatik tehát, hogy fordítsák vissza a vitorlákat. S ime fölkerelkedik Pelorus szorosából az éjszaki szél. Elhaladok Pantagiasnak ⁶⁸⁹⁾ élő sziklából álló torkolata, a megarai öböl s az alatt fekvő Thapsus mellett. Ezeket mutatta nekünk Achemenides, a szerencsétlen Ulyssesnek utitársa, ~~haladva ismét ott, hol már azelőtt belygött.~~ *egyfelől bejár a helyre.*

^{682—691.} A cyclopsok előli menekülés könnyen a Scylla Charibdis felé hajthatta volna a hajókat és így mindenképen bizonyos halálba. Itt azonban nem volt idő a gondolkozásra, a pillanatnyi veszély elől kellett menekülniök, s az épen jókor támadott éjszaki szél mind a két rendbeli veszélyből kimentette őket.

⁶⁸⁹⁾ Pantagias rövid folyó, mely Leontini város alatt a tengerbe ömlik, s torkolatánál mindkét oldalról sziklák közé van foglalva. — Megara városnak a megarai dór gyarmat adott nevet, mely 708. kr. e. Hybla városkában éjszakra Syracuzától telepedett le. — Thapsus róna félsziget, melyet délről a megarai öböl környez.

692—715. A sicániai öböl előtt nyulik a hullám-
 verte Plemyriummal szemközt egy sziget; Ortygiá-
 nak nevezték az elődök. Azt tartja a mondás, miként
 Alpheus, Elis folyója titkos utat keresett magának
 ide a tenger alatt; mely most véled egyesülve Are-
 thusa, a sicíliai hullámokba vegyül. Miként meg vala
 hagyva, e vidéknek hatalmas istenségeit imádjuk; in-
 nen haladnak az álldogáló Helorusnak⁶⁹⁹⁾ kever föld-
 jei mellett. Azután Pachynusnak magas szikláit és ki-
 nyuló fokait horzsoljuk, s a végzet akaratanál fogva
 soha meg nem mozdítható Camerina⁷⁰¹⁾ tűnik fel a
 távolban és a gelai térek s a roppant Gela, így nevez-
 tetve a folyótól. Továbbá a meredek Acragas⁷⁰³⁾ mu-

⁶⁹⁹⁾ Siciliának egy más neve Sicania, Spanyolországnak azon lakóitól, kik oda telepedtek. Plemyrium hegyfok dél-
 ről köríti Syracuzát, Ortygia sziget éjszokról. Ezen sziget
 Dianának vala szentelve, ki Delosnak Ortygia városában szü-
 letett. Alpheus Elis vidékének folyója Peloponnesusban; azt
 tartották róla, hogy a tenger alatt folyik Siciliába s itten Sy-
 racusa mellett Arethusa forrással egyesül.

⁶⁹⁸⁾ Helorus folyó a Pachynum hegyfok fölött, mely
 gyakran kiöntött s a földeket termékenyítette. Ovidius ezen
 vidéket Heloria tempe néven nevezte.

⁷⁰¹⁾ Camerina város Siciliának nyugoti részében. A
 camerinabeliek a város melletti tavat egészségtelen kigőzölgé-
 sei miatt ki akarták száritani egykoron, de Apollo jósdája ezt
 ellenzette. Mivel azonban a jóslatra nem hallgattak, maguk ké-
 szítették utat ellenségeiknek, kik a kiszáritott tónak talaján ha-
 toltak be a városnak megtámadására és elpusztítására. Innen a
 közmondás: megmozgatni Camerinát. Gela rop-
 pant folyónak neveztetik, mert rohanva folyik és örvényeket
 képez.

⁷⁰³⁾ Acragas falakkal körülvett hegy, melyen Agri-

toztatja messziről tágas falait, mely ^{bánor} nemeslelkű lo-
vaknak nemzője volt egykor. Téged is elhagylak ked-
vező szelekkel pálmában dus Selinus, s evezek Lilybae-
umnak rejtett szirtektől kemény ^{zátónyán} - Azután
Drepanum kikötője és örömtelen ⁷⁰⁷⁾ vidéke fogad be
engemet. Itten én, a tenger viharai által annyiszor
zaklatott, fájdalom! elvesztem atyámat Anchizest,
egyedüli vigasztalómat minden bánat- és viszontagság-
ban. Itten válsz meg tőlem a szenvedőtől atyáknak leg-
jobbika, ki hiában menekültél annyi veszélyből! Sem
Helenus a jós, holott sok borzasztót kijelentett, nem
jósolta meg nekem ezen gyászt, sem a kegyetlen Celaeno.
Ez volt a végső munka, hosszú bolygásunknak cél-
pontja. Innen távozót engem partjaitokra hajtott az
isten.

716—719. Aeneas atya egy maga, valameny-
nyen reá figyelve ekképen számlálta elő az istenek ál-
tal rá mért sorsot s mondotta el bolyongásait. Végre
elhallgatott, s bevégezve itten megnyugtatta magát.

---

gentum nagy város állott. Itten tenyészték azon lovak, melyek
az olympiai játékokban oly sokszor arattak győzelmet.

⁷⁰⁷⁾ Drepanumnak homokos terméketlen vidéke és hegy-
foka körül számtalan rejtett szirtekre akadhatni.

⁷¹⁵⁾ Megnyugtatta izgatott kedélyét.

P. VIRGILIUS MARO
AENEIS É-nek
NEGYEDIK KÖNYVE.

TARTALOM.

Aeneas iránti szerelmét bevallja Dido az ő hugának An-nának, kinek tanácsából elhatározza magát a házasságra. Juno is, hogy eltávolítsa Aeneast Olászsországtól, Venussal egyezkedik a szövetség létrehozása érdekében. Aeneas és Dido vadászatra indulnak, miközben Juno hirtelen zivatart támasztván, ők ketten egy barlangba menekülnek, hol a szerencsétlen álházasság végrehajtatik. Jarbas, a getulok királya, Jupiter Ammon fia, Didonak előbbi kérője, megboszankodva azon, hogy a jövevény nálánál többre becsültetett, Jupitert fárasztja panaszai-val, ki is Mercurt Aeneashoz küldi azon határozott parancsral, hogy ott hagyva Afrikát azonnal Italiába siessen. Aeneas a hájózásra titkos készüléteket tesz; a mit gyanítván Dido, könyörgés és könyvek által igyekszik őt marasztani, s még huga által is le akarja őt beszélni szándékáról. Aeneas Mercur által álmában újra megintetve, éjnek idején elvitorlázik. Dido az ő nagy fájdalmában a szent szertartás ürügye alatt emelt máglyára lépvén, saját életét Aeneas kardjával kioltja.

Ellenben ^{hiszen régóta} ^{szályn gond}

1—30. ~~Ámde a királyné már jó ideje gyötörtetve~~
~~a gond által sebet táplál ereiben s emésztetik a titkos~~
~~hív által.~~ Szüntelen lelke előtt lebeg a férfinak sok
erénye, s az ő nemzetségének minden dicsősége; keblébe
vésvé ^{maradott} alakja és beszédje, s a gond nem enged tagjainak édes nyugalmat. (A következő Hajnal Phoebusnak lámpájával világította be a földet s elüzte a nedves homályt az égnek sarkáról, midőn vele együtt érző nővéréhez imígyen szól oktanul: Anna hugom, mily gonosz álmok rémitenek engem kételkedőt! Miféle új vendég jött a mi birtokunkba, mily dicső egy alak, mily bátorlelkű s erőre hatalmas! Ugy hiszem, nem is vaktában, hogy istenektől veszi eredetét; a nemtelen lelket elárulja a félelem. Ah, mennyi viszontagságok által hányattatott! mennyi általa vivott harczokról szólott! Ha nem volna szilárd és változhatlan szándékom, hogy házassági kötelékkel senkihez csatoltatni nem akarok, miután első szerelmemben rászédett a halál ¹⁷⁾, ha nem undorodnám a nyoszolyától és a fáklyától ¹⁸⁾, ezen egy bűn talán erőt venne rajtam. Anna, megvallom ugyanis, szánandó férjemnek Sichaeusnak halála után, hogy a testvérgyilkosság bemocskolta házi isteneinket, egyedül ez hajlitotta meg érzéseimet s ingatta meg lelkemet; mostan ismerek a régi szerelem nyomaira ²³⁾). Ámde azt mondom, sülyedjen

¹⁷⁾ Sichaeus halála által csalódtam a tartós szerelemben.

¹⁸⁾ A romaiaknál fáklyavilág mellett kísérték el a menyasszonyt leendő férjének lakába.

²³⁾ A házassági szövetség vágya újra föléled keblemben.

el inkább alattam a föld, vagy a mindenható atya sujtson le villámával az árnyak közé, az alvilágnak halvány árnyaihoz s annak sötét éjjelébe, mint sem hogy megsértselek téged szemérem, vagy jogaidat lábbal tapodjam. A ki először kapcsolt magához engemet, magával vitte szerelmemet is, tartsa meg tehát s őrizze meg azt a sirban is. Így szólván, sűrű könyei keblére peregtek.

31—53. Anna felele: Oh testvér, kit életemnél is jobban szeretek, egész ifjuságod bánat- és panaszokból álljon s ne ismerjed a kedves magzatokat, Venusnak ajándékait? Azt hiszed, a holtaknak és eltemetett árnyaknak ilyesmire gondja van? Ám legyen: téged a buslakodót meg nem tudtak indítani kérők sem Lybiában, sem azelőtt Tyrusban; megvetetted Jarbast ³⁶⁾ és más főbket, kiket a diadalokban dus Afrika földje nevel, még a valódi szerelem ellen is harcolni akarsz? Nem is gondolsz arra, kiknek földjén telepedtél meg? Egy részről a getulok városai, harczokban győzhetlen nép s féktelenkedő numidák környeznek s a barátságtalan Syrtis; más részről kopárságánál fogva puszta vidék és a dühöngő barkák. Említsem-e a Tyrusból keletkező támadást s fivéred fenyegetéseit? Azt vélem, az istenek oltalma alatt s Juno beleegyezésével irányozták ide futásaikat az iliumi hajók. Minő lesz ezen város s minő birodalom fog itten keletkezni ezen házasság által! a trojai fegyverek segélyével mily nagy-

---

³⁶⁾ Jarbas, a mauritánok királya, háboruval fenyegetve nőül kérte Didot, ki az ajánlatot visszautasította.

szerü tettekkel fog emelkedni a punok dicsősége! Te csak kérd az istenek kegyelmét⁵⁰⁾, s áldozatokat mutatván be, gyakorold a vendégszeretetet s keress okokat a maradásra; míg a vihar és a nedves Orion dul a tengeren, a hajók roncsoltak s a légnek állapota kiállhatatlan.

54—89. Ezen beszéddel a különben is heves lelket szerelemre gyulasztja, reményt öntött az ingadozó kebelbe s előlte a szemérmet. Járják mindjárt a szent helyeket s az oltároknál könyörögnek segélyért; szokás szerint áldoznak válogatott juhokat a törvényhozó Ceresnek⁵⁸⁾, Phoebusnak és Bacchus atyának, de mindenekelőtt Junonak, kinek gondjai közé tartozik a házasság. Maga a szépséges Dido, jobbában tartva a csészét, hófehér tehénnek szarvai közé önti a bort, vagy pedig az istenek szobrai előtt jár a kövér oltárok körül, ismétli napjában az áldozatokat⁶³⁾ s az áldozati barmok fölnyitott belsejét nézdelve a még remegő belrészeket⁶⁴⁾ vizsgálja. Haj a tudatlan jósök!⁶⁵⁾ mit használ az őrzöngőnek a fogadalom, mit a szenthelyek? Megemészti ekközben lágy velőt a láng s titkon sajog-

---

⁵⁰⁾ Dido az ő sulyos álmaiban az istenek ellenkezését vette láthatni.

⁵⁸⁾ Ceres a földmivelés istennője, mely állandó lakokhoz szoktatja az embereket s ez által keletkeznek a törvények.

⁶³⁾ Mivel az áldozatok nem mutattak jót, Dido pedig erőszakolni akarta maga részére a sorsot.

⁶⁴⁾ A remegő belrészek: a szív, tüdő, máj, vese.

⁶⁵⁾ Dido azt hitte, hogy a jósök nem értenek mesterségükhez.

keblében a seb.⁶⁸) Eg a szegény Dido s örvöngve be-
 lyong az egész városban, miként a szarvas találva a
 nyíl által melyet a gondatlantól távol. Kretának ber-
 keiben üldözve fegyverével sújtott a pásztor s nem
 tudva sebében hagyta a repülő vasat; az pedig futva
 beharangolja a dictaei erdőket és berkeket, s oldalába
 szorult a halálhozó nád⁷⁴). Most körülvezeti Aeneást
 a bástyákon s mutogatja sidoni kincsét s a ~~ot befo-~~
 gadó várost. Szólani kezd hozzá s elakad szöve-
 ban. Majd ismét a napl hanyatlásával ismétli a lako-
 mást s Ilium esetét ohajtja újra hallani esztelensé-
 gen s a szólónak ajkain csügg lelke. Azután a mint
 szétmentek s az elhalványuló hold erejti világot s a
 tűnedező csillagzatok álmot ajánlnak, egyedül busong
 az üres hajlékban s az Aeneas által előbb elfoglalt
 pamlagra heveredik. Magában lévén a távollevőnek
 szavait hallja s alakját látja, vagy pedig öleiben tar-
 tóztatja Ascaniust elragadtatva az atyáhozi hasonla-
 tosság által, hogyha talán le tudná győzni a kimond-
 hatatlan szerelmet. Nem emelkednek a megkezdett
 tornyok, nem gyakorolja magát fegyverben az ifjuság,
 nem készíti a kikötőt, nem a hadnak szükséges véd-
 szeret, felbeszákad a munka, a tenyegeto magasságu-
 falak s az égbenyülő készültek.

90—104. A mint észrevette Jupiternek kedves
 felesége, hogy ekképen meg van mérgezve Dido s még
 a hir sem gátolja esztelenségét, ily szavakkal fordul

⁶⁸—⁷⁴) Dido a szarvas, melyet Cupido pásztor lesből
 megsebzett.

Kész
 megall.

bejaj

elvágnak

elha

erő

mag

Venushoz *Juno*: Valóban gyönyörű dicséret-s nagy-
 szerű zsákmány neked és gyermekednek ⁹⁴⁾ s rendki-
 vüli dicsőség, hogy egy nő, rászédetett két istennek
 ravaszsága által. Nem is ~~lelőtem~~ ^{került ki a foglalatomból}, mennyire féltél
 a mi bástyáinktól, s mily gyanuval valál eltelve a di-
 cső Karthago palotái iránt. De mi leszen hát ennek
 vége, vagy mire ^{nyúló ennyire ki a foglalatomból} törekedsz oly nagy névvel? Vagy
 talán örök békét és szilárd házasságot akarunk kötni?
 megvan, a mit óhajtottál: Cég lelkében a szerelmes
 Dido s csontjait általjárja az örjögés. Kormányozzuk
 tehát e népet közösen s egyenlő hatalommal: legyen
~~tehát~~, szolgáljon a phrygiai férjnek s Tyrus népet
 jegyajándokban engedem át neked ^{hát} ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰ ¹⁰⁰¹ ¹⁰⁰² ¹⁰⁰³ ¹⁰⁰⁴ ¹⁰⁰⁵ ¹⁰⁰⁶ ¹⁰⁰⁷ ¹⁰⁰⁸ ¹⁰⁰⁹ ¹⁰¹⁰ ¹⁰¹¹ ¹⁰¹² ¹⁰¹³ ¹⁰¹⁴ ¹⁰¹⁵ ¹⁰¹⁶ ¹⁰¹⁷ ¹⁰¹⁸ ¹⁰¹⁹ ¹⁰²⁰ ¹⁰²¹ ¹⁰²² ¹⁰²³ ¹⁰²⁴ ¹⁰²⁵ ¹⁰²⁶ ¹⁰²⁷ ¹⁰²⁸ ¹⁰²⁹ ¹⁰³⁰ ¹⁰³¹ ¹⁰³² ¹⁰³³ ¹⁰³⁴ ¹⁰³⁵ ¹⁰³⁶ ¹⁰³⁷ ¹⁰³⁸ ¹⁰³⁹ ¹⁰⁴⁰ ¹⁰⁴¹ ¹⁰⁴² ¹⁰⁴³ ¹⁰⁴⁴ ¹⁰⁴⁵ ¹⁰⁴⁶ ¹⁰⁴⁷ ¹⁰⁴⁸ ¹⁰⁴⁹ ¹⁰⁵⁰ ¹⁰⁵¹ ¹⁰⁵² ¹⁰⁵³ ¹⁰⁵⁴ ¹⁰⁵⁵ ¹⁰⁵⁶ ¹⁰⁵⁷ ¹⁰⁵⁸ ¹⁰⁵⁹ ¹⁰⁶⁰ ¹⁰⁶¹ ¹⁰⁶² ¹⁰⁶³ ¹⁰⁶⁴ ¹⁰⁶⁵ ¹⁰⁶⁶ ¹⁰⁶⁷ ¹⁰⁶⁸ ¹⁰⁶⁹ ¹⁰⁷⁰ ¹⁰⁷¹ ¹⁰⁷² ¹⁰⁷³ ¹⁰⁷⁴ ¹⁰⁷⁵ ¹⁰⁷⁶ ¹⁰⁷⁷ ¹⁰⁷⁸ ¹⁰⁷⁹ ¹⁰⁸⁰ ¹⁰⁸¹ ¹⁰⁸² ¹⁰⁸³ ¹⁰⁸⁴ ¹⁰⁸⁵ ¹⁰⁸⁶ ¹⁰⁸⁷ ¹⁰⁸⁸ ¹⁰⁸⁹ ¹⁰⁹⁰ ¹⁰⁹¹ ¹⁰⁹² ¹⁰⁹³ ¹⁰⁹⁴ ¹⁰⁹⁵ ¹⁰⁹⁶ ¹⁰⁹⁷ ¹⁰⁹⁸ ¹⁰⁹⁹ ¹¹⁰⁰ ¹¹⁰¹ ¹¹⁰² ¹¹⁰³ ¹¹⁰⁴ ¹¹⁰⁵ ¹¹⁰⁶ ¹¹⁰⁷ ¹¹⁰⁸ ¹¹⁰⁹ ¹¹¹⁰ ¹¹¹¹ ¹¹¹² ¹¹¹³ ¹¹¹⁴ ¹¹¹⁵ ¹¹¹⁶ ¹¹¹⁷ ¹¹¹⁸ ¹¹¹⁹ ¹¹²⁰ ¹¹²¹ ¹¹²² ¹¹²³ ¹¹²⁴ ¹¹²⁵ ¹¹²⁶ ¹¹²⁷ ¹¹²⁸ ¹¹²⁹ ¹¹³⁰ ¹¹³¹ ¹¹³² ¹¹³³ ¹¹³⁴ ¹¹³⁵ ¹¹³⁶ ¹¹³⁷ ¹¹³⁸ ¹¹³⁹ ¹¹⁴⁰ ¹¹⁴¹ ¹¹⁴² ¹¹⁴³ ¹¹⁴⁴ ¹¹⁴⁵ ¹¹⁴⁶ ¹¹⁴⁷ ¹¹⁴⁸ ¹¹⁴⁹ ¹¹⁵⁰ ¹¹⁵¹ ¹¹⁵² ¹¹⁵³ ¹¹⁵⁴ ¹¹⁵⁵ ¹¹⁵⁶ ¹¹⁵⁷ ¹¹⁵⁸ ¹¹⁵⁹ ¹¹⁶⁰ ¹¹⁶¹ ¹¹⁶² ¹¹⁶³ ¹¹⁶⁴ ¹¹⁶⁵ ¹¹⁶⁶ ¹¹⁶⁷ ¹¹⁶⁸ ¹¹⁶⁹ ¹¹⁷⁰ ¹¹⁷¹ ¹¹⁷² ¹¹⁷³ ¹¹⁷⁴ ¹¹⁷⁵ ¹¹⁷⁶ ¹¹⁷⁷ ¹¹⁷⁸ ¹¹⁷⁹ ¹¹⁸⁰ ¹¹⁸¹ ¹¹⁸² ¹¹⁸³ ¹¹⁸⁴ ¹¹⁸⁵ ¹¹⁸⁶ ¹¹⁸⁷ ¹¹⁸⁸ ¹¹⁸⁹ ¹¹⁹⁰ ¹¹⁹¹ ¹¹⁹² ¹¹⁹³ ¹¹⁹⁴ ¹¹⁹⁵ ¹¹⁹⁶ ¹¹⁹⁷ ¹¹⁹⁸ ¹¹⁹⁹ ¹²⁰⁰ ¹²⁰¹ ¹²⁰² ¹²⁰³ ¹²⁰⁴ ¹²⁰⁵ ¹²⁰⁶ ¹²⁰⁷ ¹²⁰⁸ ¹²⁰⁹ ¹²¹⁰ ¹²¹¹ ¹²¹² ¹²¹³ ¹²¹⁴ ¹²¹⁵ ¹²¹⁶ ¹²¹⁷ ¹²¹⁸ ¹²¹⁹ ¹²²⁰ ¹²²¹ ¹²²² ¹²²³ ¹²²⁴ ¹²²⁵ ¹²²⁶ ¹²²⁷ ¹²²⁸ ¹²²⁹ ¹²³⁰ ¹²³¹ ¹²³² ¹²³³ ¹²³⁴ ¹²³⁵ ¹²³⁶ ¹²³⁷ ¹²³⁸ ¹²³⁹ ¹²⁴⁰ ¹²⁴¹ ¹²⁴² ¹²⁴³ ¹²⁴⁴ ¹²⁴⁵ ¹²⁴⁶ ¹²⁴⁷ ¹²⁴⁸ ¹²⁴⁹ ¹²⁵⁰ ¹²⁵¹ ¹²⁵² ¹²⁵³ ¹²⁵⁴ ¹²⁵⁵ ¹²⁵⁶ ¹²⁵⁷ ¹²⁵⁸ ¹²⁵⁹ ¹²⁶⁰ ¹²⁶¹ ¹²⁶² ¹²⁶³ ¹²⁶⁴ ¹²⁶⁵ ¹²⁶⁶ ¹²⁶⁷ ¹²⁶⁸ ¹²⁶⁹ ¹²⁷⁰ ¹²⁷¹ ¹²⁷² ¹²⁷³ ¹²⁷⁴ ¹²⁷⁵ ¹²⁷⁶ ¹²⁷⁷ ¹²⁷⁸ ¹²⁷⁹ ¹²⁸⁰ ¹²⁸¹ ¹²⁸² ¹²⁸³ ¹²⁸⁴ ¹²⁸⁵ ¹²⁸⁶ ¹²⁸⁷ ¹²⁸⁸ ¹²⁸⁹ ¹²⁹⁰ ¹²⁹¹ ¹²⁹² ¹²⁹³ ¹²⁹⁴ ¹²⁹⁵ ¹²⁹⁶ ¹²⁹⁷ ¹²⁹⁸ ¹²⁹⁹ ¹³⁰⁰ ¹³⁰¹ ¹³⁰² ¹³⁰³ ¹³⁰⁴ ¹³⁰⁵ ¹³⁰⁶ ¹³⁰⁷ ¹³⁰⁸ ¹³⁰⁹ ¹³¹⁰ ¹³¹¹ ¹³¹² ¹³¹³ ¹³¹⁴ ¹³¹⁵ ¹³¹⁶ ¹³¹⁷ ¹³¹⁸ ¹³¹⁹ ¹³²⁰ ¹³²¹ ¹³²² ¹³²³ ¹³²⁴ ¹³²⁵ ¹³²⁶ ¹³²⁷ ¹³²⁸ ¹³²⁹ ¹³³⁰ ¹³³¹ ¹³³² ¹³³³ ¹³³⁴ ¹³³⁵ ¹³³⁶ ¹³³⁷ ¹³³⁸ ¹³³⁹ ¹³⁴⁰ ¹³⁴¹ ¹³⁴² ¹³⁴³ ¹³⁴⁴ ¹³⁴⁵ ¹³⁴⁶ ¹³⁴⁷ ¹³⁴⁸ ¹³⁴⁹ ¹³⁵⁰ ¹³⁵¹ ¹³⁵² ¹³⁵³ ¹³⁵⁴ ¹³⁵⁵ ¹³⁵⁶ ¹³⁵⁷ ¹³⁵⁸ ¹³⁵⁹ ¹³⁶⁰ ¹³⁶¹ ¹³⁶² ¹³⁶³ ¹³⁶⁴ ¹³⁶⁵ ¹³⁶⁶ ¹³⁶⁷ ¹³⁶⁸ ¹³⁶⁹ ¹³⁷⁰ ¹³⁷¹ ¹³⁷² ¹³⁷³ ¹³⁷⁴ ¹³⁷⁵ ¹³⁷⁶ ¹³⁷⁷ ¹³⁷⁸ ¹³⁷⁹ ¹³⁸⁰ ¹³⁸¹ ¹³⁸² ¹³⁸³ ¹³⁸⁴ ¹³⁸⁵ ¹³⁸⁶ ¹³⁸⁷ ¹³⁸⁸ ¹³⁸⁹ ¹³⁹⁰ ¹³⁹¹ ¹³⁹² ¹³⁹³ ¹³⁹⁴ ¹³⁹⁵ ¹³⁹⁶ ¹³⁹⁷ ¹³⁹⁸ ¹³⁹⁹ ¹⁴⁰⁰ ¹⁴⁰¹ ¹⁴⁰² ¹⁴⁰³ ¹⁴⁰⁴ ¹⁴⁰⁵ ¹⁴⁰⁶ ¹⁴⁰⁷ ¹⁴⁰⁸ ¹⁴⁰⁹ ¹⁴¹⁰ ¹⁴¹¹ ¹⁴¹² ¹⁴¹³ ¹⁴¹⁴ ¹⁴¹⁵ ¹⁴¹⁶ ¹⁴¹⁷ ¹⁴¹⁸ ¹⁴¹⁹ ¹⁴²⁰ ¹⁴²¹ ¹⁴²² ¹⁴²³ ¹⁴²⁴ ¹⁴²⁵ ¹⁴²⁶ ¹⁴²⁷ ¹⁴²⁸ ¹⁴²⁹ ¹⁴³⁰ ¹⁴³¹ ¹⁴³² ¹⁴³³ ¹⁴³⁴ ¹⁴³⁵ ¹⁴³⁶ ¹⁴³⁷ ¹⁴³⁸ ¹⁴³⁹ ¹⁴⁴⁰ ¹⁴⁴¹ ¹⁴⁴² ¹⁴⁴³ ¹⁴⁴⁴ ¹⁴⁴⁵ ¹⁴⁴⁶ ¹⁴⁴⁷ ¹⁴⁴⁸ ¹⁴⁴⁹ ¹⁴⁵⁰ ¹⁴⁵¹ ¹⁴⁵² ¹⁴⁵³ ¹⁴⁵⁴ ¹⁴⁵⁵ ¹⁴⁵⁶ ¹⁴⁵⁷ ¹⁴⁵⁸ ¹⁴⁵⁹ ¹⁴⁶⁰ ¹⁴⁶¹ ¹⁴⁶² ¹⁴⁶³ ¹⁴⁶⁴ ¹⁴⁶⁵ ¹⁴⁶⁶ ¹⁴⁶⁷ ¹⁴⁶⁸ ¹⁴⁶⁹ ¹⁴⁷⁰ ¹⁴⁷¹ ¹⁴⁷² ¹⁴⁷³ ¹⁴⁷⁴ ¹⁴⁷⁵ ¹⁴⁷⁶ ¹⁴⁷⁷ ¹⁴⁷⁸ ¹⁴⁷⁹ ¹⁴⁸⁰ ¹⁴⁸¹ ¹⁴⁸² ¹⁴⁸³ ¹⁴⁸⁴ ¹⁴⁸⁵ ¹⁴⁸⁶ ¹⁴⁸⁷ ¹⁴⁸⁸ ¹⁴⁸⁹ ¹⁴⁹⁰ ¹⁴⁹¹ ¹⁴⁹² ¹⁴⁹³

tan ¹¹⁹⁾ fölkel és sugaraival földeriti a világot. Én majd, midőn a lovasok száguldoznak s bekeritik hálóval az erdőt, jéggel vegyes barna felhőt bocsátok rájuk s megrenditem az egész levegőt dörgéssel. Szétfutnak majd a kísérek és sötét éj borítja el őket; Dido és a trojai hős ugyanegy barlangba fognak menekülni. Ott leszek én ¹²⁰⁾ ha biztos vagyok a te beleegyezésedről, összeadom őket s birtokába bocsátom. Ez leszen a megnyegző. Nem ellenkezve Venus beleegyezett s a kigondolt cselfogáson mosolygott.

129—159. Kikelt már az oceánból a Hajnal. A mint a nap serénye látszott, tolong a kapuknál a válogatott ifjuság; ritka s nagyobb hálók, széles hegyű kópják (vitetnek), rohannak a lovag massylok ¹³²⁾ s a szagláló ebcsoport. A szóbájában késedelmező királynéra várakoznak a küszöbnél a pun főurak; készen áll az arannyal és biborral diszitett paripa s rágja keményen a tajtétkzó zabolyát. Végre előlép nagy kísérettel környezve, tarka szegélyzetű sidoni ¹³⁷⁾ köntösbe öltözve. Tegze arany; haját aranykötélék tartja össze; s bibor köntösét aranykapocs foglalja együvé. Előállanak szinte a trojai vendégek s az örvendező Julus. Maga a mindenek közt kitünő Aeneas társul csatlakozik csapatával együtt. A minő Apollo, midőn téli la-

¹¹⁹⁾ Titan a Nap, mint Hyperion Titannak fia.

¹²⁰⁾ Mert jól tudta, hogy a végzet e tervet meg fogja hiúsítani.

¹³²⁾ Massylok, a numidák egy törzse, költőileg általában az afrikaiak helyett említettnek.

¹³⁷⁾ Sidoni köntös annyi mint biborköntös.

kát Lyciát ¹⁴³⁾ s a Xanthus folyót odahagyva az anyai Delost látogatja meg, s megujítja az ünnepélyeket és kretaiak, dryopok, pettegetett agathyrsok vegyesen örvendenek az oltárok körül; ő maga a Cynthus bércein lépdel s lengő haját gyenge ággal koszoruzza s aranyba foglalja, a nyilvesszők megzördülnek vállán: épen oly méltósággal lépdelt Aeneas; annyi kellem tükröződött fenséges alakján. Miután elértek a hegyek magasára, s a vadak járhatatlan tanyáira, ime a vad zergék herohanva a sziklacsucsookról futnak a hegyoldalban; más részről a szarvasok végig futnak a nyílt téren s porfelleget verő csordákba egyesülnek s törnek elő a hegyekből. Az ifju Ascanius a völgyekben sarkantyuzza nemes paripáját, s majd ezeket, majd azokat előzi meg vágdatva s azt óhajtja, hogy a tehetetlen vadállatok közt tájtétkzó vadkannal találkozhassék, vagy rőt oroszlán mutassa magát a hegyen.

160—172. Ekközben nagy moraj keletkezik a légben; beáll a jéggel vegyes zápor; a pun kíséret, trojai ifjuság s Venusnak dardani unokája szanaszét hajlékokat keresnek félelmökben a vidéken; zuhannak a hegyekről a vizek. Dido és a trojai hős ugyanegy barlangba menekülnek. A Föld és Juno nászasszony azonnal jelt adnak; ézikáztak a villámok, szándékos

---

¹⁴³⁾ Apollo télen Patarában, Lyciának egy városában lakott a Xanthus folyó mellett, nyáron pedig Delosban. Nyenkor távoli vidékekről jöttek az idegenek az ünnepélyekre, a dryopok Parnassus mellékéről Doris tartományból, az agathyrsok szittya népség.

tanu volt a lég s ujongattak a hegytetőkön a nymphák ¹⁶⁸⁾. Ez a nap volt okfeje a kárhozatnak s minden nyomornak; nem törődik már Dido az illedelemmel és a hirrel, nem is tartja törvénytellennek az ő szerelmét; házasságnak, nevezi; ezen elnevezéssel takargatja bűnét.) *Bejárja*

173—197. Repül azonnal a Hir Lybiának nagy városain keresztül, a hir, melynél gyorsabb ⁶⁰¹ ~~egéssz~~ ^{kegyetlen} ~~nincsen a világon~~; ~~rendkívül mozgékonysággal~~ ^{széles léptékekkel} ~~vább halad, annál nagyobb erővel~~ ^{széles léptékekkel} ~~kezdetben kicsi~~ a félelem miatt; csakhamar fölnyulik az égbe, ~~lábait~~ a földön járnak s fejét elrejtik a felhők. ~~Ötö~~ az anya Föld, ~~megharagudván~~ az istenekre, mint mondják, utoljára szülte nővérül Coeus és Enceladus ¹⁷⁹⁾ mellé, gyors lábakkal és ~~szárnyakkal~~ ^{széles léptékekkel}, mint borzasztó ~~roppant~~ szörnyeteget, kinek a mennyi toll van a testén, annyi szem ~~örkődik~~ ^{hamulando esodateny} azok alatt, annyi nyelv van, annyi szája beszél, annyi fülét hegyez. Éjjel repül az ég közepén s a földnek árnyékában, ~~csikorgogva~~ ^{széles léptékekkel} ~~nem is enged edes álom szeméinek~~; nappal ~~örkődve üldöget~~ a lakházak tetején vagy magas tornyokon s rémületben ~~tartja~~ ^{széles léptékekkel} nagy városokat, ép oly ~~makroszál magorzi a házingságon~~ ^{széles léptékekkel} és a gonoszságot ~~mint hirdeti az igazat~~. ~~Ekkor is sokféle beszédet~~ ^{széles léptékekkel} ~~hí~~

¹⁶⁸⁾ Az Aether mint vőfél a fáklyák helyett villámokat csóvál; a nymphák ujongatása a mennyegzői dal.

¹⁷⁹⁾ Coeus és Enceladus gigasok voltak, kik hegyeket hegyekre halmozva Jupiter ellen viseltek háborút, általa azonban a Tartarusba sujtattak, miért anyjok a föld nagyon haragudott.

tett a népek közé örvendezve s való^t és valótlant^t dol-
 gokat egyformán ^{üdvözölt}: hogy eljött a trojai vérből
 eredett Aeneas, kit a szép Dido férjének méltóztak
 választani; most, kéjteljesben töltik ^{éjjelt} az egész
 telet, megfélekezve ^{népekről} s öcsmány, szerelmebe
 merültek. A rut istennő ilyen ^{áldást} ad/széliiben az
 emberek ^{ajkára}. S csakhamar Jarbas királyhoz ve-
 szti utját, lángra gyújtja lelkét szayaival s fokozza ha-
 ragját.

198—218. Ez Hammontól s az elragadott Gara-
 mantisnymphától származván, messze terjedő orszá-
 gában száz roppant templomot s annyi oltárt emelt
 Jupiternek, s az örök tüzet szentelte neki mint folyto-
 nos isteni tiszteletet; s a barmoknak vérétől ázott a
 föld s a kűszöbökön diszlettek a különféle koszoruk.
 És ő mintegy eszét veszve s a kegyetlen hir hallattára
 fölgyuladva, mint mondják az oltárok előtt az iste-
 neknek szemeláttára, fölemelt kezekkel igen sokat kö-
 nyörgött Jupiterhez ily módon: Mindenható Jupiter,
 kinek tiszteletére mostan a tarka pamlagokon étkező
 mór nép folytatja Bacchus nedvét, nézni tudod ezen
 dolgokat? vajjon atyám, midőn a villámokat szórod,
 nem is kell tőled félnünk, s a fellegek vak tüzei ²⁰⁹⁾ ré-

¹⁹⁸⁾ Hammon lybiai istenség neve, melyet a görögök és
 romaiak Jupiterrel azonosítottak. Hires jósdája és temploma
 volt. Eredetét Bacchusnak tulajdonítják, ki midőn Lybia pusztaságain járt, szarvával egy kos forrást mutatott neki, s ezt ő
 Jupiter atyának tartván, kosfejű Jupiternek emelt templomot.
 A garamantok Afrika beljében laktak délre a nagy Syrtistől.

²⁰⁹⁾ Azon villámok, melyek esetlegesen majd a bűnösö-
 ket, majd az ártatlanokat sújtják.

az egész világot hatalmába kerítse ²³¹). Ha még ennyi dicsőség sem gyulasztja föl őt, és saját javáért fáradozni restell, atya létféle Ascaniustól irigyli Romavárosát? Mi a szándéka? vagy minő reményben időzik ellenséges nép között, nem is gondol az ausoni utódokra s a laviniumi birtokra? Hajórá vele! ezt akarom; ez az én izenetem hozzá.

238—278. Így szólott. Az pedig felséges atyja parancsának engedelmeskedni készült; s először is arany bokaszárnyait kötözi lábára, melyek őt a repület akár a tengerek, akár a föld fölött szélsébeességgel viszik; azután botjához nyúl ²⁴²), melylyel ő a halvány lelküket előszólítja az orcusból, másokat a sötét tartarusba vetle, álmot bocsát vagy elűz, s ²⁴³ lezárja ismét a szemeket halállal. Azzal elhatva kergeti a szeleket s áthatítja a zavaros fellegeket, s már repülve megpillantja csúcsát és meredek oldalait a kemény Atlasnak ²⁴⁷), mely tetejével az eget támogatja, melynek fenyüvel borított fejét szünet nélkül környezik a terhes felhők; csapkodják a szelek és a zápor; vállait hó borítja; az öregnek állából folyók szakadnak alá s jégcsapokból áll-irtózatós szakállá. Itten állapotott meg egyenle-

²³¹) Értve itten késő unokáit, kik azt véghezviendik.

²⁴²) Mercur botja körül két kígyó tekerőzik, mert midőn Apollótól kapott botját két egymásra törő kígyó közé vette, ezek tüstént megszélidültek. Ennélfogva a béke jelvénye gyanánt tekintetett eme bot.

²⁴⁷) Atlas Afrikának legnagyobb hegye, melynek csúcsa mindig hóval borítottatik. Ugy mondják, hogy Atlas, Mauritania királya változott el hegyre, ki mivel a csillagjóslatban igen jártas volt, az mondatott róla, hogy az eget tartja válláival.

tés röptében Cyllenius ²⁵²); innen egész testével lebo-
csátkozott gyorsan a vizekre, hasonlóan a madárhoz,
mely a partok- s a halakban dus (szirtek körül alatt
repül közel a tengerhez. Épen úgy repült az ég és föld
között Lybiának homokos partjai felé s hasította a
szeleket az anyai nagyatyától jövő, cylleni gyermek.
A mint szárnyas lábaival a ^{magyar nyelvű} házakat érintette, Aeneas
látta, mint épít várakat s igazittatja az épületeket.
^{Épít} jaspissal kirakott kardot viselt, tyrusi bibortól
lángolt vállairól lefolyó ^{lánytű} kettős-togája, a melyeket a
dus Dido adott neki ajándékba s finom arannyal hi-
mezte a kelmét. Azonnal neki ront: Te mostan a ha-
talmos Karthagonak alapjait rakod s nőnek hódolva
szép várost emelsz? ugyancsak megfélemléztél néped-
ről és saját ügyeidről! Maga az istenek királya, ki az
 eget és földet forgatja hatalmával, küldött engem a fé-
nyes Olympról; ő maga parancsolt reám, hogy repülve
hozzam neked ez üzenetet: Mi a szándékod? vagy minő
reményben vesztegeted az időt Lybia földén? Ha még
annyi dicsőség sem tud megindítani s magad javáért
restelsz fáradozni, tekintsd legalább a növekedő Asca-
niust s örökösödnek Julusnak reményeit, ^{reált} kife Italia
uralma s a romai birtok ^{várakozik} vára. Ekképen szólva
Mercur, ^{el} beszédje közben elvonta magát a halandó sze-
mek elől s elenyészett a ^{vékony} levegőben.

279—295. Aeneas e látványra szinte esztét vesz-
tette, fölborzadt haja rémültében s torkán akadt a
szó. Most már menekülni vágyik s itt hagyni a kedves

²⁵²) Mercur Cyllene hegyen Arcadiában született Májától.

vidéket, megrémülve az isteneknek ezen intése- és parancsától. De mit tegyen? miképen bátorkodjék nyilatkozni a szenvedélyes királynénak? hogyan kezdje. Lelkében hirtelen majd ide majd oda hajlik, mindenképen forgatja eszt, s minden irányban. Fontolgatás közben legjobbnak találta ezen tervet: Hivatja Mnestheust, Sergestust s a vitéz Cloanthust, hogy titkon készítsék föl a hajókat, gyűjtsék össze a társakat a parton, készítsék elő a fegyvereket s mindezen változásnak okáról mélyen hallgassanak; ő azalatt, midőn a szelid Dido nem is gyanítja s a nagy szerelemnek fölbomlásától legkevésbé fél, meg fogja kísértetni a közeledést, mikor értekezhetik vele legkényelmesebben s miként végezhet vele legbiztosabban. Készséggel engedelmeskednek a paráncsnak valamennyen s teljesítik a mondottakat.

296—304. Ámde a királyné — ki is szedhetné rá a szerelmest? — gyanította már a ravaszságot, s a bekövetkezendő mozgalmakat azonnal megtudta, mindentől rettegvé, bár mily biztos volt is. Ugyanazon istentelen hír vitté el hozzá is a szenvedélyeshez, hogy a hajók szereltetnek s távozás lesz következése. Örjög esztelenül s dühöngve futkossa be az egész várost, miként az ünnepély megnyiltával fölizgatott Thyias³⁰²⁾, midőn Bacchust hallván, a harmadéves

³⁰²⁾ A thyadok Bacchusnak nőkötvetői. Thebában minden harmad évben tartattak Bacchus ünnepei éjjel a közel Cithaeron hegyen. Az ünnep kezdetével megnyiltak a templomok s a szent edények előhozattak (sacra commovebantur). Azután következett a kiáltás: Jo Bacchus! s ekkor előro-

vigilom ösztönzi őt s lármával hívja őt éjjel Cithae-
ron. Végre ő maga szólítja meg Aeneast ily szavakkal:
305—330. Azt hitted, hitszegő, hogy eltűnkol-
hatsz előttem ennyi gonoszságot s szó nélkül távoz-
hatsz az én országomból? Nem tartóztat téged az én
szerelmem, az egykoron adott ~~szó~~, sem a kegyetlen
halállal elveszendő Dido? Sőt még télnek idején ké-
szíted a hajókat és az éjszaki szél borzalmi között
akarsz vitorlázni a tengeren; kegyetlen? Vajjon ha
nem idegen földet és ismeretlen telepeket keresnél s
Troja a régi még állana, a viharzó tengeren fognál
Trojába vitorlázni? Tőlem akarsz menekülni? Ezen
könyekre s a te jobboldra, miután magamnak már
nyomorultnak egyebet sem tartottam fenn, a mi szö-
vetségünkre s megkezdett mennyegzőnkre ³¹⁶⁾ kérlek,
ha van egy kevés érdemem előtted, vagy ha valami
tőlem kedves volt neked, könyörülj meg hanyatló csa-
ládomon, s ha még van helye a könyörgésnek, kér-
lek, változtasd meg ezen szándékot. (Miattad gyűlöl-
nek engem Lybia népei s a nomadok ³²⁰⁾ királyai, ha-
ragusznak rám a tyrusiak; ugyancsak te miattad vesz-
tettem el a szemérmem s jó híremet, a mi által egye-
dül juthattam az égbe. Kire hagysz engem haldoklót
kedves vendég? Hisz csakis ezen név maradt fenn a

hantak a bacchansnők, thyiadok vagy máskép maenadok szar-
vasborju bőrébe öltözve s a thyrsust csóvalva és kézi dobot
verve siettek a hegyre.

³¹⁶⁾ A titkos szerelmi szövetségre, melyből azután a tör-
vényes házasságnak kelle válni.

³²⁰⁾ A nomadok másként numidák.

férjből. De mire várok? talán arra, hogy testvérem Pygmalion rontsa le falaimat, vagy a gaetuli Jarbas hurczoljon el magával mint foglyot? Vajha ezen távozás előtt csak egy magzatot nyerhettem volna tőled, vajha egy kised Aeneas játszadoznék körülöttem, ki a te képmásod volna, nem vélném magamat annyira megcsalattott- és elhagyatottnak.)

331—361. Igy szólt. Ő pedig Jupiter parancsa szerint semmi megindulást nem árult el szemeivel s erőszakkal nyomta el keblének érzelmeit. Végre keveset szólott: Én ugyan, királyné, soha sem fogom tagadni, hogy igen sok előttem a te érdemed, a mit csak szóval elmondani képes vagy; s ~~kedves~~ ^{kedves} dolog ~~lesz~~ ^{lesz} ~~nekem megemlékezni~~ ^{Elissáról, mig csak eszem} ~~mel~~ ^{mel} ~~birok,~~ ^{mel} ~~mig az élető erő mozgatja tagjaimat.~~ ^{mel} ~~A dolog érdemében egynémit szólok.~~ ^{mel} ~~Ne gondold azt,~~ ^{mel} ~~hogy távozásomat titkolni szándékoztam előtted,~~ ^{mel} ~~nem is követeltem magának a férjnek-jogait,~~ ^{mel} ~~nem is ezen szövetség megkötése végett jöttem én ide.~~ ^{mel} ~~Hogy ha a sors azt engedné nekem, hogy saját akaratom szerint töltsen ~~életemet~~ ^{életemet} s intézhessem ügyeimet, mindenekelőtt Troja városát s kedveseimnek emlékét tartanám tiszteletben, állanának Priamusnak fényes palotái s azon lettem volna, hogy fölépítem újra Pergamvárt a legyőzötteknek. Gryneus Apollo ³⁴⁵) azonban s a lyciai jóslatok rám, parancsoltak, hogy nagy~~

³⁴⁵) Grynium város mellett Aeolia partjain Kis-Ásiában Apollonak híres temploma és régi jósdája volt. A lyciai jóslatok Apollonak patarai jósdájából kerültek ki, s ezen jósdá a delphii jósdával vetélkedett.

Italiát keressem föl; ez az én szerelmem, ez az én hazám. Hogy ha téged pünnöt Karthago varai s a lybiai városnak szemlélete köt lé, miképen irigyelhetéd azt, hogy a teucrok Ausonia földén telepedjék meg? Nekünk is szabad idegen országokat keresni. Engemet, valahányszor az éj nedves homálylyal borítja a földet, valahányszor a csillagok nagygni kezdenek, Anchizes atyámnak komor arcza figyelmeztet és rémit álomban; engemet Ascanius gyermek s a kedves teremtesen elkövetett sérelem ösztönöz, kit Hesperianak uralmától és, a végzet által kijelölt birtoktól fosztok meg. Most is épen az istenek hirnöke, küldve maga Jupiter által — mindkettőnknek lelkére mondom — a ritka légben hozta a parancsot; magam láttam az istent, ki ragyogó fényben lépett a falak közé s tulajdon füleimmel hallottam szavait. Szünfel meg háborítani engem és magadat eme panaszokkal; nem magam szántából keresem föl Italiát.

362—392. Az ekképen szólót folytonos megvetéssel nézi, mindenfelé forgatva szemeit, végig méregeti őt titkos pillantásokkal s haragjában imigy szól: Nem volt istennő a te anyád s Dardanus nem a te ősöd, hitszegő; hanem a vad szirtekkal borzasztos Kaukaszus szült téged s Hyrcania³⁶⁷⁾ tigrisei nyujtották neked emlőiket. De miért is titkoljam haragomat, vagy mind keményebb sorsot várhatok? Vajjon megilletődött a mi könyeinkre, vajjon szemeiben mutatko-

³⁶⁷⁾ Hyrcania Parthiának része hajdan a Kaspi-tenger mellett nem messze a Kaukaszustól, hol párduczok és tigrisek tanyáznak.

zott a szelidség ³⁶⁹)? megindulva fakadt-e könyekre, vagy megkönyörült-e azon, ki ötet szereti? ³⁶⁹ Mihez fog-
jak? Már sem a felséges Juno, sem Saturnus atya nem nézi e dolgokat kedvező szemekkel. Nincs már kiben bizni. A partra vetettet, mindenben szükölködöt befogadtam s részesevé tettem őt az uralomnak, ³⁶⁹ meg-
tartottam hajóit s kiragadtam a halálból társait. Ah! erőt vesznek rajtam a furiák! ³⁶⁹ Egyszer a jós Apollo a lyciai jóslatok, majd ismét az isteneknek maga Jupiter által küldött hírnöke hozza a kegyetlen parancsot az égből. ³⁶⁹ Hiszen nincs is egyéb dolga a mennybelieknek, csak ezen egy gond zavarja nyugalmodat. Nem tartóztatlak, nem is czáfolgatom szavaidat; ³⁶⁹ rajta, vitorlázz Italiába, keress országokat tengereken. Biz-
ton hiszem ugyanis, ha ³⁶⁹ van még ³⁶⁹ Itáliában a kegyes isteneknek, el fogod venni büntetésedet s gyakran fogod nevénel említeni Didot. Még a távolból is üldözni foglak komor lángokkal ³⁶⁹) s midőn majd a fagyasztó halál elválasztotta a testet a lélektől, árnyék gyanánt foglak kísérni mindenütt. ³⁶⁹ Meglátsz tetteidert gonosz. Meg fogom hallani s ennek hirtelje eljut hozzám az alvilági árnyak közé. Ezen szavakkal félbeszakítja beszédét, s fájdalomában kerüli a világosságot, szem elől távozik s magára hagyja Aeneast, ki sokat nem bátorodott ³⁹⁰). mondani és sokat készült volt mondani. Támogatják őt a szolgálók s roskadozó tagjait márványteremben nyoszolyára helyezik.

³⁶⁹) Itt már Dido harmadik személyben beszél Aeneásról.

³⁸⁴) Mint valóságos furia.

³⁹⁰) Mert nem akarta Dido haragját fokozni.

hajósnép a hajók hátuljára koszorukat tűzött. Ha én ennyi fájdalmat előre gyanithattam volna, el is fog-nám azt, hugom, viselni. Tedd meg értem nyomorult-ért, Anna, azt az egyet; mert az a hitszegő egyedül tégedet tisztelt, veled szokta volt közölni titkos gondolatait; te tudtad egyedül az időt, mikor lehetett hozzá közeledni; menj hugom s szólj könyörögve a gőgös ellenséghez: Nem szövötkeztem én a danaokkal Aulisban ⁴²⁶⁾ a trojai nép felforgatására, nem küldöttem hajókat Troja ellen, se atyjának, Anchizesnek hamvait és árnyát meg nem sértettem; miért irtózik befogadni kemény füleibe az én szavaimat? hová rohan? tegye meg azon végszivességet a szegény szerető nőnek: várja be a biztosabb elutazást, a kedvező szeleket. Nem kívánom már tőle a régi házassági viszonyt, melyet elárult, sem azt, hogy a szép Latiumot nélkülözze, s mondjon le annak birtokáról; kevés időt kérek s várakozást, míg lecsillapul esztelenségem, míg sorsom erőt véve rajtam hozzá fog szoktatni ezen fájdalomhoz. Kérjed őt e végszivességre — könyörülj testvéreden; — s ha ezt megnyerhetem tőle, halálommal is meghálálva bocsátom el őt.

437—449. Ily szavakkal könyörgött s ezen panaszos szavakat vitte hirül több izben. Ámde ő semmiféle panaszra meg nem indul s kérlelhetlen marad; nem engedi a végzet s megtompítja Aeneasnak készséges füleit az isten. S valamint a százados erőben büszkélkedő tölgyet majd egy, majd más olralról igye-

⁴²⁶⁾ Aulis Boeotia kikötője, hol a Troja ellen felkészült görögök hajói összegyülekeztek.

keznek kiforgatni gyökereiből fűválmaikkal a havasi éjszaki szelek; hallatszik a csikorgás s megrendülve a törzs a magas galyak elterülnek a földön; maga a tölgy a szirteken akad meg s a mennyire nyulik tetejével az égbe, annyira halad lefelé gyökerével a tartarusba: szintugy a hős dögéttetik minden oldalról az unszoló beszédek által s nagy lelkében fájdalmat érez; ámde lelké meg nem ingatható, könnyei hasztalan folyának.

450—473. Ekkor a végzet által megrémült szerencsétlen Didó halálát óhajtja; terhére van már látni az égnek boltozatát. Hogy szándékát még inkább végrehajtsa s az élettől megváljon, midőn a tömjéntől illatozó oltárookra áldozatot rakott, borzasztó dolgot látott, ugymint feketélléni a szent nedvet ⁴⁵⁴) s piszkos vérré változni a kiöntött bort. E csodatényt senkinek sem mondotta el, még testvérének sem. Volt még palotájában egy márványszentély hajdani férje emlékének, a melyet ő különös tiszteletben tartott, fehér gyapjuszalagokkal és ünnepélyes galyakkal díszített föl. Ugy tetszett neki, hogy férjének szavait hallja innen, ki őt néven szólította, midőn a homályos éj borította a földet; s a háztetön egyedül csak a bagoly huhogott gyászdalokat s hosszúra nyújtotta hangját siránkozólag; azonkívül még a multkörü jósoknak szavai borzalmas intelmekkel fenyegetik őt. Maga a kegyetlen Aeneas zavarja őt az örjöngőt álmaiban; s ugy tetszik neki mindig, hogy magára hagyatik, hosszú

⁴⁵⁴) A tejet és vizet.

utat kell tennie kíséret nélkül, s pusztá vidékeken keresnie a karthagoiakat. Valamint Pentheus ⁴⁶⁹⁾ az örjöngő látja az Eumenidák csapatait, a kettős napot és két Thebát, vagy midőn Agamemnon fia Orestes ⁴⁷¹⁾, annyit hányattatva a szinpadon, fáklyákkal fegyverzett anyjától s a fekete kigyóktól fut s a küszöbön állanak a boszuló Furiák.

474—503. Midőn tehát leveretve a fájdalom által a furiákat bevette lelkébe s elhatározta halálát, gondolkozik annak ideje és módja fölött s buslakodó testvérét szólítva, arczával titkolja szándékát s derült homlokkal szinleli a reményt: Kitaláltam a módját testvérem — örvendezzél velem — mely visszaadja őt nekem, vagy engem a szeretőt megszabadít tőle. Az ocean partjain napnyugta mellett fekszik az aethiopok szélső tartománya, hól az isteni Atlas forgatja vállán a tündöklő csillagokkal megrakott eget; innen a maszylok nemzetségéből származott papnő vezettelett hozám, a Hesperidák ⁴⁸⁴⁾ templomának öre, ki eledelt

⁴⁶⁹⁾ Pentheus, Theba királya, elleneszegülvén Bacchus tiszteletének, örjöngővé vált s anyja és nagynénjei által szétépetett. Örjöngve két napot, kettős Thebát látott.

⁴⁷¹⁾ Orestes, Agamemnon fia, anyját Clytemnestrát gyilkolta meg, kinek arnyéka és a furiák által üldöztetett. Ezen tárgy sokféleképen dolgoztatott fel a szinpadra.

⁴⁸⁴⁾ A Hesperidák: Aegle, Arethusá, Hesperethusa. Atyjok volt vagy Hesperus vagy maga Atlas. Ő kerteket adott leányainak, melyekben aranyalmák valának; ezen almákat éber sárkány őrizte, Hercules pedig megölvén a sárkányt az almákat elvitte. — A mákhintés a sárkánynak elaltatására szolgált, hogy mérgét a papnő ellen ki ne önthesse.

nyújtott a sárkánynak s megőrizte a szent ágakat a fán, csepegő mézet és álomhozó mákot szórva. Ő azt igéri, hogy igézzel megszabadítja a lelkeket tetszése szerint, másokat pedig fölzaklat; megállítja a folyóknak vizeit, visszafordítja a csillagokat s földézi az alvilági árnyakat, bögni fog lábai alatt a föld s a hegyekről lezuhanni a tölgyek. Bizonyságul hívom az isteneket, tégedet kedves hugom s a te drága fejedet, hogy kényszerítve folyamodom a bűvös mesterséghez. Te ezen laknak beljében a szabad ég alatt készits titkon máglyát s hordd föl arra a férfinak fegyvereit, melyeket az istentelen a szobában függve hagyott, minden ruháját s a házassági nyoszolyát, melyben vesztemet találtam; a gonosz embernek minden emléket meg kell semmisíteni, így akarja a bűvös nő. Ezeket mondva elhallgatott; egyuttal el is halványodott. Mindamellett is Anna korán se gondol arra, hogy testvére az ő halálát rejtegeti az új szertartások alatt, nem is gyanít lelkében annyi düht, se nem vár valami kegyetlenebb dolgot, mint a mi Sichaeus meggyilkoltatásakor történt. Teljesíti tehát a rábizottakat.

504—521. A királyné azonban elkészülvén a palota beljében a szabad ég alatt a roppant máglya tölgyhasábokból, koszorúkkal köríti a helyet s gyászgalyakkal diszítja föl; a nyoszolyára helyezi az öltözetet, a visszamaradt kardot s Aeneas alakját ⁵⁰⁸), jól tudván, mi fog majd következni. Oltárok emelvék kö-

⁵⁰⁸) Az ily bűvös szertartásoknál ha valamit nem lehetett előállítani tetteleg, helyettesíteni kellett, mint például Aeneas viaszab, az Avernus vizét bármiféle víz által.

röskörül s szétbomlott hajjal a papnő háromszor szólitja a temérdek istent, Erebust, Chaost ⁵¹⁰), a háromalaku Hecatet s a hajadon Dianának három fejét. Az averni tónak képzelt vizét is kiöntötte azokra; összeszedetnek még a holdvilágos éjjel rézsarlóval levágott nedvteljes növények fekete méregnek tejével; elővétetik még a napvilágra jött csikónak homlokáról leszakított s az anyakancza elöl elragadott szerelmi csomó ⁵¹⁶). Ő maga az oltárok körül, levetve egyik lábáról a sarut, feloldott ruhában, sós liszttel ⁵¹⁷) és tiszta kezekkel halála előtt bizonyságul hívja az isteneket s az ő sorsának tudatával bíró csillagokat s könyörög még azon igazságos és boszuálló istenséghez, melynek gondja van azokra, kik szerelmökben a másik fél iránt megcsalatottak.

522—553. Éj vala s a kifáradt testek édes álomba merültek a földön, nyugalom volt az erdőkben s a háborgó tengeren, midőn a csillagok megfordulnak pályájok közepén, midőn hallgat a mező, a barmok, a

⁵¹⁰) Chaos az alvilágnak megmérhetetlen térsége, mely mindig nyitva áll valaminek befogadására. Hecate és Diana ugyanazon egy istennő, Apollo testvére, az égen Luna, a földön Diana, az alvilágban Proserpina. Három fővel ábrázoltatott; jobbról ló-, balról kutya- és középett ember- vagy disznófővel.

⁵¹⁶) A hippomanes vagyis husforma kinövés a világra jött csikónak homlokán, melyet a nép hite szerint az anyakancza azonnal le szokott harapni, vagy ha más leszakította, emléihez a csikót nem bocsátja. A szerelmi italokhoz használt ezen hippomanest hamarabb le kellett szakítani, mint sem az anya azt elnyelhetette.

⁵¹⁷) A sós lisztet vagy kezében tartotta Dido, vagy mint áldozat maga volt azzal behintve.

tarka szárnyasok, azok, melyek a hig tavakat s melyek a bokrokkal benőtt mezőket lakják, elszenderedve a csendes éjben feledék a gondot s enyhet szereztek a munkától megszűnt tagjaiknak. De nem talál enyhet a szerencsétlen punnő, nem is merül álomba, szemeit s keblét nem hatja meg az éj; gondjai súlyosbulnak, a folyton megújuló szerelem dühöng s a haragtól keble viharzik. Egy mellett marad s ekképen gondolkozik magában: De mit is cselekszem? kigunyolva ismét az előbbi kérőkhez forduljak s a nomadoknak mennyegzőjét keressem könyörögve, a kiket már annyiszor visszautasítottam mint férjeket? A trojai hajókat kövessem talán s a teucrok minden intésének engedelmeskedjem? mivel talán hasznomra vagyon, hogy nekik segílyt nyújtottam s ők megemlékezve erről, meg fogják hálálni az előbbi jó tettet? És ha ezt tenni akarnám, ki fogja nekem azt megengedni közülök s fölvenni engem gyűlöltet a büszke hajókra? Haj szerencsétlen, nem tudod, még most sem akarod belátni, mily hitszegő Laomedon népe ⁵⁴²⁾? És ha ez történnék, egyedül fussak az ujjongató hajósnép után? vagy talán a tyrusiak s egész népem által környezve üldözzem őket, s kiket csak bajjal tudtam kihozni a sidoni városból, azokat ismét a tengerre hajtsam s a szelek játékára bizzam? Jobb lesz meghalni, a mint megérdemletted, s véget vetni a fájdalomnak fegyverrel. Te pedig hugom, megindulva az én könyeimre,

⁵⁴²⁾ Laomedon megtagadta Apollo- és Poseidontól a Troja falainak fölépítéseért kikötött bért.

mindenekelőtt te hoztad fejemre mind ezen bajokat s vetsz engem az ellenségnek zsákmányul ⁵⁴⁹). Nem lehetett magányos, bünnélküli életet élni vadállat módjára s menekülni ily szenvedélytől! Nem tartottam meg Sichaeus hamvainak fogadott hitemet. Ily nagyszerű panaszok fakadtak kebléből.

554—570. Elkészítve levén már minden elhatározatán az indulás, Aeneas a magas hajón élvezte az álmot. Az ugyanazon alakban visszatérő istennek ábrája mutatkozott neki álmában s ismét figyelmeztetni látszott őt ily módon, hasonló levén mindenben Mercurhoz, hangjára, színére, sárga hajára és az ifjúság erejében diszelgő tagjaira: Istennő fia, miképen tudsz alunni ily körülmények között, s nem is látod, minő veszélyek környezhetnek téged? Oktalan! nem látod, mily kedvező szelek fujnak? A nő, halálra szánva magát ravaszsgot és borzasztó gonósztettet forral keblében, s a haragnak hullámai által sokféleképen hányattatik. Nem sietsz innen, míg hatalmadban áll megmenekülni? Látni fogod majd, miként hasítják a tengert az evezők ⁵⁶⁶), mint fognak világitani a kegyetlen fáklyák s vörösleni a lángoktól a partok, hogy ha ezen vidéken késlekedve talál téged a Hajnal. Rajta tehát minden késedelem nélkül. A nő

^{548—549}) Ezen versek nem foglalnak magukban szemrehányást, hanem csak egyszerű panaszt, hogy tudnillik Anna volt a végzet kezében az eszköz.

⁵⁶⁶) Hajnalban megtámad tégedet Dido az ő hajórajával s fölgyújtja a te hajóidat.

in állatállan.

mindig változékony portéka. Így szólván a fekete éjben elvegyült.

571—583. Ekkor Aeneas a hirtelen jelenet által megrémülve, felriad álmából s korholja társait: Föl gyorsan, társak, üljetek az evező padokra; feszítsétek ki gyorsan a vitorlákat. A magas égből küldött isten újra ösztönöz, hogy siettessük a menekvést s vágjuk el a sodrott köteleket. Követünk tégedet, szent istenség, bárki légy, s örömmel engedelmeskedünk parancsodnak. Légy oltalmunk, nyujts kegyelmesen segílyt s hajlitsd javunkra a csillagzatokat. Így szólt s kirántva hüvelyéből a villogó kardot elvagdálja azzal a köteleket. Ugyanazon buzgalom fogja el valamennyit, sűrögnek és elrohannak; ott hagyják a partot; ellepik a hajók a tengert; teljes erővel torlasztják a habokat és seprik az ég színű vizeket.

584—629. Elhagyva már Tithonnak sáfrányszínű nyoszolóját a Hajnal uj fényvel hintette be a földet. A királyné a mint a kémhelyről pitymallani látta a napot s egyformán feszített vitorlával ⁵⁸⁷⁾ haladni a hajókat s fájdalommal látta, hogy a partok üresek, szintugy a kikötő is megürült, háromszor, négyszer verve kezével szép mellét s tépve sárgálló haját: Jupiterre, ugymond, tehát csakugyan távozik ezen jövevény s az én hatalmammal dacolni fog? Nem fegyverkeznek, nem veszik őt üldözőbe az egész városból, a többiek nem mozdítják meg azonnal

⁵⁸⁴⁾ Aurora a szép Tithont, Laomedonnak fiát elragadta.

⁵⁸⁷⁾ A mi arra mutatott, hogy nem gyakorlatot tartani hanem ugyanegy irányban haladni vagyis távozni akarnak.

állomásaikról a hajókat? Rajta, készítsétek az üszköket, fegyverrel utánok, kapjatok az evezőkhöz! — Mit is beszélek, hol vagyok? minő örültség zavarja lelkemet. Szerencsétlen Dido! mostan bőszt fel téged a hitzegés? Akkor kellett volna ezt meggondolnod, midőn uralmat adtál kezébe. — Ime adott jobbja és hite annak, kiről azt mondják, hogy ősi isteneit hordja magával, hogy vállaira vette elaggott atyját! — Nem szakíthatám el társaitól s széttépett testét, nem szórhatám-e el a tengerbe? nem gyilkolhattam meg társait s magát Ascaniust, hogy atyjának asztalára tettem volna eledelül? — De talán kétséges lett volna a küzdelem sikere. — S ha lett volna; mitől féltem volna szemben a halállal? Üszköket vetettem volna a táborba, elárasztottam volna tüzzel a hajókat, a fiut és az atyát nemzetségével együtt kiirtottam s ezen felül magamat elvesztettem volna. — Nap, ki sugaraiddal e földnek minden műveit megvilágítod, és te szerelmi gondoknak eszközlője és öre Juno, s a városoknak éjjeli keresztutain vonitással tisztelt Hecate, ti boszuló Furiák, és a haldokló Elissának istenei tekintsétek szenvedéseimet, használjátok föl a gonoszság megbüntetésére hatalmatokat s hallgassátok meg kérésemet. Ha csakugyan el kell jutni a gonosz léleknek szükségképen a kikötőkbe s a partokhoz uszni s úgy akarja ezt Jupiter, itten a határ ⁶¹⁴): s

⁶¹⁴) Ezen átkokra vonatkozólag helyesen jegyeztetett meg, miként a költő a régieknek azon általános hitét, hogy a haldoklók lelkei élesebb pillantást vetnek a jövőbe, igen jó sikerrel használta fel. Homernál is Ilias XXII. 358. a haldokló

bátor népnek fegyverei és harczai által, szorongat-
tatva, mint száműzött, elszakítva Julustól keressen
segélyt s szemlélje övéinek méltatlan halálát; s mi-
után a terhes békének feltételeit elfogadta, ne élvez-
hesse az uralmat s az óhajtott életet, hanem veszszen
el időnek előtte s maradjon temetetlenül a harcztéren.
Ezt kívánom neki s ezen végső szavaimmal együtt
véremét ontom. Ti is oh tyrusiak, az ő nemzetségét s
minden jövődő maradékait üldözzétek gyűlölettel s
az én hamvaimnak hozzátok meg ez ajándékot. A két
nép közt semmi szeretetnek, semmi szövetségnek he-
lye ne legyen. Támadjál valaki,⁶²⁵⁾ mint boszuálló
a mi csontjainkból, ki tüzzel és vassal üldözzed a dar-
dan gyarmatokat, most, később, a mikor csak erő
kinálkozik arra. Partok, tengerek és fegyverek elle-
nében ellenséges partokat, tengereket és fegyvereket
óhajtok; harcz legyen az ő életök- és maradékaiknak.

630—692. Így szólott s lelkével mindenfelé té-
vedezett, véget vetni akarván mielőbb a gyűlölt élet-
nek. Azután röviden szólítá Barcet, Sichaeus dajkáját,

Hector megjövendőli Achilles halálát körülményesen. Itten is
Didonak átkai teljesedésbe mennek. Aeneas Olaszországba ér-
kezvén a rutulok által táborából kiveretik s Evandernél keres
oltalmat; a terhes béke rá nézve az volt, hogy népével a latin
nép közé beolvadni vala kénytelen s a trojai elnevezések meg-
szűntek; négy évre a békekötés után meghalálozott, s mivel
testét földalálni nem lehetett, el sem temettetett.

⁶²⁵⁾ A szenvedélynek felfokozott szavai. Dido mintegy
maga előtt látja Hannibal alakját, ki szinte engesztelhetlen
gyűlölettel viseltetett a rómaiak iránt, s őt az ő hamvaiból tá-
madandó boszuállónak tekinti.

mert az övét a régi hazában fekete hant takarta : Hivd ide, kedves dajka, Anna hugomat ; mondd neki, hogy mosakodjék meg gyorsan folyóvízzel s hozza magával a barmokat és a kijelölt engesztelő szereket ; így jöj-jön, magad is övezd fejedet szent szalaggal. Szándékom bevégezni az áldozatokat, melyeket megkezdettem az alvilági Jupiter⁶³⁸⁾ tiszteletére, véget vetni nyomorúságomnak s a trojai vezérnek képét a lángoknak átadni. Így szólt. Az pedig lépteit sietteté, a mennyire öregségtől kitelett. De a remegő s borzasztó szándéka által elvadult Dido ; véres szemeit forgatva s reszkető arcza foltokkal lévén behintve s elhalványulva a közelgő halál miatt, a háznak beljebbi részeibe rohan, örülten fut fel a magas máglyára, kivonja a trojai kardot, mely ajándékot⁶⁴⁷⁾ nem ezen célra szerzett volt magának. A mint megpillantotta a trojai öltönyöket, az ismeretes nyoszolyát, kis ideig gondolkozva és könyezve, a nyoszolyára vetette magát s ezek valának utolsó szavai : Kedves maradványok, míg a sors és az istenek engedték, fogadjátok el ez életet s szabadítsatok meg engem eme bajoktól. Éltem s megfutottam a pályát, melyet kiszabott számomra a sors ; s az én dicső alakom most már a föld alá megyen. Dicső várost alapítottam ; láttam ennek bástyáit ; megboszulva férjemet büntetésre

---

⁶³⁸⁾ Jupiter Stygius vagyis Pluto.

⁶⁴⁷⁾ Dido talán azon kardot, melyet Aeneas a trojai háboruban viselt, kérte magának emlékül s cserében mást adott érte. Végzetszerű dolog, hogy az ajándékozott kard által kell elvesznie ; hasonló halál jutott ki Hercules-, Hector- és Ajaxnak.

vontam a gonosz-índulatu testvért ⁶⁵⁶); boldog, valóban nagyon boldog lehettem volna, ha dardán hajók nem vetődnek a mi partjainkra! Így szólt s elterülve a nyoszolyában: boszultatlanul halok meg, ugymond, de azért meghalok. Így, így megyek örömmel le az árnyak közé. A kegyetlen trojai gyönyörködjék szemeivel onnan a tengerről eme tűzben s vigye magával halálomnak jósjeleit. Így szólt, miközben őt elerőtlenedve, a kardot vértől habzani s kezeit vértől ázni látják a környezők. Feljajdulnak a magas csarnokok; dühöng a hír a megrémült városban; siralom, nyögés, nők jajgatása rendíti meg a házakat; a rémületes jajveszék-lés viszhangzik a légben, mintha csak a berohanó ellenség forgatná fel egész Karthagot vagy a régi Tyrust, s dühöngő lángok csapkodnának az istenek és emberek fejei fölött. Hallotta mindezt megdöbbsent s a rémületes szaladgálás által elrémült huga, és körmeivel szaggatva képét s öklözve mellét rohan a tömeg közt s a haldoklót nevével szólítja: Ezt tervezted tehát testvér? engemet játszottál ki csselfogással? Ez a máglya, a tűzek és oltárok ezt készíték számomra? Mit is panaszoljak először én elhagyatott? nem méltattad hugodat a halálnak társaságára? Hívtál volna engemet ezen sorsra, mindkettőnket ugyanazon fájdalom és percz ragadott volna el kard által. Még saját kezeimmel készítettem össze s a hazai istenekét fenszóval

⁶⁵⁶) Mivel elragadta Pygmalion elől a kincsekét, melyekért Sichaeust megölte.

hívtam, hogy én kegyetlen ⁶⁸¹⁾ távol legyek tőled ezen helyzetekben? Elvesztetted nem csak magadat, hanem engemet is testvér, a népet, a sidoni atyákat, az egész várost. Vízet ide, hogy kimossam a sebet s ha még egy kis élet van benne, felfoghassam azt ajkaimmal ⁶⁸⁵⁾. Így szólván felfutott a magas lépcsőkön s átölve félholt testvérét zokogva ápolta s ruhájával törölgette le a fekete vért. Amaz pedig lassu szemeit fölvetni törekedvén ismét elgyengül; zajong a keblében vágott seb. Háromszor emelkedett föl könyökére támaszkodva; háromszor visszahanyatlott a nyoszolyára s tévedező szemekkel kereste az égnek világosságát, s megtalálva azt összeborzadt.

693—705. Ekkor a mindenható Juno megkönyörülve a nagy fájdalmon s a halállal való küszködésen, leküldötte az Olympról Irist, mely a küszködő lelket megszabadítaná a hozzá kapcsolt tagoktól. Minthogy tudnillik sem természet szerint, sem érdemlett halállal nem mult ki, hanem a szegény időnek

---

⁶⁸¹⁾ Kegyetlennek nevezi magát Anna az ő fájdalomban, hogy a halálos perczben nénje mellett nem lehetett.

⁶⁸⁵⁾ Ez a régi romaiaknál vala szokásban, s némileg talán a görögöknél is.

⁶⁹²⁾ Hogy tudnillik az életből elköltözni kénytelen.

^{693—705)} A haldoklók az alvilági hatalmak áldozatai gyanánt tekintetnek, melyeknek ők levágott hajfürt által szenteltetnek, miként az áldozati barmoknak homlokáról is néhány szál szőrt le szokták vágni. De mivel Dido nem természetes, nem is megérdemlett, hanem önkénytes halállal vész el, a szentelést nem Proserpina végzi, kinek feladata átvenni a holtakat, hanem Juno parancsára Iris.

előtte s a hirtelen szenvedély által felgyulva, Proserpina még nem nyult az ő sárga hajához, s nem szentelte még fejét az alvilági orcusnak. Iris tehát sáfrányszintől harmatozó szárnyakkal, ezer különféle szint nyerve az átelleni naptól, leszáll az égből s megállott feje fölött: Én ezen Plutonak szentelt haját hozzá viszem, miként parancsolva van s megszabadítlak téged e testtől. Így szólt s levágta jobbjaival a haját; egyuttal elillant belőle minden meleg s eltűnt az élet a légben.

P. VIRGILIUS MARO
A ENEISÉ-nek
Ö T Ö D I K K Ö N Y V E.

T A R T A L O M.

Aeneas Olaszországba hajózáván, a szelek által Siciliába hajtatik, hol a trojai Acestes által vendégszeretőleg fogadtatván, atyjának tiszteletére, kit a mult évben ragadott el tőle ottan a halál, gyászünnepélyt rendez s négyrendbeli játékot tart, ugmint: hajóversenyt, gyalogfutást, gömbözést, nyilazást, Ascanius pedig lovagjátékokat. A trojai nők azonban, a Juno által ösztönzött Iris buzdítására, megunva már a hajózást, a hajókat felgyújtják, melyek közül négy elég, a többi, esőt bocsátva azokra Jupiter, megmentetik. Nautes azt tanácsolja Aeneasnak, hogy az öregeket és nőket Siciliában hagyva, ő maga az ifjuság színével vitorlázzon Italiába. Ugyanerre inti Aeneast álom közben az atya is Anchizes, s még azt is javasolja neki, hogy Italia földjén keresse föl Sibyllát, ki őt az alvilágba fogja vezetni, hol az utódoknak egész sorát s a bekövetkezendő harczoknak eredményét szemlélheti. Engedelmeskedik Aeneas s Acesta várost alapítván Siciliában, Neptunt is megengesztelve magának Venus által, Italiába hajózik. Ezen utban Palinurus a hajó kormányosa elaludván, a kormányruddal együtt a tengerbe kivettetik, s helyét elfoglalja Aeneas. — Ezen könyvben az Ilias XXIII. könyvét tartotta szem előtt a költő, hol a Patroclus sirja körül tartatott versenyjátékok iratnak le.

1—34. Aeneas azonközben már a tenger síkján evezett hajóival teljes megnyugvással ²⁾ s az éjszaki szél által megbarnított hullámokat szeldelte, visszatekintve a városra, melyet a boldogtalan Elissának lángjai világítottak meg. Ismeretlen az ok, mely ily nagy tüzet gerjeszthetett; ámde a nagy szerelem megvetéséből ⁵⁾ keletkező keserű fájdalmak s a tapasztalás, mire képes egy örjögő nő, szomoru sejtelemmel töltik el a teucrok keblét. A mint már a tenger magasán jártak a hajók s nem látszék többé a szárazföld, hanem minden oldalról csak ég és tenger, kékellő zápor állott fenyegetőleg feje fölött, éjet és vihart hozva magával, s a víz borzalmassá vált a sötétség által. Maga Palinurus kormányos a hajónak farán fölkiált: Haj, miért környezik ennyi felhők a léget? S mit készítesz számunkra Neptun atya? Így szólván, parancsolja nekik, ragadják meg fegyvereiket ¹⁵⁾, erősen dolgozzanak az evezőkkel, s ferdén igazítja a szélnek a vitorlákat és így szól: Nagylelkű Aeneas, ha maga Jupiter ígérné is nekem, alig hinném, hogy Olaszországba juthatnánk ezen idő mellett. Ellenkezőre változva a szelek dühöngnek s rohannak a sötét nyugotról, a levegő felhőkkel sűrűdik. Nem küzdhetünk meg azokkal, még csak nem is haladhatunk. Mivel a sors felülkerekedik, engedel-

---

²⁾ Hogy tudnillik czélt ér, habár zajgott a tenger.

⁵⁾ Vagy talán helyesebb felfogással: a fájdalmak, melyeket érzett Dido, hogy Sichaeus iránti szerelmét megszentelteté, — miként ezt a trojaiak képzelhették.

¹⁵⁾ Mindennemű eszközöket.

meskedjünk s forduljunk arra, a merre az utat mutatja. S ugy hiszem, nincsenek távol Eryx testvérednek biztos partjai ²⁴⁾ s a sicani kikötők, ha csakugyan jól emlékszem a csillagzatokra, melyekhez más alkalommal tartottam magamat ²⁵⁾. Ekkor a kegyes Aeneas: Régóta szemlélem, hogy ezt így kívánják a szelek s hogy hiában daczolsz azokkal. Fordítsuk el tehát utunkat. Vajjon lehetne előttem kedvesebb vidék, hol inkább akarnám kikötni fáradt hajóimat, mint a mely a trojai Acestest ³⁰⁾ táplálja számomra s Anchizes atyámnak csontjait rejti keblében? Ezek után a kikötőnek tartanak s kedvező zefirek dagasztják a vitorlákat; gyorsan ragadja a tenger a hajókat, s végre az ismeretes partokat örvendezve köszöntik.

35—41. Acestes azonban távolból egy hegynek magas tetejéről bámulva a társhajóknak jövetelét éljők siet, borzalmat gerjesztve a kópjakkal és lybiai medve bőrével, kit trojai anya szült Crimisis folyótól. Meg nem feledkezve a régi szülőkről, üdvözli a visszatértet s örvendezve vendégeli meg őket mezei kincseivel és vigasztalja a kifáradtakat nyájas segélyllyel.

42—71. Midőn a következő napnak tiszta világa elkergette a csillagokat keletről, társait az egész partról gyűlésbe hívta meg Aeneas s a sirdombról imigy

---

²⁴⁾ Eryx szinte Venusnak fia volt. Tőle nyerte nevét Eryx hegy és város Siciliának nyugoti hegyfoka Libybaeum körül, a merre most a trojaiak tartanak.

²⁵⁾ Mielőtt Afrika partjaira vettetének.

³⁰⁾ Acestes Crimisis siciliai folyamnak fia Egesta trojai nőtől.

szól hozzájok : Dicső dardanidák, az isteneknek nemes véréből származott nemzetség, kitelvén a hónapok, lejárt az évi körforgás, mióta dicső atyámnak maradványait és csontjait a földnek átadtuk s neki gyászoltárokat szenteltünk. S ha nem csalatkozom, itt vagyok már a nap, mely róm nézve mindig keserves, mindig tisztelet tárgya lesz, így akartátok ezt oh istenek. E napot habár Gaetulia szikláin tölteném mint száműzött, vagy meglepetve a vihar által a görög tengeren avagy Mycenae városban: megtartanám az évi fogadalmat s az ünnepélyes szertartásokat rendesen, s kellő ajándékokkal tetézném az oltárokat. Most akaratlanul is atyám hamvai- és csontjainak közelébe jöttünk, és pedig úgy vélem, épen nem az isteneknek akarátja és pártfogása nélkül, s a szelek által hajtatva barátságos kikötőbe léptünk. Rajta tehát, végezzük mindnyájan az örvendetes áldozatot ; kérjünk szeleket s engedje, hogy várost alapítva évenként bemutathassam neki ezen áldozatot a számára emelendő templomokban. A trojai eredetű Acestes számszerint két ökröt ajándékoz nektek minden hajóra ; hívjátok a lakomára a hazai isteneket és azokat, a melyeket tisztel a gazda Acestes. Azután, ha majd a kilencedik hajnal felhozza a derült napot a halandókra és fényével fölfedezi a világot, a gyórs hajók versenyét fogom rendezni a teucroknak ; és a ki lábainak gyorsaságával kitünő, vagy erejében bizva kópjahajítással s nyilazásban jártasabb, vagy ha talán durva bőrszíjjal bátorkodik küzdeni, azokat mind elvárom, s a megérdemlett győzelemnek díját el fog-

ják nyerni. Figyelemmel legyetek mindnyájan s körítések halántékaitokat koszorúkkal.

72—103. Igy szólván, anyjának myrtusával fedi halántékait. Ezt teszi Helymus, ezt az öregebb Acestes, a gyermek Ascanius s követi őket az egész ifjuság. Ő a gyülekezetből sok ezred magával ment a sirhoz körülvéve és kísérve nagy tömeg által. Itten a szertartás szerint két serleg tiszta bort önt áldozatul a földre, két serleg fris tejet, két serleg szent vért s biborvirágokat hintve el ekképen szól: Üdv, neked szent atyám, üdv nektek másodsor is, hasztalanul visszanyert atyái hamvak, lelkek és árnyak. Nem vala megengedve, hogy veled együtt keressem föl Italia vidékét, a végzet által rendelt telkeket s bárhol legyen is, az ausoni Thybrist. Ezeket mondá s a sirnak belső rejtekeiből egy roppant nagyságu sikamló kigyó hét karikában ⁷²⁾, hét tekervényben jött elő, körülfogva nyugodtan a sirt s az oltárok közt csuszva, hátán kék foltokkal pettegett, pikkelye pedig aranszinben tündöklött, miként a szivárvány a felhőkben szemközt a nappal ezerféle színt játszik. Elborzadt eme látványra Aeneas. A kigyó végre hosszú barázdában csuszva a serlegek és poharak közt megizlelte az eledeleket, s minden kártétel nélkül visszament a mély sirba s ott hagyta a megizlelt oltárokat. Annál inkább rajta van Aeneas, hogy bevégezze a megkezdett áldozatot atyjának tiszteletére, kétségben levén, vajjon a helynek geniusát vagy aty-

⁷²⁾ A myrtus Venusnak vala szentelve.

⁸⁵⁾ A hetes szám szentnek tartatott.

jának szolgáját ⁹⁵⁾ látta-e a kigyóban; levág szokás szerint öt juhot, annyi sertést, ugyanannyi feketehátú tinót; bort önt ki a serlegekből, s szólította a nagy Anchizes lelkét s az alvilágból visszabocsátott ⁹⁹⁾ szellemét. Szintugy a társak is, mindenki tehetsége szerint, örvendezve hordják össze az ajándékokat, meg- rakják az oltárokat s levágják a tinókat; mások a réz- edényeket rendben elhelyezik s elterülve a gyepen pa- rázst hánynak a nyársak alá s a belrészeket perkelik.

104—123. Elérkezett már az óhajtott nap s Phaeton ¹⁰⁵⁾ lovai már a kilencedik Hajnalt vonták de- rült ég mellett, a jeles Acestes hite és neve kicsalta a szomszédokat; örvendező tömeg borította a parto- kat látni vágyván a trojaiakat, egy rész a küzdésre is elkészülve levén. Mindjárt kezdetben közszemlére té- tetnek a díjak a circus közepén, szent háromlábak ¹¹⁰⁾, zöld koszorúk és pálmák, a győzők számára rendelt jutalmak, fegyverek, biborba mártott öltönyök, ezüst és arany talentum; s a kürt a töltés közepén jelt ad a

---

⁹⁵⁾ Geniusai voltak minden helynek, városnak, háznak, embernek. Szolgát pedig a nagyobb isteneknek tulajdonítottak a régiak többnyire az állatok közül; ekképen a galambok Ven- nusnak, a sas Jupiternek, a kigyók a hősöknek valának szen- telve.

⁹⁹⁾ A régiak véleménye szerint a lelkek, melyeknek ál- doztak, feljöttek az alvilágból, hogy részt vegyenek az áldo- zatban.

¹⁰⁵⁾ Nem csak Helios fia, hanem maga Helios is néha Phaetonnak neveztetik. Lovai Pyrois, Eous, Aethon, Phlegon.

¹¹⁰⁾ A háromlábak székek vagy asztalfélék, vagy arra- valók, hogy az üstöket tartsák.

megkezdendő játékokra. Az első versenyt megkezdi az egész rajból kiválasztott négy hajó egyenlően vas-kos evezőkkel. Mnestheus hajtja erős evezőkkel a gyors Pristist ¹¹⁶⁾, Mnestheus, ki nemsokára italiabeli lesz, kitől a Memmius ¹¹⁷⁾ nemzetség származik, Gyas a roppant terhű Chimaerát, hasonlót egy városhoz, melyet a dardán ifjuság három sorban hajt s melynek háromszorosan emelkednek evezői ¹²⁰⁾; Sergestus pedig, kitől a Sergiusok nemzetsége veszi eredetét, a nagy Centauruson vitetik s a kékszinű Scyllán Cloanthus, kitől a te nemzetséged veszi eredetét, római Cluenti.

124—285. Távol a tengerben szemközt a hullámzó parttal szirt vagy on, mely néha elmerülve a felduzzadt hullámok által korbácsoltatik, midőn télen az éjszaknyugoti szelek elrejtik a csillagokat; de csendes időben hallgat s a mozdulatlan vizekből mint térség emelkedik föl s kedves tanyája a napon sütkérező buvármadaraknak. Aeneas atya itt tölgygalyakból czélt

¹¹⁶⁾ A pristis czethalféle állat, mely mint jelvény a hajónak farán látható volt. Az ily ismertető jelekről neveztetek el a hajók. A Chimaera tüzokádó, háromalaku szörnyeteg; Centaurus összeillesztett ló- és emberalak; a Scylla tengeri szörnyeteg a siciliai szorosnál.

¹¹⁷⁾ E versből kitetszik, hogy a görög név latinra változott el Italiában. Mnestheus ugyanis a *μνησθαι* = emlékezni, szótól ered, Memmius pedig a *meminisse* szótól; a mi egyre megy.

¹²⁰⁾ Thucydides szerint hajók háromsoros evezőkkel csak a harmadik században a peloponnesusi háboru előtt épültek; de a költő a hőskorra vitte át a későbbi dolgot.

tüzött ki, hogy figyelmeztető jel legyen a hajósoknak, a honnan visszatérhessenek s melyet hosszú futásban megkerülhessenek. Ezután helyet foglalnak sorshuzás útján s maguk a vezérek a hajónak hátulján messziről tündöklenek ékeskedve arany- és biborral; a többi ifjuság jegenyegalyakkal ¹³⁴⁾ koszoruzza magát s meztelen vállain olajjal kenve fénylik. Leülnek az evezőpadokra, karjaik az evezőkre támaszkodnak, figyelve várják az adandó jelt, s az örvendező sziveket fárasztja a dobogó félelem s a dicsőségnek éber vágya. Azután hogy megszólalt a harsogó kürt, hirtelen kirohannak mind sorompóik közül (a kitüzött vonalból); az egeket verdesi a hajósnép lármája, a karoknak rángásai által hasított vizek tajtékzanak. Egyforma erővel szántják a barázdát s az evezőkkel és háromágu rostrumokkal ¹⁴³⁾ fölzaklatott tenger nyiladozik. A nem ennyire gyors szekerek kettősfogatu versenyben kibocsátva rekeszeikből kirohannak a térre, s a kocsisok megeresztve a gyeplőt, nem pattogtatják így hullámzó ostoraikat s nem nyújtózkodnak annyira a lovaknak verésére. Ekkor a férfiak tapsai- és ujjongásaitól s a pártolóknak zajától viszhangzik az egész berek, a körülzárt partok hömpölygetik a morajt, hangzanak a lárma által verdesett halmok. Megelőzi a többit s halad előre a vizeken a csapat zajgása között Gyas; követi őt mind-

---

¹³⁴⁾ A jegenye Herculesnek vala "szentelve, ki azt az világából hozta magával; ennélfogva tehát gyászünnepp alkalmával a bátor küzdőnek jelvénye volt.

¹⁴³⁾ A régi hajóknak orra néha három ágra oszlott meg rézből, hogy annál könnyebben sérüljenek meg az ellenséges hajók.

járt Cloanthus, jobban ellátva evezőkkel, hanem a hajónak nagyobb sulya hátráltatja őt. Ezek után egyenlő távolságban Pristis és Centaurus igyekeznek elfoglalni előbbi helyeiket; s majd Pristis jut előbbre, majd ismét a legyőzöttet meghaladja a roppant nagyságu Centaurus, majd mindketten egyenlő sorban haladnak s hosszú fenekeikkel hasítják a sós vizeket. És már közeledtek a szirthez s szinte elérték a célhoz, midőn Gyas, ki eddig első és győztes volt a tenger síkján, megdorgálja hajójának kormányosát Menoetest: Hová kanyarodol úgy jobbra? ide tarts; közeledjél a parthoz s azon légy, hogy a baloldali szirteket érintsék az evezők lapátjai; haladjanak mások a nyílt tengeren. Így szólt; Menoetes azonban rejtett sziklaktól félve, kifelé a tengernek fordítja a hajót. Hová tartasz ismét? Fordulj a szirteknek Menoete! kiált reá Gyas nagy lármával; és ime Cloanthust látja háta mögött a legnagyobb közelben. Ez Gyas hajója s a morgó szirtek közt a baloldali utat követi kissé belebb a szirthez, csakhamar eléje vág amannak s megkerülve a czélt biztosan halad a tenger síkján. Ekkor iszonyu fájdalom marczangolja az ifjunak belsejét, arcán sem hiányoztak a könnyök, s megfélelkezve méltóságáról s társainak üdvéről, a késedelmes Menoetest a magas hajóról a tengerbe taszítja; ő maga mint kormányos s a hajónak igazgatója ül annak helyére, buzdítja társait s a kormányrud fogantyuját a part felé fordítja. A nehéz Menoetes pedig, a mint felvergődött nagy bajjal a víz fenekéről, már öreg levén, csepegő öltözetében fölment a sziklacsucsra s a száraz talajon leült.

A trojaiak kaczagtak rajta, midőn lebukott, midőn uszott s midőn a sós vizet köpködté melléből. Ekkor mosolygott a remény a két utolsónak, Sergestus- és Mnestheusnak, hogy meg fogják előzni a késedelmező Gyást. Sergestus előbbre törvén közeledik a szirthez, de azért nem volt előbbre egész hajójával; csak egy része volt előbbre, más részét a versenytárs Pristis fenyegette orrával. Mnestheus azonban a hajó közepén sétálva társai közt, buzdítja ezeket: Most, most ragadjátok meg az evezőket, trojai barátim, kiket a városnak végveszedelmében szemeltem ki társakul; most feszítsétek meg azt az erőt és lelket, melyet a gae-tuli syrteknél, a joniai tengeren s Maleának ¹⁹³⁾ tornyosuló hullámai közt tanusítottatok. Nem az első helyre törekszem én Mnestheus, nem is a diadalért versenygek; vajha ezt tehetném! — Ám győzzenek azok, kiknek ezt, Neptune, engedted; csakhogy ne maradjunk el mint utolsók; ezt tartsátok szem előtt polgárok és vegyétek elejét e gyalázatnak. Azok legnagyobb erőfeszítéssel forgatják az evezőket; a hatalmas csapások alatt reng az érczezt hajó s enged a talaj; ekkor a gyorsított lélekzés rázkódtatja az evezőknek tagjait és kiszáradt száját; patakokban folyik az izzadság. Maga a sors hozta meg a férfiaknak az óhajtott dicsőséget. Ugyanis midőn Sergestus vakmerő hevében a szirtekhez hajtja hajóját s belebb tartva szűkebb téren mozog, a lap-pangó sziklákon szerencsétlenül fenakadt. Töredeztek

¹⁹³⁾ Malea, Peloponnesusnak délkeleti hegyfoka oly anynyira ki vala téve a viharoknak, hogy a hajósokat ott rendszeren halál fenyegette.

a sziklák s recsegték az éles szirtekbe ütődött evezők és ott függött a hajónak eleje a szirtesucson. Fölugrál-
nak a hajósok s nagy zajjal megállapodnak s a vasa-
zott dorongokat, élesre hegyezett csáklyákat előránt-
ják és a széttöredezett evezőket a vízből összegyűjtik.
Mnestheus pedig örvendezve s ez esemény által még
inkább fölbátorodva az evezőknek szapora kezelése
és a szelek segítségül hívása által a készséges hullá-
mokra ²¹²⁾ veti magát s halad a nyílt tengeren.
Mint a barlangból hirtelen fölriasztott galamb, mely-
nek fészke s kedves fiai vannak az üreges sziklák-
ban, kirepül a mezőre, s megrémülve erősen verdesi
lakát szárnyaival, csakhamar a csendes légbe ki-
jutva hasítja a hig utat s nem is mozgatja gyors
szárnyait: szintugy Mnestheus és hajója Pristis futva
hasítja a legszélsőbb vizeket ²¹⁸⁾, ugy viszi előre a
roham őt a repülőt. S először is elhalad a magas szirt
ellenében küszködő Sergestus mellett, ki megfeneklett,
hiában kiabál segítség után s tört evezőkkel igyekez-
nék megmenekülni. Ezután utoléri Gyast s magát a
roppant nagyságu Chimaerát; ez enged, mert meg van
fosztva kormányosától. Már csak egyedül Cloanthus
van hátra mint legyőzendő a célnál; ezt veszi célba
s utána tör teljes erővel. Ekkor növekszik a lárma,
mindenki ösztönzi tapsaival az üldözöt, s a moraj az
 eget verdesi. Az egyik rész buba merül, ha meg nem

²¹²⁾ Dagály alkalmával part felé tolultak a hullámok.

²¹⁸⁾ Vagyis a vizet a megkerült célnál, mely a kiinduló
ponttól legtávolabbra esik.

tarthatja a maga dicsőségét és a szerzett becsületet s a dicsőségért örömet áldoznák éltöket; a másik részt a siker lelkesíti, győzhetnek, mert biznak magukban. És talán egyenlő vonalba jutva nyertek volna egyenlő jutalmat, ha Cloanthus kiterjesztve a tengerre mindkét kezét nem könyörög s fogadást nem tesz az isteneknek: Istenek, kiket a tenger ural, kiknek vizein járok, nektek én ezen a parton az oltárok elé fehér bikát ²³⁶⁾ állítok örvendezve, fogadást teszek, a belrészeket a sós hullámokba vetem és szinbort fogok önteni. Így szolt s a hullámok mélyéből meghallgatta őt a Nereidáknak és Phorcusnak egész serege és Panopea szüz ²⁴⁰⁾, és Portunus atya maga hajtotta nagy kezével a futamó hajót: ez a szélnél és repülő nyilnál gyorsabban futott a partnak s a kikötő beljében megállapodott. Ekkor Anchizes fia összehíva valamennyit szokás szerint, a hirnöknek harsány szavával kijelenti nyertesnek Cloanthust s ennek fejét zöld babérral koszoruzza, s ajándéku ad a hajóknak három tulkot ²⁴⁷⁾ választás szerint, bort és nagy ²⁴⁸⁾ ezüst talentumot.

---

²³⁶⁾ Fehér bika a legnagyobb hálaáldozat volt.

²⁴⁰⁾ Phorcus fia volt Pontusnak és Gaeának, Nereusnak testvére; leányai a gorgonok: Medusa, Euryalis és Sthero. A Nereidák tengeri nymphák, Nereus és Doris leányai. Panopea, azoknak egyike. — Portunus vagy Portumnus eredetileg romai kikötő isten, később Palaemonnal ugyanazonosított.

²⁴⁷⁾ Vagyis összesen tizenkét tulkot, melyek közül a hajóknak vezérei azon rendben, a mint jutalmat nyertek, választhattak ki hármat; mely eljárás mellett az utolsó hajónak már nem lehetett válogatni.

²⁴⁸⁾ Azaz: nagy súlylyal bírót.

Maguknak a vezéreknek különös tiszteletajándékot ad: a győztesnek arannyal szőtt köntöst, mely körül meliboeai ²⁵¹⁾ bibor szélesen kanyargott kettős Maeander formában, s a beszőtt királyi gyermek ²⁵²⁾, hevesen mintegy alig lihegve, fárasztja futással és kóp-jával a gyors szarvasokat az erdős Idán, kit Jupiternek repülő fegyverhordója ²⁵³⁾ karmos lábaival ragadott a magasba Ida hegyéről. A vén pásztorok hiában emelik az égre kezeiket, s az ebek ugatása rendíteni látszik a levegőt. És a ki a második helyet érdemlette meg ügyességével, azon férfiúnak hármas aranysodratból készült apró karikáspánczért ajándékozott, melyet Demoleus testéről vont le, midőn legyőzte őt a magas Ilium körül a rohanó Simois mellett, hogy legyen ékessége és oltalma a harcban. Phegeus és Sagaris szolgák alig birták vinni vállvetve ezen sokrétű pánczelt; Demoleos pedig egykoron abba öltözve levén futással zavarta a barangoló trojaiakat. Harmadik ajándék volt két rézkazán s ezüstserlegek ábrákkal bevésve. És már mindnyájan megajándékozva s javaikra büszkélkedve bibor szalagokkal ²⁶⁹⁾ koszoruzott fővel jártak, midőn Sergestus a kegyetlen szikláról nagy bajjal megmenekülve, elvesztve evezőit s egy

---

²⁵¹⁾ Meliboea, Thessalia városa biborfestésről volt nevezetes. Maeander nagyon is kanyargó folyam Caria és Lydia közt; használtatik képletesen a kanyargás fogalma helyett.

²⁵²⁾ Ganymedes, Tros király fia.

²⁵³⁾ A sas, melyet a villám nem talál s ugyanazért a költők által Jupiter villámhordójának tekintetik.

²⁶⁹⁾ Ezen szalagok a babérkoszorúkról függték alá.

sorral meggyengülve a gunyolt dicstelen hajót magával hozta. Minő néha a dombos helyen talált kigyó, melyen az érzkerék rézsut áthaladott vagy pedig az utas erősen sujtva és szétzuzva kövel félholtan hagyott, futva hiában szedegeti testét hosszú tekercsekbe, részben vad szemei szikráznak s sziszegő nyakát magasra emeli; más része, elgyengülve a sebtől, visszatartja midőn tekervényt képez és tagjaiba bonyolodik: ilyformán mozgott evezőivel a lassu hajó; de azért vitorláit használja s duzzadt vitorlávalkkel érkezik meg a kikötőbe. Aeneas megajándékozza Sergestust az ígért jutalommal, örvendve, hogy megtartotta a hajót s visszahozta társait. Neki Minervának műveiben jártas ²⁸⁴⁾ szolgáló adatik, krétai származásu Pholoe, ikertestvérekkel az ő emlőin.

286—362. Vége levén ezen versenynek, zöldellő gyepre siet a kegyes Aeneas, melyet minden oldalról görbe dombokon emelkedő erdők körítették s a völgynek közepén circusalaku ²⁸⁹⁾ színhely volt, hová a hősök ezernek közéje menvén, leült egy emeltebb helyen. Itten meghívja azokat, kik gyors futásban akarnának győzni s a jutalmakat kirakja. Tolongnak minden oldalról a teucrok vegyest a sicanokkal, Nisus és Euryalus az első. Euryalus gyönyörű alak s erőteljes ifju, Nisus a gyermeknek kegyeletes szeretetével; utánuk Diore királyi ifju Priamusnak dicső nemzetségéből. Következnek Salius és Patron, amaz acarnani, emez

²⁸⁴⁾ Minerva művei egyebek közt a fonás és szövés.

²⁸⁹⁾ A circus köralakjától kapta nevét. A romaiaknak Tarquinius Priscus épített először circust.

Arcadiából a tegaeai népnek véréből eredett; továbbá három trinacriai ifju, Helymus és Panopes, erdőkhez szokottak, az öreg Acestes kísérői; és még többen, kiket a hirnek homálya takar. Köztök állván Aeneas így szólott: Jól megjegyeztétek s ide figyeljetek örvendező lélekkel. Senki ezek számából nem fog távozni jutalom nélkül. Gnosusbeli ³⁰⁶⁾ két kópját adok, melynek vasa fényesre csiszolt és harczi szekerczét, melynek nyele ezüsttel vagyon kirakva; mindenki ezen közös jutalomban részesül. A három első más jutalmat is kap és sárgálló ³⁰⁹⁾ olajjaggal fog koszoruztatni fejök. Az első nyertes gyönyörűen fölszerszámzott lovat fog kapni, a második amazonféle tegzet megtöltve thrák nyilakkal, melyet széles aranyheveder övez s kerek ékkövel ellátott kapocs tart össze; a harmadik megelégedve ezen görög sisakkal ³¹⁴⁾ távozzék. Ezek így mondatván, helyet foglalnak s a jeladásra hirtelen futásnak erednek és a vonalat ³¹⁶⁾ hátrahagyják hasonlítva az esőcseppekhez; egyuttal a cél felé törekszenek. Előlfut Nisus s a többiek előtt messze tündöklik, gyorsabb a szeleknél s a villámnak szárnyainál. Hozzá legközelebb, de mégis nagy távolságra következik Salius; ettől ismét bizonyos távolságra a harmadik Euryalus; Euryalust követi Helymus; ennek pedig

³⁰⁶⁾ Gnosus Kreta szigetnek régi fővárosa.

³⁰⁹⁾ Az olajfa Minervának vagyon szentelve; levelének alsó része nagyon halavány.

³¹⁴⁾ A sisak vagy görögtől vétetett el vagy görög formával birt.

³¹⁶⁾ Mely korlát gyanánt ki vala jelölve.

alatta ³²³) repül és sarkát sarkával nyomkodja Diores, vállára nyommaszkodván; és ha még hosszabb tér volna hátra, eléje váгна, vagy kétséges maradna a dolog. S már szinte a térnek végén kifáradva a célhoz értek, midőn a szerencsétlen Nisus megcsuszott a sikos vérben; tulkok vágatván le ugyanis hihetőleg, ezeknek vére megáztatta a földet és a zöld gyepet. Itten az ifju, örvendezve már mint nyertes, a megsüppedt földön ingadozó lábán megállani nem tudott, hanem homlokra esett a ronda ganajban és a szent vérben. De nem feledkezett meg Euryalusról és a kölcsönös szeretetről; mert fölkelve a sikos földről föltartóztatta Saliust; ez pedig a sűrű fővényben hanyatt hentergett. Előrenyomul Euryalus és barátjának jóakaratóból az első helyet nyeri el s kedvező tapsok és buzdítások közt repül. Utána következik Helymus s most már a harmadik győztes Diores. Ekkor a roppant szinkörnek egész gyülekezetét és a főurak első sorait nagy lármával tölti be Salius, s a ravaszság által tőle elragadott dicsőséget követeli. Euryalusnak javára szolgál a kedvezés, az ildomos sirás s a szép testalkattal párosult kedvesebb erő és ügyesség ³⁴⁴): Pártolja őt s fenhangon hirdeti Diores, ki szinte részesült a győzelemben és hiában várta a harmadik jutalmat, ha Salius nyerné el az első tiszteletet. Ekkor Aeneas atya szól: Számo-

³²³) Aeneasnak magasabb ülőhelyéről madárlátásban tekintve az, ki közvetlen a másikután fut; úgy tűnik föl, mintha ennek alatta volna.

³⁴⁴) Egyenlő tulajdonok mellett előnyben részesül a szép alak.

tokra ifjak, biztos a jutalom s a győzelem rendjét senki sem fogja megváltoztatni; én csak sajnálkozhatom az eseten, mely barátom hibája nélkül történt meg. Így szólván gaetuli oroszlánnak bojtosszörü s aranykörmökkel ellátott roppant bundáját ajándékozza Saliusnak. Ekkor Nisus ugymond: Ha ily nagyszerű ajándékot kapnak a vesztés felek, s te megkönyörülsz az el-esteken, miféle méltó ajándékot fogsz adni Nisusnak, ki megérdemlettem volna ügyességem által az első koszorút, ha ugyanazon balsors nem sujtott volna, a mely Saliust sujtotta. Egyuttal arcját s nedves ganajjal bemocskolt tagjait mutogatta. A kegyes atya mosolygott reá s pajzsot hozatott, Didýmaonnak művét, melyet a görögök vettek el a Neptunnak szentelt templomból ³⁶⁰). Ezen kitünő ajándékkal jutalmazta meg a derék ifjat.

362—484. Ezután, hogy a futás véget ért s az ajándékok kiosztattak: Most, ugymond, a kinek van erő és bátorság keblében, álljon elő s kötözött kezekkel emelje föl karjait ³⁶⁴). Így szólván kettős jutalmat tűz ki a küzdelemre, a győztesnek arannyal ³⁶⁶) és szalagokkal borított tulkot; a legyőzendőnek kardot és gyönyörű sisakot vigasztalásul. Minden késedelem nél-

³⁶⁰) Még a trojai háboru alatt; de miképen került vissza Aeneas birtokába, arról említés nem tétetik.

³⁶⁴) Azaz: kísértse meg a caestusversenyt. A caestus pedig bőrszjiból állott, melynek végébe ólom vagy vasgömb vala bevarrva s ezen szj a kézre és a karnak alsó részére tekerttetett és kötötzetett.

³⁶⁶) Aranyozott szarvakkal s fölékesítve szalagokkal.

kül fölveti fejét a roppant erejű Dares s emelkedik nagy zugás közt, ki egyedül szokott volt versenygeni Parrissal ³⁷⁰⁾, s ugyanő azon sirnál, hol a nagy Hector pihen, a roppant testalkatu s győzni szokott Butest, ki a bebrikek királyának Amycusnak ³⁷³⁾ nemzetségéből eredettnek mondotta magát, leverte és a haldoklót a sárga fővenyen leterítette. Ilyen Dares emeli föl fejét először a küzdelemre, mutogatja széles vállait s föl-váltva kinyujtván karjait hányja veti s csapkod a levegőben. Kerestetik hozzá egy más; s a nagy tömegeből senki sem merészel hozzá közeledni s kezeire köttetni a gömböt. Ő tehát örvendezve s azt vélve, hogy mindenkit fölülmul diadallal, megállott Aeneas előtt, s nem is várákozva tovább, baljával szarván fogja a bikát és így szól: Istennő fia; ha senki sem bátorkodik megküzdeni velem, meddig fogok még itten állani, meddig fognak még engem várákoztatni? Engedd, hogy elvigyem a jutalmat. Zúgtak valamennyen a dardani-dák s a jutalmat a hősnek kiadatni kívánták. Ekkor Acestes komoly szavakkal dorgálja Entellust, ki épen mellette ült a zöld pázsitnyoszolyán: Entelle, ki hiában voltál oly legvitézebb a hősök közt, eltűröd békén, hogy ily ajándékot küzdelem nélkül vigyen el valaki? hol van most az az isteni Eryx, kit hasztalanul nevezünk mesterednek? hol van az egész Trinacriát

³⁷⁰⁾ Paris nagy testi erővel birt minden elpuhultsága, mellett is.

³⁷³⁾ Amycus Bithyniában uralkodott, hires öklöző volt, s minden idegent, ki országába jött, öklőzésre szólított föl, de legyőzte és megölte őt Pollux, midőn az argonautákkal ottan kikötött.

beszárnyalt hir és a te lakodban felfüggesztett zsák-
mányok? Az pedig felelé: Nem veszem semmibe a di-
cséretet, sem a dicsőséget nem verte le a félelem, ha-
nem meghült bennem a vér az öregség következtében
s kimerült az erő testemben. Ha bírnám most azon if-
juságot, melylyel egykor birtam s melyben ezen gonosz
ember annyira bizakodik, elfogadtam volna a küzdel-
met nem jutalomért és a gyönyörű tulokért, nem is vá-
rok én dijt vagy ajándékot. Így szólván odaveti a kö-
zépre a roppant sulyu két gömböt, melyekkel a kemény
Eryx szokta volt küzdelemre emelni kezeit és kemény
szíjjal köríteni karjait. Elszörnnyedtek a nézők: oly
iszonyatos hét ökörnek bőre feszült a bevarrt ólom- és
vastól. Mindenek közt leginkább bámul Dares maga s
irtózik a küzdelemtől; a nagylelkű Anchizesfi az ösz-
szefoglalt bőröknek sulyát és terjedelmét forgatja
jobbra balra. Ekkor az öreg Entellus ily szavakra fa-
kad: Hát ha még valaki közületek látta volna magá-
nak Herculesnek gömbjeit és fegyvereit s a szomo-
ru ⁴¹¹⁾ küzdelmet ezen partokon? Testvéred Eryx hor-
dotta hajdan ezen fegyvereket; — láthatni még azo-
kon a vérfoltokat s a kifecscsent agyvelőt; — ezekkel
küzdött a nagy Hercules ellen; ezekkel szoktam én
harcolni, midőn a hevesebb vér erőt adott, midőn még

---

⁴¹¹⁾ Hercules, miután megölte Spanyolország királyát
Geryont, ennek ökreit Olaszországba hajtotta; s egyik különös
szépségű ökör a tengerszoroson át Siciliába uszván, Eryx azt
maga részére lefoglalta s Herculesnek visszaadni sehogy sem
akarta. Háromszor csaptak tehát össze a caestussal, míg végre
Eryx megöletett.

az irigy vénség halántékaim körül szórva nem fehérlett. De hogy ha a trojai Dares eme fegyvereinket rettegi, s úgy tetszik a kegyes Aeneasnak s helyesli az indítványozó Acestes, tegyük egyenlővé a harczot. Kedvedért félreteszem Eryxnek gömbjeit; vetkezd le a félelmet; vesd félre te is a trojai gömböket. Így szólván levetette vállairól kettős öltönyét⁴²¹⁾ s izmos tagjait, karjának felső és alsó csontjait lefedte s ropant erejével megáll a küzdtéren. Ekkor Anchizesfi atya előhozta az egyenlő gömböket s mindkettőnek karját egyenlő fegyverekkel kötözte körül. Azonnal mindegyik lábujhegyére egyenesedve megállapodott s remegés nélkül emelte föl karjait a légbe. Elfordították magas fejeiket a csapástól s ököltre keltek és küzdöttek, amaz lábainak gyorsaságában és ifjuságában bizván, emez izmos tagjaival levén erősebb; hanem a remegőnek késedelmes térdei inogtak, s a nehéz lélekzet izgatta vastag izmait. Hiában fenyegetik egymást sebekkel, oldalba döngetik egymást, s keblök hangosan zupog: füleik, halántékaik körül hadarásznak a kezek, az erős csapások alatt recsegnek az állkapczák. Megáll a kemény Entellus mozdulatlanul egy helyben, csak testével és éber szemeivel kerüli ki a csapásokat. Amaz, mint a ki a magas várt ostromolja gépekkel, vagy hegyi erődöket vesz körül fegyverrel, majd itt majd ott vizsgálja ravaszul a nyilásokat, minden helyet kikémlél s különféle támadást intéz ellene hasz-

---

⁴²¹⁾ Mint öreg ember vastagabb s így melegebb öltözetet viselt.

talanul ⁴⁴²). Jobbját mutatja a fölemelkedő Entellus s magasra tartja, amaz a fejére irányzott csapást gyorsan észrevette s könnyű testével kikerülte; Entellus ereje elenyészett a légben s nehéz levén maga, nagyot esett maga súlyával a földre, miként az Erymanthuson ⁴⁴³) vagy a nagy Idán zuhanik le némelykor a gyökereiből kiforgatott odvas fenyő. Fölugrál résztvevőleg a trojai és siciliai ifjuság; zaj verdesi az eget, első siet oda Acestes s megkönyörülve fölemeli a földről hasonkoru barátját. A hős azonban nem szenvedett késedelmet, se nem rémült meg ezen eset miatt, hanem annál keményebben ujitja meg a küzdelmet s a harag erőt ad neki, fokozza ezen erőt a szégyen és az ő bátorságának öntudata; s nagy hévvel üldözi az egész térségen a futamló Daretest, majd jobbról majd balról osztogatván a csapásokat; nincs késedelem, nincs pihenés; a mily sűrű jéggel csapkodnak a fellegek a tetőkre, szintugy a hős sűrű csapásokkal mind két kezével verdesi és hájszolja Daretest. Ekkor Aeneas atya nem engedte, hogy tovább is duljon Entellus haragja s dühöngjön az ő lelke kegyetlenül; hanem véget vetett a küzdelemnek s megmentette a kifáradt Daretest, vigasztalván őt szavakkal s így szólva: Szerencsétlen, minő örülség fogta el lelkedet? nem tapasztalod a nagyobb erőt s a megváltozott isteneket? Engedj az istennek⁴⁶⁷).

⁴⁴²) Dares majd nyugodtan áll s ellenfelének gyenge oldalait kémleli, majd ismét támadást intéz ellene minden oldalról. Ez az értelme a hasonlatosságnak.

⁴⁴³) Erymanthus Arcadia hegye, hol Hercules a vadkant leteritette.

⁴⁶⁷) Ellened fordultak az istenek; a nagyobb erő ellen hiábanvaló minden küzdelem.

Igy szólt s szavával megszüntette a harczot. Őt azonban, ki alig vonszolta gyenge térdeit s mindkét részre ingatta fejét és sűrű vért s e vérrel keveredett fogakat köpködött ki száján, hű társai a hajókra vitték; hivatta Aeneas által átveszik a sisakot és kardot s átengedik Entellusnak a diadalt és tulkot. Ekkor a győztes elbizakodva s a tulokra büszkélkedve így szól: Istenő fia és ti trojaiak ismerjétek meg, minő erő lakozik az én ifju testemben s minő haláltól szabadítottátok meg Daretest. Így szólt s szemközt állott a tulokkal, mely ott állt, mint a küzdelem jutalma s visszavonva karját, a kemény gömböt szarvai közt ütötte le magasról, s áttörve agyvelejét csontjaiba bocsátotta le. Összerogyott a tulok s remegve terült el a földön élettelenül. Ő pedig ezen szavakat mondja fölötte: Ezen jobb életet ⁴⁸³) ajánlom föl neked Eryx, Daretés halála helyett, s mostan mint győztes félreteszem a gömböt és ezen mesterséget.

485—544. Aeneas tüstént felszólítja azokat, kik nyíllal akarnának versenyezni s jutalmakat tűz ki s hatalmas kezével fölemeli az árboczot Serestus hajójáról s fölöt arra egy galambot, melyre irányozzák a nyilakat. Összegyültek a férfiak s a bevetett sorsokat magába fogadja az ércsisak; a tapsolás közben először is Hyrtacus fiának, Hippocoonnak neve huzatik ki; utána következik a hajóversenyben imént győztes Mnestheus, a zöld olajfággal koszoruzott Mnestheus.

⁴⁸³) Kedvesebb áldozat istennek a barom mint az ember; vagy pedig: kár lett volna feláldozni az embert, inkább a barmot.

Harmadik volt Eurytion, a te testvéred dicső Pandare ⁴⁹⁶), ki hajdan ingerelve, hogy felbontsád a szövetséget, első repítettél nyilat a görögök közé. Utolsó volt s a sisaknak fenekén maradott Acestes, kinek szinte volt bátorsága az ifjak munkájához fogni. Ekkor a férfiak külön külön hatalmas erejökkel meggöribítik a hajlékony ijákat s előszedik tegzeikből a nyilakat. Először is az ifju Hyrtacusfinak nyila hasítja a levegőt, csikorogván a hur a légben; odaért s az átelleni árbocznak fájában fenakad. Megrendült az árbocz, megrémülve verdeste szárnyait a madár s hangzott a taps minden oldalról. Ezután a kemény Mnestheus állott föl vonta ijával, a magasba irányozva s megfeszítette szemeit és nyilát. Ámde szegény a madarat nem tudta találni nyilával; elszakította a csomót és kenderköteléket, melylyel összekötve levén lábai a magas árboczról csüggött; a madár elröpült a szelekbe és fekete felhőkbe. Ekkor hirtelen Eurytion a kész ijjon régen tartogatott nyilával testvérét hívta segelyül ⁵¹⁴) s szemügyre vévén a szabad légben örvendező s vigan repkedő galambot, a barna fellegek közt átfurja. Leesett élettelenül, ott hagyta életét a légnek csillagai közt s estében magával hozta le a benne akadt nyilat. Megfosztatván a győzelemtől egye-

⁴⁹⁶) A görögök és trojaiak abban egyeztek meg, hogy a nőrabló Paris és a férj Menelaus párbajt vívjanak s a győztesé legyen a nő kincseivel együtt. Paris, midőn már szinte legyőzött, Venus segélye által megszabadult. Ezután Minerva tanácsából Pandarus, Lycaon fia Mysiából, nyilat röpitett Menelausra; mely hitszegő tett következtében a harcz megújult.

⁵¹⁴) Pandarust, mint a nyilazásban rendkívül jártas hőst, ki Menelaust találta nyilával.

dül Acestes maradott hátra, a ki mégis kiröpitette nyilat a magas légbe, mutogatván ügyességét s az ő ivének pengését ⁵²²). Ekkor hirtelen látvány tárul föl a szemnek mintegy jóslatul nagy dologra; megmutatta ezt később a nagyszerű eredmény s a késő jeleket megfejtették a borzalmás jósok. A repülő nád ugyanis meggyult az égi felhőkben, tüzrel jelölte útját s égve enyészett el a könnyű szelekben: miként a hulló csillagok keresztül futnak gyakran az égen s üstököt vonnak maguk után ⁵²⁸). Megdöbbenve állottak s az istenekhez könyörögtek a siciliai és trojai férfiak; el is fogadta a jóslatot a nagy Aeneas, s megölelve az örvendező Acestest elhalmozza nagy ajándékkal s imigy szól: Fogadd el atya; mert ugy akarta az Olympusnak nagy királya, hogy ily jelek által reád háramoljék rendkívüli tisztelet. Neked adom az öreg Anchizesnek juttatott ezen ajándékot, az alakokkal bevésett serleget, melyet egykoron a thrák Cisseus ⁵³⁷) adott volt a nagy Anchizesnek mint nagyszerű ajándékot s az ő szeretetének emlékéért és zálogát. Így szólván zöld babérral övedzi fejét s mindenekfölött nyertesnek ne-

^{522—528}) Ezen soroknak értelme nem egészen tiszta. Aeneas és Acestes jó jelnek tartják a látványt, mintha tudnillik Acestes az istenek kedvence volna; később azonban a bekövetkezett szerencsétlenséggel hozták kapcsolatba a jósok, midőn már a bajon segíteni nem lehetett. Aeneasnak nemsokára elégett hajóira talán még sem vonatkozott ezen rendkívüli tünet, mert ezen esemény még nem volt oly nagy baj, hogy exitus ingens-nek lenne nevezhető. Lehet hogy Virgil a punháborukat vagy a korabeli eseményeket tartotta szem előtt.

⁵³⁷) Cisseus Thracia királya, Hecubának atyja volt.

vezi Acestest. A jámbor Eurytion sem irigylette a másnak juttatott tiszteletet, jóllehet egyedül ő ejtette le a magas égből a madarat. Utána következik a jutalomban, ki elszakította a köteléket, s utolsó volt, kinek repülő nyila az árboczba fűrődött.

545—603. Aeneas atya azonban még nem oszlatván föl a játékokat magához szólítja Epytídest, Ascanius ifjunak gondnokát és kísérijét s ekképen szól figyelmes füleibe: Menj szaporán s mondd meg Ascaniusnak, ha már összerendezte az ifjak csapatát s elkészítette őket a lováglásra, vezesse ide a csapatokat nagyatyjának tiszteletére s mutassa magát fegyverben. Ő maga pedig megparancsolja a népnek, hogy tisztuljon el a színhelyről s maradjon üresen a térség. Közlednek a gyermekek ⁵⁵³) s atyáiknak szemei előtt egyformán csillognak a fölkontározott paripákon, kiket midőn felvonultak, bámulva tapsolt meg a siciliai és trojai ifjuság. Valamennyinek fejét szokás szerint megnyirbált koszoru nyomta; kétrendbeli somkópját vászott hegygyel visznek magukkal; némelyek fényes tegzet vállaikon; mellökre foly alá a nyakról hajlékony kerekláncz tekert aranyból. Három csapatra vannak oszolva a lovasok s három vezető száguldoz; tízenkét gyermek követi mindegyiket, külön csapatban

⁵⁵³) Ezen lovagjátékot (Troja, Trojae lusus) Augustus tiszteletére vette föl költeményébe Virgil, ki Julius Caesar példája után indulva ezen játékot Romában életbe léptette. Ezért mondja Svetonius: Trojam lusit turma duplex majorum, minorumve puerorum.

csillognak egyforma igazgatókkal ⁵⁶²). Az egyik örvendező gyermekcsapatot a nagyatyjának nevét viselő kis Priamus vezeti, a te dicső magzatod, Polites ⁵⁶⁴), ki az italusokat fogja szaporítani; a ki fehér foltokkal tarkázott thrák lovon ül, melynek alsó lábai elülről fehérek s fehér homlokát kecscesl emelgeti. A másik vezető Atys, kitől a latin Attiusok veszik eredetüket, a kis Atys ⁵⁶⁹), a gyermek Julius által szeretett gyermek. Az utolsó és szépsége által mindenek közt kitűnő Julius sidoni (pun) lovon vitetik, melyet a gyönyörű Dido adott neki szeretetének emléke- és zálogául. A többi gyermek az öreg Acestesnek siciliai lovait üli. Tapssal fogadják őket a tépelődöket s örvendenek látásukon a dardanidák s a régi atyáknak arczeit megismerik rajtok. Miután örvendezve körüllovagolták az egész gyülekezetet s elvonultak övéik, szemei előtt, a várakozóknak jelt adott Epytides kiáltással és pattogatta az ostort. Ők kifutottak egyenlően, azután a három vezető külön szakaszokra választotta a csapatot,

⁵⁶²) Igazgatók latinul *magistri*, kik a gyermekeket begyakorolták. Midőn Romában *dictator* választatott, segédje volt a *magister equitum*, a lovasság parancsnoka.

⁵⁶⁴) Ezen Polites volt, ki Priamus szemelättára Pyrrhus által meggyilkoltatott. Erről mondatik, hogy Aeneassal jött Italiába s Politorium várost alapította Latiumban, melyet Ancus Martius pusztított el, mivel a latinoknak a romaiak ellen menedéket szolgált. A költő pedig Polites fiának tulajdonítja a város alapítását.

⁵⁶⁹) Atyst, az Atia nemzetség törzsapját, igen finom tapintattal teszi a kis Julius barátjának a költő, minthogy Octavianus anyja az Atia nemzetséghez tartozott.

s ujabb jeladásra visszafordultak s ellenséges szándékkal egymásra támadtak. Továbbá másnemű fordulatot és visszafordulatot kezdenek egymás ellenében állva, s fölváltva egyik kör a másikba bonyolodik, és így fegyverben utánozzák a csatát; s majd futásnak erednek, majd ismét egymás ellen fordítják kópjáikat, vagy pedig békében lépdelnek egymás mellett. Valamint a Labyrinthusnak a magas Kretában, mint mondják, sötét falakkal zárt útja volt s ezer meg ezer csalfa utak által a kétséget táplálta, minek következtében a föl nem fedezhető s kibonyolíthatlan tévedés a kijutásnak minden jegyeit összezavarta; ép oly kanyarulatokkal akadályozzák a trojai gyermekek egymásnak mozdulatait s színellett viadalban futásnak erednek, hasonlóan a delphinekhöz, melyek a hig tengeren uszva a karpathi ⁵⁹⁵⁾ és lybiai tengert hasítják s játszadoznak a hullámok között. Ezen lovaggyakorlatot és viadalt megújította Ascanius, midőn Hosszu-Albát fallal körítette, s megtanította azokra a régi latinokat, miként ő és trojai társai szokták volt tartani; az albanok szinte megtanították rá utódaikat; innen vette át a nagy Roma s fentartotta az ősi szokást; s ezen lovaggyakorlat mostan Trojának neveztetik, a gyermekek pedig trojai csapatnak. Ily mértékben tartattak a versenyjátékok az isteni atyának tiszteletére.

604—699. Ekkor a sors először fordulva ellenök hitzegő lett. Mig a különféle játékokkal megadják a

---

⁵⁹⁵⁾ A karpathi tenger keletre Kreta szigettől, hol Karpathus sziget áll, Kreta és Rhodus közt, mostan Scarpanto.

sirnak a kellő tiszteletet, Saturnus leánya Juno leküldötte Irist az égből a trojai hajókhoz s még szelekkel is segíti őt leszálltában, sokfélét forgatva agyában, minthogy még most sem tudta kifujni régi haragját. Az pedig gyorsítva utját az ezerszinű ivezeten, mindenkinek látatlanul leszaladt a meredek ösvényen. Látja a nagy gyülekezetet, bejárja a partokat, elhagyatva látja a kikötőt s őrizet nélkül a hajókat. A trojai nők azonban távol az elhagyatott parton elkülönözve ⁶¹³⁾ siratták az elvesztett Anchizest s valamenynyen könyezve néztek a tágas tengerre. Ah annyi hullámok és oly hosszú ut vára kozik még rájuk, szólanak közakarattal. Város után sóhajtoznak; megunták már tűrni a tengernek viszontagságait. Iris tehát, tudván ártani, közéjük veti magát, isteni alakját és öltözetét elveti; s lesz belőle Beroe, a tmarusi Doryclusnak elaggott felesége, kinek volt valaha nemzetsége, hire és magzatai; s ily módon vegyül a trojai anyák közé: Szerencsétlenek, ugymond, kiket a görögök kezei nem hurczoltak halálra a háboru folytán Troja falai alatt! oh szerencsétlen nép, mily veszedelemre tart fenn téged a sors? A hetedik nyár mulik már Troja pusztulása óta, hogy annyi tengereken, tartományokon, lakatlan szirteken és csillagzatokon ⁶²⁸⁾ keresztül bolyongunk; a mióta a nagy tengeren keressük a tőlünk futó Italiát és hányattatunk a hullámok által. Itten van a testvér

⁶¹³⁾ Régi szokás szerint a nők kizárva lévén a közlátványokból, magukban ültek a tengerparton.

⁶²⁸⁾ Vagyis viharokon keresztül, melyek a hajózásra nézve ellenséges csillagzatoktól függenek.

Eryxnek birtoka s a vendégszerető Acestes: ki akadályozná itt a város építését a polgárok számára? Oh hazám s az ellenség hatalmából hasztalanul kiragadott hazai istenek! nem fognak már többé sehol állani Trojának ⁶³³) falai? sehol sem fogom látni a Hectorféle folyókat, Xanthust és Simoist? Rajta tehát s pörköljétek fel velem együtt a szerencsétlen hajókat. Álmomban ugyanis Cassandra jósnőnek alakja égő üszköket adott kezembe: itt keressétek Troját, ugymond, itten lesz nektek hazátok. Int az idő s nincs helye a késlekedésnek az ily látományra. Ime négy oltár Neptun tiszteletére; maga az isten szolgáltatja nekünk az üszköket és a bátorságot. Így szólván egész erővel megragadja a kárhozatos tüzet s magasra emelve jobbját megcsóválja azt és behajítja. Megfélemlettek s megborzadtak a trojai nők. Ekkor egy a sok közül, korára legélemedettebb, Pyrgo, Priamus annyi gyermekeinek királyi dajkája, ugymond: Anyák, ez nem Beroe, nem Doryclusnak rhoeteumi ⁶⁴⁶) felesége, nézzétek csak az isteni méltóság jeleit, a szikrázó szemeket, mennyi élet van azokban, minő alak, és szavának hangja avagy járása. Én magam elválva tőle, már régóta egyedül hagytam Beroet betegen s fájdalmában, hogy egyedül ő nem vehet részt a gyászünnepélyben s nem mutathatja be Anchizesnek a méltó áldozatokat. Így szólt. Az anyák azonban először is ingadozva, gonosz szemekkel nézték a hajókat, kételkedve vajjon ezen vi-

---

⁶³³) Az új haza, melyet keresünk.

⁶⁴⁶) Rhoeteum, Troja vidékének hegyfoka volt.

dékhez ragaszkodjanak-e nyomorultan, vagy a végzet által ajánlott hazát keressék föl; midőn az istennő egyenlő repülésben emelkedett föl az égbe s távozása közben roppant nagyságu ivezetet jelelt meg a felhőkben. Ekkor megdöbbenve a látványon s megkapatva őrvjögés által lármába törnek ki, elhordják a tüzet a belső oltárokról ⁶⁶⁰⁾, némelyek az oltárokat fosztogatják, galyat, ágakat, üszköket vetnek. Vulkán dühöng megeresztett gyepölével a pádokon, evezőkön s a fenyűhajóknak festett ⁶⁶³⁾ hátulján. Eumenés mint hirvivő Anchizes sirjához és a színhelynek üléseihez ⁶⁶⁴⁾ hozza a hirt, hogy égnek a hajók s maguk a nézők látják a sűrű füstfellegben repkedő szikrákat. Első volt Ascanius, ki a mily örvendezve vezette a lovaggyakorlatot, ép oly vágtatva sietett a zavargó tanyára, s még a megdöbbsent igazgatók sem birják őt visszatartani. Mily szokatlan őrvjögés, ugymond, mire törekedtek szerencsétlen polgárnók? nem az ellenséget s a görögöknek ellenséges táborát pörkölitek, hanem saját reményeiket. Ime én vagyok, a nektek kedves Ascanius! — s lábai elé vetette a haszontalan ⁶⁷³⁾ sisakot, melylyel takarva fejét a játékban utánozta a harczot. Oda siet szinte Aeneas és a trojaiak sokasága. A nők pedig félelmőkben szanaszét futnak a távolabbi partokra s erdőkbe és barlangokba rejtőznek el, ha ilyesekre talál-

⁶⁶⁰⁾ A parton levő házaknak tüzhelyeiről.

⁶⁶³⁾ A hajók egészen bevalának festve, tehát a hátuljok is.

⁶⁶⁴⁾ Az ülések rendének ékalakja volt, mely éknek csucsa a színhely közepétől kezdve szélesedett fölfelé.

⁶⁷³⁾ Melyre nem volt már szüksége, vagy a melyet csak a játékokra használt.

nak; bánják tettöket, utálják az életet, s megváltozva érzelmeikben övéiket megismerik és kivetik keblökből Junot ⁶⁷⁹). De azért a tűzvész és a lángok tovább is féktelenkednek; a nedves gerendák közti csepü okádja a vastag füstöt, lassu tűz emészti a gerendákat s a hajónak egész testén előmlik a vész; a férfiak erőfelesztése s az ömlesztett vizek mit sem használnak. Ekkor a kegyes Aeneas leszaggatja vállairól az öltönyt, ⁶⁸⁵) az isteneket hívja segélyül, fölemelve kezeit: Mindenható Jupiter, ha nem gyülölöd még egytől egyig a trojaiakat, ha még könyörülettel tekintesz az emberek szenvedéseire, háritsd el mostan e vészt a hajókról, atya, s ne engedd elveszni végképen a szorongatott trojaiakat. Vagy ha megérdemlem, sujtsad villámoddal a a mi még fenmaradt és semmisíts meg engemet itten saját kezeddél. Alig hogy szólott, szokatlanul megered a zápor, dühöng a vihar, hegyek és mezők megrendülnek a dörgés alatt, az egész látkör elsötétülve a déli szelektől, zuhogva szakad a felhő; megtelnek vízzel a hajók; megnedvesednek a félig szenesült gerendák, míg a tűz végképen kioltatott s négy hajó kivételével a többi mind megmentetett.

700—718. Aeneas atya azonban megtörve a szomorú esemény által nagy gondokat forgatott lelkében kételkedve, vajjon Sicilia földén telepedjék-e le, melözve a végzetet ⁷⁰³), vagy pedig Italia partjaira sies-

⁶⁷⁹) Azaz megbánják a tettet, melyre Juno ingerelte őket.

⁶⁸⁵) A kétségbeesés jeléül.

⁶⁹⁹) Hogy a trojai nők megunva a tengeri ut fáradalmait a hajókat fölgyújtották, történeti igazság.

⁷⁰³) Mert akkor a végzet akarata ellen cselekszik.

sen. Ekkor az öreg Nautes ⁷⁰⁴⁾, kit egyedül oktatótt Tritonia Pallas különösen s kitünővé tette őt a jóslatok mesterségében, ily tanácsot adott, — elmondván, mivel fenyeget az isteneknek nagy haragja, vagy mit kíván a végzetnek megmásíthatlan akarata, — s vigasztalva Aeneast, ezen szavakat intézi hozzá: Istennő fia, menjünk, hová a sors ismételve hív bennünket; bármi történjék is, türve leigázzuk a sorsot. Barátod neked az isteni származásu dardan Acestes; kérj tőle szinte tanácsot, ki örömet szövetkezik veled; add át neki azokat, kik a hajók elhamvadása után fölöslegesek, s kik irtóznak a nagy vállalatban tégedét követni; az elaggott véneket, a hajózásban kifáradt anyákat s a mi csak gyenge van veled és fél a veszélytől, válaszd ki s engedd nekik, hogy kifáradva lévén ezen földön megtelepedjenek; a várost pedig Acestes engedelmevel Acěstának fogják nevezni.

719—745. A jó öregnek ezen szavaira megindult Aeneas, azután pedig lelke mindenféle gondokban megoszlott. S a fekete éj kettős fogaton járta már az eget, a midőn atyjának Anchizesnek alakja az égből alászállani ⁷²²⁾ s hirtelen eme szavakra fakadni látszott: Fiam, kit életemnél is jobban szerettem, míg élet volt bennem, kit Trojának viszontagságai szorongattak mind eddig, Jupiter parancsából jövök hozzád, ki a tüzvészt elhárította a hajókról s végre megkönyö-

⁷⁰⁴⁾ Nautes trojai családból eredve, Minerva pápságát utódaira szállította át.

⁷¹⁸⁾ Acesta, másképen Agesta, Aegesta, Segesta.

⁷²²⁾ Azaz álomkép Anchizes alakjában.

rült rajtad a magas égben. Engedj az okos tanácsnak, melyet az öreg Nautes ad neked; a válogatott ifjakat, vitéz lelkeket vidd át Italiába. Kemény és erkölcsre nézve vad nemzetet kell neked legyőzni Latiumban. Mindenekelőtt azonban menj le az alvilágba s az averni barlangon át keresd, fiam, a találkozást én velem. Én ugyanis nem a tartarusban ⁷³⁴⁾ s nem is a szomoru árnyak közt vagyok, hanem a jámboroknak örvendező gyülekezetében, az Elysiumban. Fekete barmoknak ⁷³⁶⁾ sok vérét áldozva, elvezet oda tégedet a szüz Sibylla. Ottan fogod szemlélni egész nemzetségedet s az ezek számára épülendő városokat. Most pedig élj boldogul; a nedves éj pályája közepén jár, s a kegyetlen ⁷³⁹⁾ kelő Nap lovainak lihegése érintett engem. Így szólt s mint füst elenyészett a könnyü légben. Aeneas pedig szól: hová tűnsz? hová rohansz? kitől futsz, vagy ki akadályozza, hogy karjaimba szorítsalak? Így szólván föléleszti a parázspan szunnyadozó tüzet, s a trojai isteneket és az ős Vestának szentélyét könnyörögve tiszteli szent lisztel és megtömött tömjénezővel.

746—761. Aeneas azonnal magához hívja társait s mindenekelőtt Acestest, elmondja nekik Jupiter akarátát s kedves atyjának parancsát s minő szándékot táplál lelkében jelenleg. Minden késelem nélkül

---

⁷³⁴⁾ A tartarusban, a gonoszok bűnhődtek; a szomoru árnyak közt a harcban elesett hősöknek lelkei tanyáztak.

⁷³⁶⁾ Az alvilági szellemeknek fekete barmokat szoktak áldozni.

⁷³⁹⁾ Kegyetlen az árnyakra és álomlátásokra nézve, melyek a hajnali szelletre elenyésznek.

elfogadja a mondottakat Acestes. Letelepítik a városban az anyákat s ott hagyják a maradni akarókat, kik épen nem vágytak a nagy dicsőség után. A többiek helyreállítják az evezőpadokat s a lángoktól félig megemésztett gerendákat fölcserélik, igazgatják az evezőket és köteleket, számra ugyan kevesek, de ég bennök a harczy bátorság. Aeneas ekközben kijelöli ekével a városnak körületét, s kiosztja sorshuzás utján a házhelyeket; Iliumnak nevezi el a várost, Trojának a vidéket. Örvend az új birtoknak a trojai Acestes, gyűlést hirdet, s kihirdeti a törvényeket a meghívott atyáknak ⁷⁵⁸). Azután az Eryx hegy csucsán közel a csillagokhoz templom épül Cyprusi Venus ⁷⁶⁰) tiszteletére s Anchizes sírjához tágas szent berek kapcsolatik s annak szolgálatára pap rendeltetik.

762—778. S már kilencz napon át lakomázott az egész nép s bemutatott az oltárokon az áldozat, midőn a csendes szelek lesimitották a hullámokat, s az újra megindult déli szél édesgette a hajókat a tengerre. Az öblös partokon nagy sirás keletkezik; egymást ölelgették éjjel és nappal. Maguk az anyák is s kiknek a tenger színe oly borzalmasnak s hatalmas türhetlennel látszott azelőtt, menni kívánkoznak s túrni az utnak minden fáradalmaít. A kegyes Aeneas nyájas.

⁷⁵⁸) Acestes önálló hatalommal intézkedik s az atyáknak beleegyezésére nem szorul. Ezt is Augustus iránti kedvezésből teszi a költő, hogy az ő intézményeit mint régi viszonyok megújítását tüntesse elő.

⁷⁶⁰) Eryx hegy csucsán sokáig fenállott Venusnak híres temploma; a miről Cicero is beszél.

szavakkal vigasztalja őket, s könyezve ajánlja őket a rokon Acestes pártfogásába. Eryxnek három tulkot vágat le s a Viharoknak bárányt s megoldatja rendre a köteleket. Ő maga megnyirbált olajfaággal ⁷⁷⁴⁾ koszoruzva fejét, magasan állva a hajó hátulján serleget tart kezében, a belrészeket a sós hullámokba hajítja s kiönti a színort. A hátulról kerekedő szél hajtja a haladókat. A társak versenygve csapkodják a vizeket és seprik a tengert.

779—826. Venus ekközben gyötörtetve a gondok által, Neptunhoz fordul s ezen panaszokba tör ki: Junonak kegyetlen haragja és ki nem elégíthető lelke kényszerít engem mindennemű könyörgéshez folyamodni, oh Neptun! a kit sem az idő, sem bármiféle kegyelet meg nem engesztel, s még Jupiter parancsára sem enged s a végzet által meg nem töretik. Nem elég neki, hogy Phrygia népeinek közepette kipusztította a várost irtózatossá gyűlölettel s azt minden kitelhető módon büntette; még Troja maradványait, hamvait és csontjait is üldözi. Ennyi gyűlöletnek okát csak is ő tudná adni. Te magad vagy erre tanu, mily borzasztó vihart támasztott nekem a multkor a lybiai tengeren: a vizeket összekeverte az éggel, hiában bizakodván az aeoliai szelekben ⁷⁹¹⁾, s ezt a te országodban bátorkodott véghezvinni. S ime még a trojai anyákat is gonoszságra ingerelve fölégette gyalázatosan a hajókat, s

---

⁷⁷⁴⁾ Az olajágkoszoru, melyet az áldozók hordottak, körülnyiratott.

⁷⁹¹⁾ Neptun megfékezte Aeolus elbizakodását; l. I. 132.

elvesztve a hajórajt arra kényszerítette a társakat, hogy idegen földön hagyják el a nőket. Arra nézve, a mi még megmaradt, arra kérlek, engedd meg a trojaiaknak, hogy biztosan vitorlázhassanak a hullámokon s eljuthassanak a laurenti ⁷⁹⁷⁾ Thybrishez, ha csakúgyan szabad dolgot kérek s azon városokat számunkra engedik a Parkák. Ekkor Saturnus fia, a mély tengernek igazgatója, ezeket mondotta: Valóban bizhatol Cytherea, az én országomban, a honnan származásodat veszed ⁸⁰¹⁾. Meg is érdemlettem ezt, gyakran lecsendesítettem az égnek és a tengernek nyugtalankodását és rémitő dühét. S nem kisebb gondom van nekem a te Aeneásodra a szárazföldön; bizonyoságot tehet mellettem a Xanthus és Simois. Midőn Achilles a megrémült trojai csapatokat üldözve a falakhoz szorította, sok ezeret halálra taszított s nyögtek a tetemekkel telt folyók s a Xanthus nem talált utat, melyen a tengerbe siessen, akkor én az erőteljes Peleusfival ⁸⁰²⁾ egyenlőtlen erővel s az istenek segélye nélkül megütöközött Aeneast felhőbe burkolva mentettem meg, jóllehet a hitszegő Trojának saját kezeimmal épített falait tövéből kiforgatni szándékoztam. Most is ugyanazon jó indulattal vagyok; vetkezz le minden félelmet. Bizton fog ő eljutni, a mint óhajtod, Avernus kikötő-

⁷⁹⁷⁾ Laurentum város volt Latiumban.

⁸⁰¹⁾ Venus a tenger habjából eredettnek mondatik, miért is a görögöknél Aphrodite az *ἀφρος* (hab) szótól. — Meg is érdemlettem, hogy bennem bizzál.

⁸⁰²⁾ Peleusfi = Achilles.

jéhez.⁸¹³⁾; csak egy leszen, kit ő el fog veszteni mint a hullámokba merültet; egy lélek fog elveszni sok helyett. Miután az istennőnek örvendező lelkét ezen szavakkal lecsendesítette, befogá lovait szekérébe, s a tombolóknak szájába veti a habzó zablyát s megereszti kezében a gyepiót. Égszin szekérében könnyedén repül a vizek felszínén; lelohadnak a hullámok, s a felduzzadt tengernek vizei elsimulnak a dörgő kerekek alatt; oszlanak a fellegek az egész légben. Ekkor mutatkoznak a kíséreknek különféle alakjai, a roppant nagyságu czethalak, az öreg Glaucusnak⁸²³⁾ csapatja, Ino fia Palaemon, a sebes tritonok, s Phorcusnak egész serege; balra követi Thetis, Melite s Panopea szüz, Nisaea, Spio, Thalia és Cymodoce.

827—871. Ekkor szinte nyájias öröm tölti be Aeneas atyának kétkedő lelkét; gyorsan fölemelteti az árboczfákat s kifeszítetteti a vitorlákat.⁸³⁰⁾ Valamennyi egyszerre huzatott meg s egyszerre tágított a bal vagy jobb oldal, egyszerre forgatják erre vagy arra a vitorlarudakat; kedvező szelek hajtják a hajórajt⁸³³⁾. Mindenekelőtt Palinurus vezette a sűrű csapatot; többieknek meghagyatott, hogy e szerint irányozzák

⁸¹³⁾ Nem messze Cumae várostól s Sibylla barlangjától.

⁸²³⁾ Glaucus, böeotiai halász, bódító növényt evén a tengerbe vetette magát s tengeri istenné vált; karát képezik a nymphák vagy tritonok. — Palaemon, a görögöknél Melicertes, Inonak, a thebai király Cadmus leányának fia volt, ki őrvjögő férje Athamas által üldöztetve, fiával együtt a tengerbe vetette magát.

^{830—833)} A mint tudnillik a szélnek teljes vagy csak félerejével haladhattak nem nagy távolságra a partoktól.

utjokat. És már már az égnek középutját érintette a nedves éj; édes nyugalomnak engedték át tagjaikat az evezés alatt a kemény padokon elterült hajósok, midőn az égi csillagokból leereszkedő szelid Álom széteszlatta a homályos levegőt s elkergette a sötétséget, tégedet keresve Palinure s szomoru álmokat hozva neked ártatlannak; s megtelepedett az istenség a hajónak magas hátulján hasonlítva Phorbashoz s ezen szavakra fakadt: Palinure, Jasius fia, maga a tenger viszi a hajókat; egyenletesen fujnak a szelek; nyugalomra lehet bocsátkozni. Hajtsd le fejedet, s vondd el a munkától fáradt szemeidet. Egy ideig én fogom teljesíteni kötelességedet. Kinek alig emelve föl szemeit Palinurus így szól: Azt akarod, hogy a csendes tengernek színében s a hullámok nyugalmában megbizzam s a szörnyeteg kényének engedjem át magamat? Hogy is ne, Aeneast a csalfa szelekre bizzam, ki már annyiszor csalódtam a derült égnek állhatatlansága által? Így felelt s szilárdul kapaszkodva a kormányrud fogantyujába, azt el nem bocsátotta, s szemeit az égre függesztette. Az isten pedig Lethe vizével befecskenedett és a Styxnek erejével megedzett ágat verdes mindkét halántékához s lezárja az erőlködőnek forgó szemeit. A váratlan álom alig hogy megtágitotta az első tagokat, reá nyomaszkodva, a hajófedélzet egy elszakított részével s a kormányruddal együtt levetette őt a hullámokba, ki hasztalan kiabált több izben társai után; maga az álom elrepülve felszállott a vékony levegőbe. A hajóraj azonban szintoly bizton és fenakadás nélkül folytatja utját a tengeren, s Neptun atyának igéreté-

hez képest minden baj nélkül halad. És már a Sirenek szirtjeihez hajtatra, horzsolta ezeket a hajdan kegyetleneket és soknak csontjaitól fehérlöket; akkor pedig a hullámok folytonos csapkodásaitól zugtak már megszíröl a rekedt szirtek, midön Aeneas atya észrevette kormányos hiányában tévelyegni a hajót, s ő maga kormányozta azt az éjnek homályában ⁸⁶⁸⁾, nagyokat sóhajtva s megszomorodva lelkében barátjának esete által: Oh Palinure, ki a derült égben s a nyugalmas tengerben annyira bizakodtál, ismeretlen partokon fogsz már most heverni temetetlenül.

---

⁸⁶⁸⁾ Uj kormányruddal, mely a hajón készen állhatott.

⁸⁷¹⁾ Szomorú sors volt valakire nézve főleg idegen földön heverni temetetlenül.

P. VIRGILIUS MARO
A ENEISÉ-nek
HATODIK KÖNYVE.

TARTALOM.

Cumába érkeve Aeneas az olasz partokon, Sibylla barlangjába megy; s meghozván a szokásos áldozatot, Phoebus jósdájától kér tanácsot. Itten értesül a bekövetkezendő veszélyekről s a harcznak kimeneteléről. Misenusnak holttestét a parton megtalálva, elégeti s hamvait a közel hegy alá temeti, mely ezen eseményről Misenusnak neveztetett el. Ekkor galambok vezérlete mellett föltalálja az arany vesszőt, melyet leszakítván s áldozati barmokat vágván az alvilági isteneknek, Sibylla vezérlete mellett az Avernus torkolatain az alvilágba leszáll. Palinurust, mivel temetetlenül maradt, a Styx vize körül bolyongva találja. Átkelve a Styxen, Cerberusnak konczot vet, s átmegy azon helyeken, hol a csecsemők s az igaztalan halállal kivégzettek vannak elhelyezve; ezután jut a szerelmesek tanyájára, kik saját halálukat idézték elő. Megpillantva itten Elissát, midőn előtte mentegetőzni akarna, ez megvetőleg fordul el tőle s magára hagyja. Tovább haladva, a harczolók tanyáján látja Deiphobust sok más trojai és görög vezérekkel. Balra hagyván a tartarust, miután a gonosztevőknek büntetéseit elszámlálta előtte Sibylla, magának Plutonak küszöbéhez közeleg s az aranyvesszőt ottan leszurja. Innen a boldogok telepei felé fordítva utját, Musaeus által atyjához vezetetik. Anchizes az ő fiának Aeneasnak elszámlálja az albai és romai királyokat s némely előkelő romaiaknak neveit is megemlítve, Julius Caesar és Augustus magasztalásába bocsátkozik s Octavia fiát, a kora halál által elragadott Marcellust, az égig emeli. — Végre az álomnak elefántcsont kapuján a fölvilágra kijutva Aeneas, társait fölkeresi s odahagyva Cumát, Cajetába indul.

1—13. Igy szólott könyezve s szabad futást engedve a hajóknak, végre az euboeai ⁹⁾ Cumának partjaira érkezik. Tengernek fordítják a hajósok a hajók elejét; azután kapaszkodó fogaival leszegezte azokat a horgony, s a hajóknak kanyarodó hátrésze borítja a partokat. Az ifjaknak csapatja nagy készséggel ugrrál ki Hesperia földére; egy rész a kovának ereiben lappangó lángmorzsákat keres, más rész a vadaknak sűrű tanyáit, a bokrokat vagdalja s a feltalált folyókat mutogatja ⁸⁾. A kegyes Aeneas azonban Apollonak magas várába megyen s a rémületes Sibyllának távolabbi rejtekébe ¹⁰⁾ a roppant barlangba, kibe a delosi jós nagy lélkét és értelmet öntött s föltárja előtte a jövőt. Már is Dianának berkébe és aranyos templomába jutottak.

14—41. Daedalus, miként a hir tartja, Minosnak országát kerülve, sebes szárnyakkal a légre bá-

⁹⁾ Euboea görögországi szigetnek Chalcis városából jöttek gyarmatosok Italiába s itten Cumae várost alapították.

⁸⁾ Az áldozat bemutatása előtt ugyanis mosakodniök kellett.

¹⁰⁾ Apollo temploma magas hegyen állott Hecate berkében magában a sziklában kivájva; Sibylla barlangja pedig nem a templomon kívül, hanem annak beljében volt.

¹⁴⁾ Daedalus, athenei művész, nővérét meggyilkolván, Kreta szigetére menekült s Minos királynak a labyrinthust építette. Később előmozdítván Pasiphae ocsmány terveit, fiával, Icarussal együtt toronyba záratott, hol magának és fiának viasszal összeragasztott szárnyakat készített és éjszaki irányban elrepült Siciliába, innen Cumába.

torkodván magát bizni, szokatlan uton repült a hideg éjszak felé s a cumai vár fölött végre megállapodott. Ezen földre érkezve, neked szentelte, Phoebus, a szárnyak evezőit s roppant nagyságu templomot emelt neked. Az ajtókon faragva volt Androgeus halála ²⁰⁾; továbbá a cecropidák, kik büntetésből évenként, szomorú dolog! fiaik közül hetet adni tartoztak; ott áll a veder, melyből kihuzták a sorsot. Átellenben látszik a tengerből kiemelkedett kretai föld. Amott látható Pasiphaenak kegyetlen szerelme a bika iránt s ő maga ravaszul ott leselkedve, ottan látható kétalaku gyermeke, a vegyes fajú Minotaurus ²⁶⁾, az istentelen kéjelgés emléke; itten látható a mesterséges lak ²⁷⁾ és a ki nem bonyolodó tévely. Daedalus ugyanis megsajnálva a királyi hajadonnak nagy szerelmét ²⁸⁾, ő maga

---

²⁰⁾ Androgeos, Minosnak fia, az athenei versenyjátékokban több ízben nyertes lett, miért is az atheneiek és megarebeliek által irigységből megöletett. Minos tehát fiának halálát megboszulandó, haddal támadta meg az atheneieket (cecropidákat) s arra kötelezte őket, hogy évenként hét ifjut és hét hajadont küldjenek Krétába, áldozatul Minotaurusnak. Ezen ifjak és hajadonok sorsolás utján szemeltettek ki.

²⁶⁾ A minotaurus félig ember és félig bika volt, s az athenei ifjak vérével tápláltatott. Némely írók szerint a Taurus nem egyéb mint udvari főember, ki Daedalus segélyével a királynéval tiltott viszonyban élt.

²⁷⁾ A labyrinthusnak temérdek folyosóiban és boltozatai alatt könnyen el lehetett tévedni s a kijutás szinte lehetetlen volt. Számos torony is emelkedett rajta.

²⁸⁾ Aegeus, athenei királynak fia, Theseus engedelmet nyert atyjától, hogy a többi kiszemelt ifjakkal együtt Krétába mehessen. Itten megnyerve magának a királyi hajadon Ariadne

fejtette meg Theseusnak az épületnek titkait és teker-
vényeit, fonallal igazgatván bizonytalan lépteit. Te ne-
ked is, Icarus, nagy részed volna ezen műben, ha en-
gedte volna a fájdalom ³¹⁾. Kétszer fogott hozzá, hogy
kifaragja ezen esetet az aranyban, s kétszer tagadták
meg a szolgálatot atyai kezei. S a trojaiak tovább is
vizsgáltak volna mindent, ha vissza nem tért volna az
előre küldött Achates, s vele együtt Phoebus és Diana;
papnöje, Glaucus leánya, Deiphobe ³⁶⁾, ki a királynak;
ezeket mondja: Nincs mostan idő ily dolgokat szem-
lélni; czélszerűbb lesz levágni hét tulkot a még érin-
tetlen ³⁸⁾ nyájból s ugyanannyi kétéves juhot kiválasztva;
szokás szerint. Ekképen szólva Aeneashoz — nem is
késedelmeznek teljesíteni a szent parancsot — a ma-
gas templomban hívja meg a teukrokat a papnö.

42—76. A cumai sziklának roppant oldala bar-
langalakra vagy on kivájva, a hová száz tágas nyílás
és száz kapu vezet; honnan ugyanannyi szózat tör ki,
Sibyllának feleletei. A küszöbhez értek már, midőn azt
mondja a szüz: Ideje van már jóslatot kérni; itt az

---

szerelmét, ennek közbenjárására Daedalustól gombolyagot ka-
pott, melynek nyomán, miután a Minotaurust megölte, a laby-
rinthusból kiszabadult s fogolytársait Adriadneval együtt ha-
jóra vivén titkon elvitorlázott.

³¹⁾ A vakmerő Icarus a kelletinél magasabban repülve,
a viasz a nap hevét által megolvadt, s ő az aegeumi tengerbe
esett Samos sziget körül; mely eseménytől kapta nevét egy
sziget s a tengernek azon része.

³⁶⁾ Azaz istenfélő. A sibyllák vagyis isten akaratjá-
nak hirdetői szüzességben sokáig éltek.

³⁸⁾ Azaz tulkokat, melyek még igába fogva nem voltak.

isten, az isten! Ki in így szólván a küszöbnél, elváltozott arcza, színe, szétomlott haja; melle liheg, elvadt szíve dühében duzzad; nagyobbnak látszott s nem is emberi hangon szólani, midőn már közelebről érintette őt az istennek szellete. S mondá: Késlekedel a fogadással és könyörgéssel trojai Aeneas, késlekedel? előbb ugyanis nem fognak megnyitni a megdőbbent laknak tágas torkai ⁵³⁾). S így szólván elhallgatott. A trojaiaknak kemény csontjait végig járta a hideg borzadás, s keble mélyéből könyörgött a király: Phoebus, ki mindenkor könyörületes voltál Trojának sulyos körülményeiben, ki Parisnak kezét és trojai nyilát Achilles testének irányoztad ⁵⁷⁾); a te vezérleted alatt bocsátkoztam annyi tengerre, melyek nagy országokat környeznek, elmentem a távol massylok népe közé és a Syrtis mellett elterülő téerekre, most már a tőlünk szaladó Italiának partjain állapodunk meg; egészen idáig üldözött minket a trojai balsors. Méltányos dolog már, hogy ti is bocsássatok meg a trojai népnek, istenek, istennők valamennyen, kiknek ellenére volt Ilium s roppant dicsősége Dardaniának. És te, szent jósnő, ki előre látod a jövőt, kérlek, add meg a végzet által számomra kijelölt uralmat, engedd, hogy Latiumban telepedjenek meg a teucrok s Trojának sokat hányatott bolygó istenei. Én majd Phoebusnak és Dianának kemény márványból templomot emelek s ünnepe-

⁵³⁾ Csak is Aeneas könyörgésére fogja e lak megnyitni ajkait.

⁵⁷⁾ Apollo templomában ölte meg nyilával Paris Achillest.

ket rendelék ⁷⁰⁾ Phoebusnak tiszteletére. Te rád is nagy szentély várakozik a mi országunkban ⁷¹⁾. Itten ugyanis a te jóslataidat s a népemnek kijelentett titkos végzeteket meg fogom őrizni, s a te szolgálatodra, felséges, kiválasztott férfiakat fogok rendelni. Csak a falevelekre ne irjad mondataidat ⁷⁴⁾, ne hogy összezavarodva a rohanó szeleknek játéka gyanánt repkedjenek; hanem beszélj te magad, kérlek. És ezzel véget vetett a beszédnek.

77 — 97. A jósnő azonban nem szabadulhatva még a borzasztó Phoebustól, őrzöng a barlangban, ha talán ki tudná verni kebléből a nagy istenséget; ez pedig annál inkább izgatja dühöngő ajkait, fékezve vad keblét s idomitva azt erős kézzel a szólásra. S a barlangnak száz torka már is megnyílt magától s a jósnőnek szavait kibocsátja a légbe: Oh, ki megmenekültél a tengernek nagy veszélyeiből — de nagyobb veszélyek várakoznak rád a szárazföldön — a lavinumi országba el fognak jutni a trojaiak; ne is aggódjál e miatt; de

⁷⁰⁾ Augustus pompás templomot emeltetett Apollonak a Palatiumra, hol Apollo szobra Latona és Diana szobrai közt állott. A költő arra látszik czélozni, hogy Augustus az ő ősének Aeneasnak fogadását teljesítette. Az ünnepek ludi Apollinares néven voltak ismeretesek.

⁷¹⁾ Czélzás a sibyllaféle könyvekre, melyek Tarquinius Superbus uralkodása alatt a Capitoliumban, Augustus alatt pedig Apollo templomában őriztettek. Kezdetben 2, később 10, végre 15 egyénből álló papi testület fölügyelete alatt állottak ezen könyvek s nagy veszély idején a senatus parancsára volt csak szabad azokat elővenni s tőlök tanácsot kérni.

⁷⁴⁾ V. ö. Aeneis III. 443—457.

